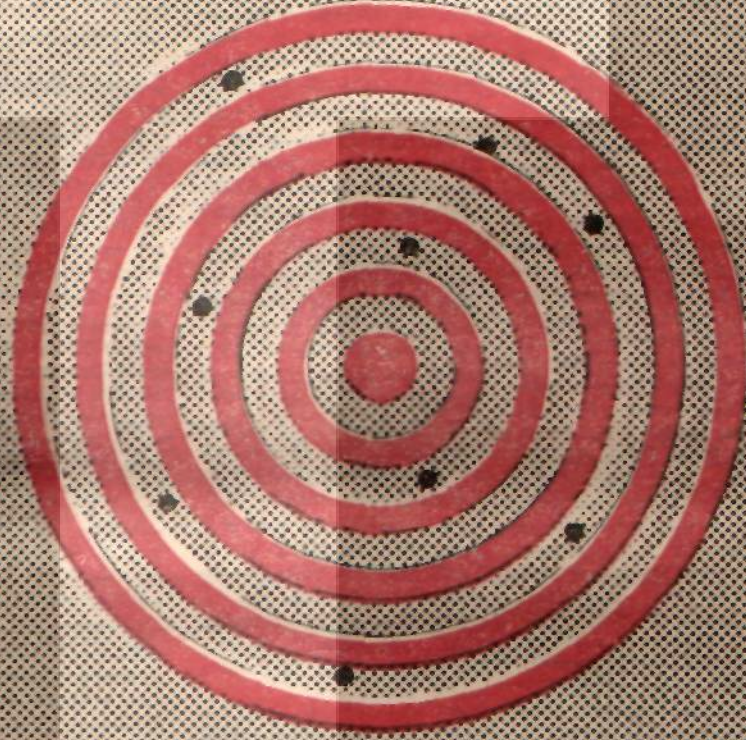

YÖN

HAFTALIK GAZETE

**KENDİ
BAŞLARINA
NİŞAN
ALANLAR**

TÜSTAV

Arzık'a dair

Derginizde yazar N. Arzık'a müteveccih aleyhteki tepkileri yadrgadığımı size söylemek isterim ve bu yazılarla işlenen konuların sarıldığı gibi faydasız konular olduğuna ve bir fikir ve sanat dergisi hüviyetini taşıyan Yön'de yayınlanmaması gerektiğine kanaat deği- lim. Çünkü:

a) Bayan Arzık'ın yazıları tarihte nevidendir, bunlar hiç şüphesiz tarih değildir, fakat ileride yazılacak tarihe malzeme olabilirler, özellikle belli devrelerde toplulukta herhangi müessir rol oynamış olan kişilerin davranışlarını belirler. Böyle yazılar her gün çeşitli melekelerde neşredilmektedir. Bizde bu neviden yazılar arasında Bay Atay'ın mühim bir yeri vardır, hele bilhassa Çankaya isimli kitabı çok ilgi çekicidir.

Bahtsızlarımızdan bir tane- sinin, topluluğumuzun idari kademelerinde mutena mevkiilerinde vazife görenlerin bu vazifelere ne derece yetkinmiş ve ne derece ehil olmadıklarını biz bu tarihte'lerden öğrenebiliriz. O vazifelerde bulunmuş olanların şu vak'a mü- nasebetiyle bir davranış bize çok mühim ipuçları verebilir. O halde konuların hafifliği, konuları işleyenlerin kullandıkları üslubun seffaflığı bizi ürkütmemelidir.

b) Yön'de neşrolunan yazıların okunup sindirilmesi ancak belli bir formasyonla kabildir sanırım, durum böyle olduğuna göre hafif telâki edilen yazılara iltifat olumuyabilir, ama bu kısıtlardan hisse almak isteyenler de biraz müsaade etseler iyi olur.

Dr. Fahrettin Yakal
(Emekli Tümgeneral)

Sosyal Adalet

Bir bakıma bildirimizi ben de tasvip ediyorum. İyi, hoş... Bir bakıma mevzu yaptığınız meselelerle böyle ciddi üğraşmanız bana mânasız, boş zahmet gibi geliyor.

«Sosyal adalet» diyorsunuz. Nedir?.. Gayesi nedir?.. Gaye: açlığı, sefaleti, kılığı öyleyici çare bulmak mı?.. Gaye bu mu? Bu ise, değil. Hele bir sistemi böyle küçük şeylerle uğraşmaya yönelmek bence hiç doğru değil.

Bunlar küçük şeyler: Açlık açlık, Kıtık kıtık... Sefalet sefalet diye derdendü- şünüz ve gözünüzde büyüt- tüğünüz meseleler, iki va- pur dolusu Amerika yardımının veya birkaç himayeli balonun haslatının vevahif tertiplenecek birkaç Futbol maçı haslatının, hattâ hu- susî taksi şahsî hamiyet- kâr havanların hususî tak- sileri ile yapacakları bir günlük dolmuş paralarının ve hattâ hattâ ses ve sahne sanatçılarımızın bir kaç konser veya temsilinin haslatının halledeceği hu- suslardır.

Endişeye zohmete ne lö- züm var? Kurulu bir dü-

zenin bir çivisini değiştire- meye değer mi?.. UMİT.
Şahabeddin Ayden
(Avukat)

«Düşünün Adam» a dair

«Düşünen Adam Yön'ü övüyor» başlıklı yazıda bu dergiye atfen şu satırlar yayınlandı:

«... Bunlardan bir vete- riner, köylünün perişan ha- lini yakından gören bir in- san olarak devletin hızlı bir kalkınmaya önem ver- mesini istediğini yazıyor ve bildiriye imzasını koyuyor- du. Bu masum ve doğru dü- şünceli insanları attıkları imza yüzünden suçlandırılar da oldu. Aslında yanlış düşünceler bu ikincilerdi. Bir ortamektep öğretmen, bir kasaba veterineri, bir gazeteci, bir köy öğretmeni sosyalizmin ne olduğunu el- bette bilemezdi, bu bilgileri onlardan beklemek de haksızlık olurdu.»

McCarthy'iler bu defa hesaplı bir demagoji yapı- mışlar. Bu sefer şöyle düşünmüş olsa gerekler: «Nasıl olsa aydın zümreyi ikna edemiyoruz, hari yarı aydınları — yazılan öyle an- laşılıyor — deniyelim. Böy- lece belki Yön'ü onlara kö- tüleyebiliriz.» Ve hemen ka- leme sarılarak onlara âdetâ «Biletsizliğiniz mazur görü- lebilir» demek istiyorlar. Kültürün hiçbir tahsil mües- sesinin veya yüksek tah- sillerin inhisarı altında ol- madığını görmemezlikten ge- lerek, bir nevi acıma duy- gusu ve istihfafla hitap edi- yorlar. Bir insanın şu veya bu meslekten olması ile so- yalizmi bilip bilmemesi ara- sında nasıl mantık bir bağ- lantı kurebilir? Kaldı ki, durum bizde biraz da ter- sinedir. Şöyle ki: Çoğu yüksek tahsiller mezun ol- duktan son «kitaplara elve- da» dedikleri halde okuyar- ak kendini yetiştirmiş pek çok öğretmen mevcuttur. Sosyalizmin ne olup ne ol- madığı kitaplarla yazıdır. Her isteyen çeşitli kaynak- dan okuyarak öğrenebilir. Kaldı ki bahsettikleri orta- okul öğretmenleri yüksek tah- sil mensubu oldu gibi, bir kasaba veterineri de Türkiyedeki en uzun tahsil- li — liseden sonra bes se- ne — yazmış bir kimse'dir. Yazar, başka fakülte mesun- larından bahsetmediğine gö- re, her halde bu serceği de bilmemektedir. Yazının, me- sâlâ Hükûkuk olduğunu dü- şünecek, tahsil seviyesinin, cehâletini mazur görürüz kasaba veterinerinden daha kısa olması bir mâna ifade etmez mi? Kaldı ki, köylü- nü ve aydın kıl olmakla yüksek tahsil olmak ara- sında kat'î bir bağlantı ku- rulmuşsa da bir sercek.

Aslında hangi emele hiz- met ettiklerisi başka söy- leniyen ve toplum yararına söz söyleyen herkese çekin- meden komünistlik isnadın- da bulunan, D.P. döneminde tutumları ve 27 Mayıs'ta ne göde baktıkları artık her- kесе anlaşılmış olan bu kim- yelerden daha önemli bir davranış ta beklenemez. Bir zamanlar efendileri de: «Tib ilminden başka bilme- diğim ilim yoktur.» Orman

Fakültesi Dekanı için «Bir ormancı siyasetten ne an- lar?», ispat hakkı bildirisine imza koyan oir veteriner hekim için: «Ispat hakkı mı, baytar İsmail Hakkı mı?» tarzında veciz lâflar etme- miş miydi?

«Onlar ki verir lâf ile dünyaya nizâmet, Bin türlü teseyyüp har- lunur hânelerinde.»

Maamafih, bu yazıyı yaz- malarından biraz da mem- nun olmak gerekir: Camımız içerisinde hâlâ «Düşünen Adam»ı okumak düşünce- sizliğinde olanlar varsa böy- lece kendilerine akıl hoca- ları tarafından ne gözle bakıldığını öğrenmiş olurlar.

Mustafa Ertük
(Veteriner)

Hızlı kalkınma

Yön Dergisi, bir asırdan beri (yasaklanmasına rağmen) bu sosyal görüş ala- nındaki kıpırdanışı, az geli- miş bir halde bulunan memleket ve milletimizin se- lâmet ve saadeti (hızla kal- kınması) gayesiyle ve mede- ni bir cesaretle hareket ha- line getirmiş bulunmaktadır. Ona bu imkânı veren an- layış ve davranış da iyi ni- yetlere dayanan bugünkü yepyeni mevzuat ve teşkilâtımızdır.

Bu çıkar, istismarcı ve istih- sal vasıtalarını kendi mo- nopollerinde tutan küçük bir azınlığın elbette hoşuna git- miyecektir. Homurtularıyla, tertiple- riyle şahlanan buçukarçı ih- tıras zümresinin gösterdiği tepkiyi, menfaat ihtirasının bir savunması olarak kabul etmek ve fütür getirmemek lâzımdır.

Tarihî yapısı ve akışına göre milletimiz tecrübeleri- ni tamamlamış bulunmaktadır. Çeyrek asırlık tabî- katıyla çiftlik ağalarının i- dare ettiği on yıllık bir li- beral ekonomi sistemine gi- rildi. Sonu malûm...

O olmadı, bu olmadı... Peki... Az gelişmiş bir mil- let olarak hızla kalkınma- mızın çaresi nedir?

En şümülî mânâsıyla ka- pitali ellerinde tutanların bu umuru mu? İhtıras on- ları, yarını düşünmeyecek hale getirmiştir. Millî refahı temin edemeyen bir sistem içinde bu zümrenin kendi âkibetleri de tehlikeli de- ğil midir?

Bugünün dâvası servet ve zengin düşmanlığı değildir. Sistem allerjisidir. Vatan- dası tesadüflere göre yapı- maktan ve kaderiyle baş ba- sa burmaktan kurtarmak- tır. Antipositive rahmen gazı- ba ceza düşünülüyor: gaz- abın yolları tıkanmak iste- niyor... Eski medeniyetleri ve imparatorlukları yıkan- dık düşmanlar mı, yoksa içteki sosyal adaletsizlik mi?

Tarih, Hükûde eder. Oku- yana da onların düşünmek gerekir. Böylece tarihin fel- sefi doğur. İste havatımız! Öngörümüzden her devrilen gün, bu felsefenin çevrilen bir sayfasıdır.

Demokratik yapmak isti- yoruz... Hürriyetten muay- yen bir zümrenin faydalan-

dığı, sosyal adaletin bar- ris devler tarafından yu- tulduğu, eşitliğin sadece çal- ışanlar arasında muteber tutulduğu bir sistem içinde mi demokrasi ve kalkınma yapılacaktır?

Mülkiyeti sultânetin ve istihsal vasıtalarını elde ede- rek kütleleri istismar eden ve böylece maddeten ve ma- nen fakirleştiren bir zümre- nin mevcut olduğu bir top- lumda, demokrasinin ruhu değil, şekli bulunur.

Böyle bir sistemde oylar kimin için atılır?

★

Bir Üniversiteli genç bana der gibisine kötü, kötü bak- bir de Yön Dergisi istemiş. Yani başındaki kalender adam:

— Sen de mi onlardansın! der gibisine kötü, kötü bak- mış...

Özümle delikanlı... Her aksiyan, bir reaksiyon doğur- ur. Seni bakışlarıyla ye- mek isteyen adam, her hal- de, hazin akıbetlerini gör- düğümüz «milyoner yaratıcı- lar» rejiminin nasibedarı olan artıklardan biridir.

Nurettin Ünen
(Eski Çanakkale Milletvekili)

Sosyal Adalet

Cevreni iyi yokladım. Bildirinin belkemiği olan sosyal adaletsizliğe hemen hemen inanmıyan yoktur. Zaten, benim gibi naçiz bir ast subayın Devlete verdiği vergiyi Manisa Ovasının sa- hibi Karaosmanoğlu ver- mezken bu adaletsizliği inkâr etmek küfür olur. Zekâ ve onun kazanma hakkı muhte- remdir. Karaosmanoğulları zeki ve kuvvetli insanlar- mış. Kazanmışlar, hakları- dır. Mukaddes miras hak- kına göre bu çiftliklerin Fevzi Lütfî'yle itikallî de muhtemeldir. Fakat o çift- liklerin 1919 Yunan işgalin- den sonraki mülkiyet du- runlarını tartışabiliriz. Kuv- vayı Milliye sırasında bu çiftliklerde şehit olan kah- ramanların çocukları, bugün, aynı çiftlikte ırgattılar. Yedi buçuk lira gündellele akşama kadar babalarının komüklerini karstırıyolar. Mülkiyet hakkı, miras hak- kı, evet. Ya kan, ya can hakkı? Bunlar lânet hak- lar mıdır?

Bu düşüncelerimiz yanlış olabilir mantık aldanma- rına dayanabilir fakat bu yanlışma gerçeği, herkes için varittir... Zorla kabul ettir- meğe teşebbüs edilmedikçe her fikir muhterem olup anayasamızın himayesi altın- dadır.

Size yönetilecek renkli töhmetlerden asla ilkinme- yiniz. Bu millet bir fikrin edemiyen sandığı adamları bir devletin, hattâ bir aşamın adamı olduklarını esefle gör- dü. Mukaddes insan hakları hoclarımız (Mukaddes) bi- rer kantil olduklarını gördü. Herşeye, herkese şüphe ile bakması bundandır. Bu va- tandâ hiçbir dâvâ yoktur ki sosyal adalet dâvası kadar taraftarı bulunmuş olsun.

Mehmet Boztepe
(Jandarma Ast. Sb.
Kd. Başçavuş)

«Düşünen adam»ın ortadaki lâl sayfasını doldu- ran bir yazı çıktı. Başlığı «Yön'ün belirsiz yönü». Yazar, «Yön» ün «sosyalizm özel sayısı» dahil ilk yedi sayısını baştan sona incelemişmiş ama, der- ginin yönünü bir türlü anlayamamışmış. Peyami Safa usulü, sosyalizm çeşitleri sıralandıktan sonra «Yön'ün sosyalizmi bunlardan hangisi?» diye soru- yor.

«Yön'ün ilk sayısındaki bildiride açıklanan dü- şünceleri, her sayısında devletçilik konusunda ya- yınladığı yazıları incelemesine rağmen bu yazıda, derginin yönünü anlayamaması gerçekten üzdü bizi. İlk aşzda da «Acaba kabahat bizde mi?» diye dü- şündük. Ama yazının adını hatırlayınca bunu tabii gördük. Çünkü «Yön'ün yönünü anlayamadığımız yakınam yazarı, Devlet Tiyatrosu aktörlerinden Acan Sayılan. «Peki, bundan ne çıkar?» diyeceksiniz. Bu zat anlayışındaki hız, bilgisindeki sağlamlık, düşün- cesindeki düzenlilikle dikkati çekiyor da. Baksanıza adamcağz, haftalık «Düşünen adam»ın günlüğü «Ye- ni İstanbul'da trafik ettiği «İnkâr fırtınası»nda ne- ler anlatıyor: 1944 te komünist olmuş, 1946 da Tür- kiye Gizli Komünist Partisi'ne kayıtlanmış, komü- nist hücrelerine girip çıkmış, birtakım insanları bu hücrelere sokup idare etmiş de partisinin yönünü an- cak on yıl kadar sonra, polis kulüğundan tuttuğu va- kit anhyabilmiş. Bu Bay Sayılan'ın anlayış hızı. Bir de aynı zatın yine «Düşünen adam»da «Atatürk ilkeleri ışığında sosyalistleri uyarmalar» gibi cıfca- fı başlıkla çıkan yazısına bakalım. İkinci paragraftaki «Sosyalistler, sosyalizmi savunanlar ne kadar sam- mimi olurlarsa olsunlar, komünizmi reddederlerse etsinler, düşüncükleri mutlu sonuç hiçbir zaman te- celli etmez. Hele demokratik müesseseleri henüz taazzuv etmemiş olan Türkiye'de» cümlelerini dö- rüncü paragrafta «Türkiye zaten sosyalist bir siste- mi içindedir» incisi takibedyor. Bu da Bay Sayı- lan'ın bilgi sağlamlığı, düşünce düzenliliği. Sen, içinde yaşadığın toplumun durumundan habersiz ol, bir paragraf aralığında iki düşünceyi birbirine bağ- daştırma, sonra da «Yön'ün yönünü belirlemeğe çal-ış. Böylesine ne «Yön'ün ne de başkalarının gücü yeter. Hem benim, bu «Düşünen adam»la «Yeni İstanbul» yazarları da bir tuhaf: Kimisi «Yön'ün yönü belli değil» diye sıralarken, kimisi de yine aynı sayfalarda bilgilç bilgiç «Yön'ün yönü bizece malûm» deyip duruyorlar. Bu adamlar Nasrettin Hoca'yı du- mu okumamışlar: Bilenler bilmeyenlere anlatın.

Nihat ÜSTÜN
(Öğretmen)

Basından Mülkiye TÜRKİYE İÇİN ÇIKIŞ YOLU

Fransız İhtilâlinin Avrupa'ya getirdiği yeni nizam endokuzuncu ve yirminci asırlarda tenkit edilince de- mokrasi, özgürlük, eşitlik ve adalet kavramları ayrı an- lamalar kazandılar. Bu anlayışa göre, toplumsal ve ik- tisadî anlamda demokrasi sağlanmadan klasik demok- rasi oligarşi durumuna düşme tehlikesiyle karşı karşı- yadır. Demokrasi halkın yönetime gerçekten katılma- sı, kendi içinden ve kendi çıkarlarını koruyacak tem- silcileri seçmesi ve bunları denetlemesidir. Büyük ço- ğunluğun okuma yazma bilmediği bir ülkede oy vermek için ağının emrini bekleyen binlerce köylün seçim hak- kı, yeteneklerini kullanmak için imkân bulamıyan bir köylü çocuğunun düşünce özgürlüğü, bir edalık evine on kişilik ailesiyle sığmağa çalışan bir gecekondulunun konut özgürlüğü, değil çocuklarına kendine bile bakamı- yan bir babanın yaşama özgürlüğü ve bütün hayatını doğduğu köyde yitiren bir kadının seyahat özgürlüğü bugünkü demokrasi anlayışından uzak kalmaktadır. Seçim hakkı üç ağadan birini seçmek, düşünce özgürlüğü yalnız bir grup insanın zaten kabul ettiği fikirleri tek- rarlamak, konut özgürlüğü gecekondulara sıkışmak, ya- şama özgürlüğü bazıları için yeterli yiyecek, giyecek ve ısı bulamamak ve seyahat özgürlüğü de varlıklı iç ve dış turistlerin istedikleri gibi seyahat etmeleri anlamına geliyorsa demokrasi oligarşiyle sınırlı kalmak zorun- dadır.

Çağımızda demokrasinin ekonomik ve toplumsal hakların varlığı ile tam olabileceğine inanıyoruz. Buna başlı olarak, ekonomik gerilik demokratik hayatın önüne bir engel gibi çıkmaktadır. Bunun yanında fakir ülkelerde demokrasinin bünyevi olarak ancak böyle iş- liyeceğini İleri sürenler de vardır. Ayrıca, şurası da bir gerçektir ki, İktisadî gelişmenin bir takım neticeleri demokratik hayatın kuvvetlenmesini sağlayacaktır. Sa- nayileşme ve diğer yarıklarının değişmesi klasik demok- rasinin bazı ilkelerine havat verecek ortamı yaratabi- lecektir. Siyasî rejim dâvâsımız toplumsal ve iktisadî problemlerle sıkı sıkıya bağlı haldedir.

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul m üdür: DOĞAN AVCIOĞLU

IDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8
BAKANLIKLAR — ANKARA.
Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari
sokağı 32 Cagalıoğlu, Posta kutusu: 512 — İstan-
bul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer:
YATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. —
İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı
(26 sayı) 25 T.L., Üç aylık (13 sayı)
12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli
abone tarifesi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L.,
Üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta
ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir.
1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul
edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa
tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş-
malar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.

BAKIŞ

REJİM BUHRANI

İntihar çabaları

Her geçen gün, 17 yıllık gayretlerin ifasına şahit oluyoruz. Sun'i teneffüslere zurtarılmaya çalışılan çok partili hayat, gerçekleri görmemek için gözlerimizi ne kadar yumarsak yumalım, yaşama belirtilen göstermiyor. Hem de 17 yıldır uğrunda mücadele edilen Anayasa garantilerine, adil bir seçim sistemine ve iyi niyetli, partizanlıktan uzak bir lidere kavuştuğumuz bir devrede, geminin yavaş yavaş battığını hissediyoruz.

Sonu gelmiyen rejimi kurtarma toplantıları, ancak bir iki gün süren balayları getirmekten öteye gitmiyor.

Rejim kurtarma toplantıları daha seçimlerden önce başladı ve aylardır toplantı üstüne toplantı yapıldı: Yuvarlak masa toplantıları, tüccar toplantıları, basın toplantıları, subay toplantıları, açık kapalı toplantılar, bir sürü huzur konuşmaları ve sohbetleri... Fakat, nafile. Huzur, huzur, huzur... deniyor. Sonra ufak bir bulutun ardından fırtına, şimşek ve bol bol huzursuzluk geliyor.

Artık güzel sözler, ümit bağlanan liderler toplantıları da tesirini kaybetmeye başladı. Millet, lafa ve toplantıya kanmıyor.

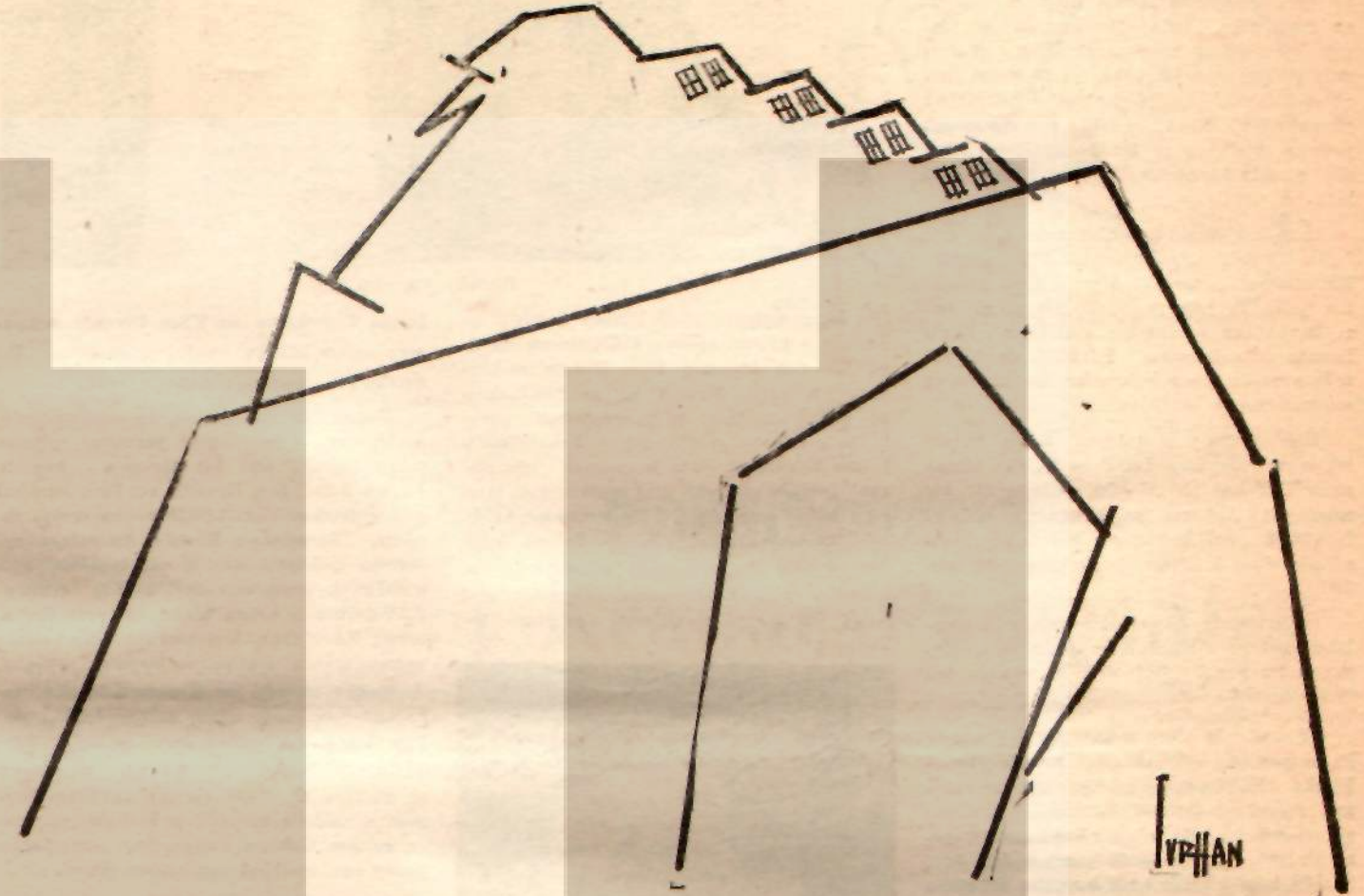
Sanık D.P. li bakanların ve bazı yüksek memurların, Yüksek Adalet Divanında tevkif edilmeden yargılanmasını sağlamak amacıyla Hükümetin getirdiği tasarrufların, D.P. savunucuları tarafından (Evet, D.P. savunucuları tarafından) reddedilmesi üzerine patlak veren son buhran da, ihtimal en son dakikada liderlerin gayretleriyle atlatılacak. Fakat Parlamento'da, bilerek bilmiyerek, bindiği dalı kesmeye azimli büyük bir kalabalık bulunduğu müddetçe, çok geçmeden yeni bir buhran baş gösterecek. Miyopluğu ölçüsünde azgın bir kalabalık, tek yarıya gıcısının önünü olduğunu anlamamakta bu kadar büyük inat gösterirse, daha fazlası elbette ümit edilemez. Prestijini sıfıra indirmek için elinden geleni yapan bir Parlamento'yu ve rejimi herhalde önünü bile kurtaramaz...

Aslında bütün bunlar sun'i buhranlar. Parlamento'daki bir avuç miyop insanın, hiç yoktan yarattığı fırtınalar. Parlamento süt lanın bile olsa, memleket, o kadar çetin iktisadi ve sosyal dâvâlarla karşı karşıya ki... Ciddi sosyal ve iktisadi buhranları önlemek, insan üstü gayretlere ihtiyaç gösterecek. Hükümet ise (Dayandı en sağlam kütellerden olan öğretmenlere karşı kuvvet gösterisine kalkışan Hükümet ise) bu dâvâları gözmek için o kadar hazırlıksız ki... Asıl buhran çözülemeyen bu dâvâlar yüzünden patlak verecek. Fakat bugünün sun'i parlamento fırtınaları bile, rejimin pusulasız bir gemi gibi yalpalamasına yetiyor.

İrkçilerin iktidar rüyası

Parlamento fırtınalarının en önemli kaynağını, İrkçilik ve Turancılıktan gelme bir azınlık teşkil ediyor. Seçimlerden çok önce, faaliyete geçen bu azınlık, yangına körükle gitmeye kararlı görünüyor. Önünü Hükümetini devirmek ve C.H.P. siz bir Hükümet kurmak için, ırkçı azınlık her fırsatı istismara çalışıyor. A.P. grubu içinde başarı sağlıyan ve Y.T.P. de kolu bulunan bu hareketli azınlık, parlamento dışında da, D.P. enkazından, göhürümlü bir emekli askerden ve bir profesörden faydalanarak, nüfuzunu genişletmeye gayret ediyor.

1948-45 yıllarının İrkçileri ve Turancıları, bugün iktidara tâliptir! Halbuki o yıllarda, onların başarılarının verdiği sarhoşluğa rağmen, İrkçilik ve Turancılık, genç gönüllerde

geçerli heyecanlar yaratan romantik bir cereyandan ibaretti. Cereyanın bütün fikri malzemesi, «Bir kuş olup yeşil yurda kanatlanmak» veya «Kımız içmek» ten öteye gitmiyordu.

Bugün artık kırmızdan ve kuş olup kanatlanmaktan pek söz edilmemektedir. Dünkü Turancılar, din istismarcılarının, Menderes devri zenginlerinin ve 27 Mayıs'tan memnun olanların gerisinde gizlenmektedir. Bu kimseler, Amerikan taraftarlığını, özel teşebbüsçülüğü kimselere vermemekte, milliyetçi hisleri ve Menderes hayranlığını albidğine istismar etmektedir.

İrkçiler, bir taraftan haksız kazanç sahipleriyle sıkı işbirliğine girerken, öbür taraftan, eyoksulluğun kaldırılması ve refah-ı edebiyatı yapacak kadar fırsatçı olmuşlardır. Hatâ vatan sathında çoğunluk sağlayabilecekleri ümitsizliğe kapıldıkları için, «millî iradeci» kesilmişlerdir. Millî kuvvetleri teşkilî teşebbüsünün de eğer aslı varsa, bu yeni millî iradecilerden gelmesi beklenir.

Bu fırsatçı azınlığın fikriyatını yapan bir dergi, sanki iktidara gelmiş gibi, şimdiden Sam Amca ile İrkçiler—Turancı Hükümetin münasebetlerini tâyin etmektedir! Dergiye göre, «Dış siyasetinin temel taşı Sovyet Rusya düşmanlığı olan Sam Amca, Amerikalı siyaset adamlarının duyguları buna aykırı bile bulursa, komünist oyunlarına ve sızmalarına karşı en mukavemetli olacağı için, Türkiyedeki sağcı bir hükümete dört elle sarılacaktır. Hükümet, ne kadar sağcı olursa, Türkiye ile Amerika arasındaki bağlar o kadar kuvvetlenecektir!»

Bu cereyanın kuvvetini küçümsemek lâzımdır. Çeşitli istismarlar ve şüpheli ittifaklar sayesinde, hareketli ırkçı azınlık

önemli bir kuvvet haline gelmiştir.

Bu insanlar, Menderes iktidarının ilk yıllarında da, büyük ümitlerle sahneye çıkmışlar, din istismarcılarıyla işbirliği yaparak kuvvet kazanmaya çalışmışlardı. Fakat Menderes bile, D.P. ye sızan bu hareketli azınlığı, 1952 — 53 yıllarında sert bir şekilde tasfiye etmişti. Menderes, ancak zayıflayınca, bu kuvvetlerden bir dereceye kadar faydalanmak ihtiyacını duymuştur.

Bugün ise, İrkçiler ve Turancılar, kuvvetli bir grup halinde parlamento'ya girmiş ve fırsatçı davranışlarıyla, parlamento'da önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Menderes devri zenginlerinin paralarıyla finanse edilen yaygın organlarının sayısı günden güne çoğalmaktadır. Teşkilatlanmış işçilerin haklarını aramasından ve sosyal adaletten ürken, rahat ve bol kazanmaya alışmış bir kısım iş çevreleri, onların borusunu çalan ırkçılarla işbirliği yapmakta tereddüt etmemektedir. Bu sebeple, gerici kuvvetlerin öncülüğünü yapan bu hareketli azınlığın, iktidar rüyaları görmesi ve parlamento'da fırtınalar yaratarak hedefine ulaşmaya çalışması, fazla hayalci bir davranış sayılmamalıdır.

İspanya ve Portekizde de böyle olmuştur. Demokratik rejimlerin zaaflarından faydalanarak gerici kuvvetler, yani faşistler, iş adamlarıyla ve kiliseyle işbirliği yaparak, iktidarı ele geçirmişler ve memleketin zinde kuvvetlerini ezen gerici rejimler kurmuşlardır. Varlıklı sınıflardan gelen Ordu, İspanya ve Portekizin ilerlemesini durduran faşistlerin safında yer almıştır. Fakat Türk Ordusu, İspanyol veya Portekiz Ordusu değildir. Hareketli İrkçiler ve Turancı azınlığın

yanıldığı nokta budur.

Gericiiler ve Ordu

Türk Ordusu, halkın içinden çıkmıştır. Halkın derinlerini yakından tanımak tadır. Halkın sefsaletine bir an önet çare bulunmasını istemektedir.

Ordu, memleketin sosyal adalet içinde hızla ileri gitmesinin, füze çağında tek kuruluş yolu olduğunu bilmektedir.

27 Mayıs'tan sonra, sosyal adalet çığırını, bir takım politikacıların çelmelerine rağmen, ordu açmıştır. Bugün sosyal adalet fikrini boğmaya çalışılanın yeteri kadar cür'etkâr olmasını önleyen tek kuvvet ordudur.

Ordunun, din istismarcılarıyla Menderes devri zenginlerinden kuvvet alan ve her türlü yapıcı fikirden yoksun bulunan bazı sözde milliyetçilerin memleketi geri götürmelerine fırsat vermesi düşünülemez. Atatürk devrinde de, memleketin hızla ileri gitmesi için liderlik yapan Ordu, bugün de en sağlam kuvvettir.

Türkiye, orduya dayanarak ve ordunun desteğiyle, gericiliği ve gericiileri yenmesini bilecektir.

Arzu edilen, bu kaçınılmaz ileri gidişin demokratik yollardan gerçekleştirilmesidir. Parlamento'da fırtına yaratma sevdasına kapılan miyopların da, menfaatleri altında bugünkü sistemin yaşatılmasıdır. Hükümet ve liderine düşen iş ise, cesur hamlelerle, köklü reformlarla milletçe kalkınma sevkini yaratmak ve rejimin haystiyetini ıspat etmektir.

Bu manzaradan hâlen çok uzaktır.

Doğan Avcioğlu

REJİM

27 Mayısın muhasebesi

G eride bıraktığımız haftanın sonuna doğru Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu, Bakanlar Kurulu Toplantısına, namludan fırlayan bir kurşun gibi girdi ve bir kurşun hızıyla şu sözleri söyledi: «27 Mayısın meşruiyeti tartışılmaz. 27 Mayıs karşı olanlar, 26 Mayıs 1960 taki C.H.P. yi topyekün karşılarında bulacaklardır.»

27 Mayısın meşruiyetini şüpheye düşürecek iki yüzlü davranışlar artık son bulmalı, 27 Mayısın mânâ ve ruhuna dokunulmamalıdır. C.H.P. li bakanlar tamamıyla, bu fikirdedir. Gerekirse A.P. grubuna rağmen, koalisyonun yürütülmesini tek çıkar yol olarak gören A.P. li Bakanların da bu konuda itirazı yoktur.

Bakanlar Kurulunun görüşü, haftanın sonunda İnönü'nün mesajı ile Türk milletine duyuruldu. İnönü, Anayasanın 27 Mayıs dayandığını hatırlatarak «Son günlerdeki tartışmaların, Anayasa ve 27 Mayıs hareketinin mes'uliyetini taşıyan, bekçiliğini yapan Silâhlı Kuvvetlere bir tecavüz mahiyetinde olduğunu ve bu davranışların kesin şekilde karşısında bulunduğunu» söyledi.

Yuvarlak masa toplantılarında da pek farklı bir dil kullanılmamıştı. Fakat yuvarlak masa anlaşması, 27 Mayıs karşı olmakta başka bir yaşama sebebi bulamayan bazı teşekküller tarafından, imzalanır imzalanmaz unutulmuştur. T.B.M.M. de birbiri ardına sökün eden buhranlar, bu unutulmuş sonucudur.

Hükümetin yeni tutumu, acaba yuvarlak masa anlaşmasından daha tesirli olacak mıdır? Yoksa bir iki gün sonra, yeni bir meşruiyet buhranı patlak verecek midir? Hükümet, yeni buhranları önlemek maksadıyla ciddi tedbirler almak kararında mıdır?

Önümüzdeki günler, bu soruları cevaplandıracaktır. Hükümetin geçmişteki davranış, bu konuda fazla iyimser olmaya imkân vermemektedir.

Aslında, 27 Mayısın meşruiyeti üzerindeki tartışmalar, rejimin sun'î meselelerinden biridir. Hükümet, memleketi asıl meselelere, sosyal ve iktisadî kalkınma davasına yöneltecek bir dinamizm gösteremediği, yeni bir ruh, yeni bir zevk yaratamadığı için, hergün ister istemez ufak kavgalar ön plana geçmekte ve büyüme istidadi göstermektedir. Buhranlar, ruhsuzluğun ve yönüzlüğün sonucudur. Hükümetin ve rejimin en büyük zaafı, bu noktadadır.

Hikâye nasıl başladı?

B uhran, eski D.P. li bakanların tevkifiyle patlak verdi. Tevkifler, D.P. devrini, bir iftihar vesilesi sayan ve devrin hesabının çoktan kapandığını düşünen, 27 Mayıs aleyhtarları üzerinde çok tesiri yaptı. Kayserideki mahkûmların kahraman sayıldığı ve beyanat üstüne beyanat verdikleri bir devrede, ani tevkiflerin hazmedilmesi gerçekten güçtü. Nitekim Devlet Bakanı Nihat Su, «Bu tevkifler huzuru kaçırıyor. Koalisyonu tehlikeye sokuyor» tarzında saçkın bir beyanat verecek kadar, bakan olduğunu ve adli istiklâlin mânâsını unuttu.

A.P. lideri Gümüşpala ise tevkifleri, Maraş dönüşü Adana'da öğrendi. Telefonla İçişleri Bakanı Topaloğlu'nu İnönü ile görüşmeye yetkili kıldı. Gümüşpala tevkiflerin kaldırılmasını istiyordu. İnönü, bunun imkânsızlığını hatırlattı. Yıllardır, mahkeme bağımsızlığının mücadelesi yapılmıştı. Şimdi bağımsız bir organ olan Yüksek Soruşturma Kurulunun kararına müdahale etmek, geçmiş mücadele ve Anayasaya ihânet olurdu. Tevkifleri kabullenmekten başka çare yoktu.

Aslında tevkifler, Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Apaydın'ın yüksek politikasının sonucudur.

Hükümet, tevkifleri önlemek maksadıyla iki ay önce bir kanun tasarısını Meclise sevk etmiş, fakat tasarı, Burhan Apaydın'ın itirazları yüzünden Anayasa Komisyonunda takılıp kalmıştı.

Tasarı, Yüce Divana sevk edilmesine karar verilen sanıkların mecburi tevkifi hükûmünü kaldırıyor. Tevkifleri önlemek

Burhan Apaydın

in bu zararıydı. Zira Yüksek Soruşturma Kurulu vazifenin kötüye kullanılması ile ilgili bir çok dosyanın Yüce Divana sevkine karar vermişti. Mevcut kanun hükümlerine göre, sanıkların yargılanmasını mevkufen yapılması gerskiyordu. Fakat Soruşturma Kurulu (huzuru bozmamak için olacak) dosyaların sevkini erteliyor, mecburi tevkif hükmünün bir kanunla kaldırılmasını bekliyordu. Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu da, A.P. ileri gelenlerine bu kanunun çıkması lüzumunu anlatmış, aksi halde bir takım tevkiflerin olacağını belirtmişti.

Gökhan Evliyaoğlu

A.P. ileri gelenleri ve özellikle Anayasa Komisyonu Başkanı Apaydın bu ikazları anlamak istemedi. İki ay önceki Anayasa Komisyonu toplantısında Apaydın, «Tevkif mecburiyetini kaldırma kanununu kabul edersek, Yüksek Soruşturma Kurulunun ve Yüce Divanın hukuki varlığını tanımış oluruz. Halbuki, bu organlar, Yeni Anayasaya göre artık mevcut değildir.» tezini savundu. Uzun tartışmalardan sonra, Komisyon, tasarının Anayasa yerine, Adliye Komisyonunda görüşülmesine karar verdi. Fakat, Apaydın'ın ıstızağına aykırı davranışları yüzünden Komisyon Sözcüsü Coşkun Kırcı ile aralarında çıkan anlaşmazlık dolayısıyla, tasarı komisyonunda takıldı kaldı. Nihayet tevkifler oldu.

Tevkifler dolayısıyla, tasarı yeniden ön plana geçti. Burhan Apaydın tevkiflerden sonra, Komisyonun C.H.P. li üyelerine «Hatanızı anladık, kanun çıkımsın» dediyse de Komisyondaki davranış sözlerine uymadı. Apaydın ve bazı A.P. ve Y.T.P. milletvekilleri, sansasyonel bir dille, Yüksek Soruşturma Kurulunun ve Yüce Divanın Anayasaya aykırı olduğu tezini savundular. Bu gerekçeyle, Komisyon tasarıyı reddetti.

Bunun üzerine basında ve parlamentoda, koalisyonun temellerini yerinden oynatan sözde hukuki sert bir tartışma başladı. Büyük Zafer, Son Havadis ve Yeni İstanbul gibi gazeteler, «Son tevkifler, Anayasayı ihlâldir. Soruşturma Kurulu Anayasaya aykırıdır. Hükümet için Meclis tahkikatı açılmalıdır» tarzında cümleleri başlığa çıktılar. A.P. grubunda fırtına koptu. Yüksek Soruşturma Kurulunun Anayasaya kesin şekilde uygun olarak faaliyetine devam ettiğini, Anayasa metnini ve Kurucu Meclis za-bitelerini okuyarak ispata çalışan İçişleri Bakanı Topaloğlu, grubun sert tepkisiyle karşılaştı. Gümüşpala ve Apaydın birbirlerine girdiler. C. H. P. siz bir hükümet kurmak sevdasıyla bulanık suda balık avlamaya çalışan Gökhan Evliyaoğlu, tevkiflerin, güven oyu meselesi yapılmasını istedi.

Fırtına, bu organların Anayasaya uygunluğunu inceleyecek 5 kişilik bir komisyon teşkilatıyla önlendi. Bu arada Apaydın, bir sürü basın toplantısı ve beyanlarla hayatının siyasî çıkışı yaptı. Bu büyük siyasî çıkış, Apaydın'ın partiden ihraçı ile sonuçlandı.

A.P. nin 5 kişilik komisyonu, Yüksek Soruşturma Kurulunun ve Yüce Divanın, Yeni Anayasa ile ortadan kalktığı hükmüne varmakla beraber, A.P. liderleri ve A.P. li bakanlar, İnönü ile yapılan çeşitli temaslarda bu organların Anayasaya uygunluğunu kabul ettiler. Buna karşılık, Hükümet, Yüce Divanın yerini alacak olan Anayasa Mahkemesi Kanun Tasarısını sür'atle Meclise sevk ederek A.P. ileri gelenlerinin grup karşısındaki tutumunu takviyeye çalıştı.

Yön başkaya girerken devam eden A.P. grup toplantısında, yeni bir fırtına kopmazsa, buhran, şimdilik önlenmiştir.

Hükümetin davranışı

İnönü ve Hükümeti, tevkiflerden sonra patlak veren buhranı önlemek için gösterdiği gayretin varısını, daha önce, mecburi tevkif usulünün kaldırılması için gösterseydi, gereken kanun çıkacak ve piyasayı da ürküttüğü söylenen buhran sebebi ortadan kalkmış olacaktı.

Hükümet, bu meselede neden yavaş davranmıştır? A.P. çevreleri, bunu hükümetin ihmaline ve beceriksizliğine bağlıyorlar. C.H.P. çevrelerinde ise, ergeç patlak verecek olan böyle bir buhranın faydalı sonuçlar doğuracağı ileri sürülüyor. Hehalü-kârda Hükümet, 27 Mayısın meşruiyeti konusunda, eskisinden çok daha titiz davranmaya kararlı görünmektedir. Bu davranış, Ordunun ve C.H.P. grubunun psikolojisine de uygun düşmektedir.

Fakat 27 Mayısın meşruiyeti konusundaki tartışmalar sona erse bile (ki bu çok şüphelidir), parlamento huzursuzlukları önlenilecek ve ciddi çalışma devresi başlayabilecek midir? Bu, herşeyden önce hükümetin göstereceği dinamizme bağlıdır. Hükümet, şimdiye kadar, bu dinamizmin belirtilerini verememiştir.

MİLLET MECLİSİ

Bütçe müzakereleri

Y ilda bir gün olduğu için, her yıl büyük ilgiyle izlenen Bütçe müzakereleri, bu yıl büyük bir ilgisizlik içinde başladı. Yeter sayının sağlanması 20 dakika bekleme gerektirdi. Oturum, Meclis Başkanı Fuat Sirmen'in «Nisabın olabilmesi için 20 dakika beklemiş bulunuyoruz. Meclisin toplantı saatleri bellidir. Arkadaşların bu saatte bulunmalarını rica ediyorum» ihtarıyla açıldı. Fakat saat 18 de, karar alındığı halde, çoğunluk sağlanmadığından, Meclisin toplanması mümkün olmadı. Müzakereler sırasında, kocaman Meclis salonunda ekseriya 60-70 milletvekili vardı.

Müzakereler, Maliye Bakanı Şefik İnan'ın konuşmasıyla açıldı. Bakan, yeni bir şey söylemedi. Yalnız C.H.P. deki sertleşmenin icabı olarak, D.P. devrinin iktisadî politikasını güddetle tenkit etti. Bu, tenkitler A.P. sıralarında, homurtulara sebebiyet verdi. A.P. li hâtipleri Maliye Bakanına çıtmaya zorladı. Koalisyonun bir kanadının sözcülüğünü yapan Ferruh Bozbeyle (A.P. Grup Başkan Vekili), Menderes borçlarının önemli olmadığını ileri sürdü ve «Sayın İnan, Hükümet içinde nev'i şahsına münhasır bir vekil haline gelmiştir» diyerek Maliye Bakanına çatı. «Düğünen Adamın» A.P. milletvekillerinden Mehmet Turgut ise, çatma rekorunu şu sözlerle kırdı: «Maliye Bakanının zihniyeti, memleketi sür'atle kalkındırmaya müsait değildir. Geçmiş devirleri bahane ederek, enflasyonun aleyhinde bulunuyor. Unutuyor ki, garp memleketleri bir miktar enflasyonla kalkınmışlardır. Ayrıca, geçmiş devirden bahsederken, 1950 den öncesi de geçmiş devirdir. Bundan başka Maliye Bakanı milleti tüccarın aleyhine kıskırtmaktadır.»

Müzakerelerin ilgi çekici iki konuşmasını Ahmet Oğuz ve Ekrem Alican yaptı. C.K.M.P. sözcüsü, bütçelerde yıllardır sürüp giden vuzuhsuzluğu ve samimiyetsizliği iyi bir şekilde ortaya koydu. Değil Meclisin, ilgili bakanın bile bütçesini mürakabeden söz olduğunu belirtti. Gerçekten, bütçelerde hiç bir şeyi doğru dürüst görmeye imkân yoktur. Meselâ çeşitli tertiplerden gizli ücretler ödendiği için, personel masraflarının yükünü Maliye Bakan bile doğru şekilde hesaplayabilecek durumda değildir. Bütçelerin yeni bir sisteme göre hazırlanması zorundadır.

Ahmet Oğuz «Bu bütçe, ne bir hamle, ne de bir derleme toplama bütçesidir. Bu bütçe, içine girmeye çalıştığımız yeni niza-

Ekrem Alican

CHP-AP KOALİSYONU

min zihniyet inkılabını ve dünya görüşünü temsilinden çok uzaktır. Bu bütçe olsa olsa, uzak ve yakın meaziye, eski tiyatrolara, statükoya sunsaksı bağli ve onları çözüme inkânını kendinde bulamayan bir idarenin karşılaştığı emrivakiden doğan bir bütçedir, diyerek, 1962 Bütçesinin karakterini en iyi şekilde belirtti.

Ekrem Alican, ise yeni bir şey söylemekle beraber, hitabeti ve ince istihzaları ile salona hâkim olmasını ve kendini ilgi ile dinletmesini bildi.

CHP. Sözcüsü Şakir Ağanoğlu, hükümeti destekliyen, mutedil ve teknik meselelere fazla yer veren bir konuşma yaptı. AP. sözcüsü Ferruh Bozbeyli ise, gayri kabili tatbik bir liberalizminin şampiyonu olarak ortaya çıktı. Bozbeyli «bakanlıkların işine karıştığı için» Devlet Plânlama Teşkilâtından şikâyet etti. «Müterakki vergi sistemiyle sosyal adaletin sağlanamayacağını, meselenin yeni işyerleri açmakla» çözüleceğini söyledi. «Vergi reformlarının esprisiz bozulmadan reform kanunları getirilsin» diyerek, Vergi Reform Komisyonunun hangi esprisizle çalıştığını açığa vurdu.

Müzakerelerin en dokunaklı konuşmasını CHP. Konya Milletvekili Rüştü Özal yaptı. Rüştü Özal, Cavit Beyin yarım asır önceki bütçe nutkunu okudu. Cavit Beyin nutkundaki «Bizden bir neşideki saadet istiyen efradı millete biz bir şey yapamadık.

Yaptığımız sadece devleti ayakta tutmak» sözlerini, Konya Milletvekili «Biz de bir şey yapamadık. 53 yılda değişen bir şey yok» cümlesiyle bağlayarak, Meclis düşündürdü.

CHP. nin genç Bolu Milletvekili Zeki Baltacıoğlu da «amme tasarruflarının artırılmasını, vergi kaçakçılığının önlenmesini, servet beyanının kalmasını ve plândan zerrece târız verilmemesini» istiyerek, güzel ve yapıcı bir konuşma yaptı.

Fakat bütün konuşmalarında, şumüllü ve rabıtsız bir iktisadi ve sosyal görüşün mevcut olmayışı, açıkça hissedildi. Hâtıpler, «Hükümetin iktisadi görüşü nedir» diye sormak ihtiyacını duydular. Hükümetin vazih bir iktisadi görüşü mevcut değildi. Ama hâtıplerin hiç biri de, meseleleri bütünüyle kapsayan bir görüş, yani bir kalkınma felsefesi ortaya koymadılar.

Bütçe görüşmelerinin en büyük noksanı bu oldu.

EGİTİM

Suya düşen ümitler

Geçen hafta ortasında, Kırıkkale ci-varından gelen öğretmenlerin Ankara caddelerinde yaptıkları gösteri yürüyüşü, bir bakıma Yedinci Eğitim Şurasının genel havasını çok açık şekilde özet-

leyen bir olay oldu. Öğretmen ordusunun genç, dinamik ve ilerici unsurları, başboşluktan, sistemsizlikten, hamle yokluğundan

ve batıncı iftiralarından o derece bezmişlerdi ki, bu konudaki ümitleri Şûra'da da suya düşürme, bezginliklerini kamu oyuna duyur-

İlhan Selçuk

Krallar - Padişahlar

Büyük İhtilâl neyi devirdi? Onaltıncı Louis'yi, Louis kim? Kral. Müstebit bir kral. Gıyotinin kanlı sepetine düştü kellesi...

Çıldırıldılar Avrupanın kralları... Bugün ona, yarın bana... Olacak iş mi bir kralın idam edilmesi!

Oysa çoktan idam hükmü verilmişti. bütün kralların... Fermanı Jean Jack Rousseau yazmıştı, Diderot imzalamıştı, Voltaire tasdik etmişti.

Haberleri yoktu kralların... Ama kötü haber tez varır. Öğrendiler. İki şaktan biri vardı: Ya insanların siyasi haklarını kendilerine tanıyacaktı. Ya da...

Batının kralları, çoğu zaman akıllı davranmışlardır. Ne de olsa Batı bu... Bu akıllılık kralları yaşattı. Krallıklarını insanlarla paylaşmak yolunu tuttular. Bu kralların adını meşruti kral dendi. Batıda kralların hepsi meşruti kral olmak zorunda kaldılar. Çünkü Büyük İhtilâlin ateşlediği ışaret fişegi Avrupa göklerini aydınlatıyor, bütün yeryüzünün gözünü ahyordu.

Bu ışaret fişeginin renklerinde siyasi hürriyetlerin cazibesini gördü insanlar. Siyasi hürriyetlerini elde etmek için çalıştılar. Elde ettiler de...

Avrupa kralları artık uslanmışlardı. Efendi efendi oturuyorlar, halkın koyduğu kanunların dışına çıkmıyorlardı. Törenlere gidiyorlar, halkı selâmlıyorlar, gemileri denize indiriyorlar, kurdelaşları ince uzun kıymetli makaslarla kesiyorlardı. Kestikten sonra makası eski yerine, kadife yastığın üzerine bırakıyorlar, bir kaç söz söylüyorlardı. Ertesi gün gazeteler yazıyorlardı:

— Kral hazretleri dün yeni yapılan fabrikamızın açılış töreninde kurdelayı kesmiş ve bir nutuk irad ederek demiştir ki...

Birer kukla olmuştuk. Onaltıncı Louis'den sonra krallar... Hem de kimlerin elinde kukla? Yeni yepyeni kralların elinde...

Bu yeni krallar kimlerdi? Belki eskilerden çok daha kuvvetli bir mülkün kralları... Pamuk kralı, demir kralı, çelik kralı, tütün kralı, ananas kralı, petrol kralı, buğday kralı... vesaire.

Halk, dantelâh krallardan zorla aldığı hürriyetlerini bu yeni krallara kapırmıştı. Siyasi hürriyetleri, iktisadi hegemonyalarının ayakları altında ezilip iki parak eden bu yeni krallar müthişti. Hem eski kralları saltanatlarının yeni eserlerini açtırmak için tören kuklaları gibi kullanıyorlar, hem de halkı kendi tebaaları gibi çalıştırıyorlardı. Büyük İhtilâlin yeryüzünü ışıklandıran hürriyetleri, bu yeni kralların büyük dümenleri karşısında kararmış, beyaz kitapların sayfalarından dışarıya taşınmayan kargaçık, but-gaçık bir romantizmin lâf ebeliği olmuştu.

Halk yavaş yavaş uyandı. Bu yeni kralların elinden haklarını kurtarmak için mücadeleye başladı. Eski krallar gibi yeni krallar da menfaatlerini bir mukaddesat düzeni altında sigortaya bağlamak istemişlerdi. Haksızlığın sigortası halk uyanınca atar. Batı demokrasilerinin, tarihi halkın, birinci ve ikinci krallardan haklarını kurtardığını anlatır.

Bir çare vardı yeni kralların elinden halkı kurtarmanın... Parlâmentoya halkın temsilcilerini yollayabilmek. Gerisi kolaydı. Gerçekten siyasi hakların peşinden, sosyal hakların kabul edilmesi yeni krallara karşı halkın haklarının garantiye alınmasından başka bir şey değildi.

Bugün Batıda yeni krallar... Petrol kralları, şeker kralları, pamuk kralları, demir kralları, fasulya kralları, muz kralları gibi ne kadar kral varsa kanunların gölgesinde meşruti krallıklar hâline getirilmişlerdir. Eski krallardan sonra yeni kralların hale yola konması Batı demokrasilerinin siyasi ve iktisadi tarihidir.

★

Bize gelince... Bizim başımızda kral yoktu. Padişah vardı. Biz Kurtuluş Savaşından sonra Padişahın icabına baktık.

Ama çok geçmedi tıpkı Batıdaki gibi bizde de meydanı boş bulan bazı kimseler krallıklarını ilân etmeğe başladılar: basma kralı, apartman kralı, gecikonda kralı, çekerkamışı kralı, karaborsa kralı...

Padişahlıktan kurtulduk... Ama krallara çıktık... Bakalım demokrasiye ne zaman ulaşacağız?..

Öğretmenlerin protesto yürüyüşü

Komünistimalâtı

Cehaletin kaderi ya putlara taşınmak, ya putları yıkmak zannederken kendine yeni putlar yaratmaktır. Ama ne var ki insanlığı, bütün çağlar boyunca, cehaletin bu vehimine nice kurbanlar vermiş ve onun elinde nice çileler çökmüştür.

Mesela eski Atinada Sokratı kim mahkûm etti? Filozoflar mı? Hayır! Sokratı mahkûm edenler, Atinalı alelade vatandaşlardı. Sokratın ne «Hikmet»lerini, ne «Mantığını» ne edelini (dialektik) biliyorlardı. Ama işte bu insanların elinden ölüme mahkûm edilen Sokrat kendine uzatılan şehri sükkunla içti ve öldü. Fakat ne var ki bugün yaşayan ve edebiyatı da yaşayacak olan gene Sokratın. Yoksa onu ölüme mahkûm edenler değil...

Ama insanlığın ve vehime kurban veriş ve cehaletin elinde çileler çökişi, yalnız ilköğrenim almayı değil, ilköğretilmiş olduğu gibi, ortaçağda da, yeni zamanlarda da, hattâ içinde yaşadığımız günlerde de insan, kendi yarattığı vehimlere kendisi saldırmakla, kendi kendisi ile bevelleşir durur. Hattâ bunun çok, fakat oldukça değersiz misallerini şimdi kendi memleketimizde ve kendi etrafımızda da görürüz. Bu misallerin en revaçta olanı ve en kolay yürütüleni: **K o m ü n i s t y a r a t m a k**'tır.

Dem günümüzde komünist yaratmak oldukça geçer geçerdir de herhangi bir toplantıda, herhangi bir kongrede, hattâ şahsî hislerin kitabı görünmesi lâzımgelen yüksek kademelerde, eğer derhal diktaçı çekmek kolayca ve uzun uzun alkışlanmak istiyorsanız, hemen komünist yaratma usulüne evvelâ birden duraklayınız. Sonra sert, donuk bir bakışla başınızı ağır ağır yukarıya doğru kaldırınız. Sonra birden meçhul ufuklardaki esrarengiz olayları uzun uzun gözlemlemiş gibi başınızı sağa sola çeviriniz. Sanık pek çok şeyler biliyorsunuz, fakat onları birden işi etmek istemiyorsunuz gibi bir takım jestler, bir takım sarfeler yapınız. Sonra birden umumî sözler ve neticede heyecanlı alkışlar...

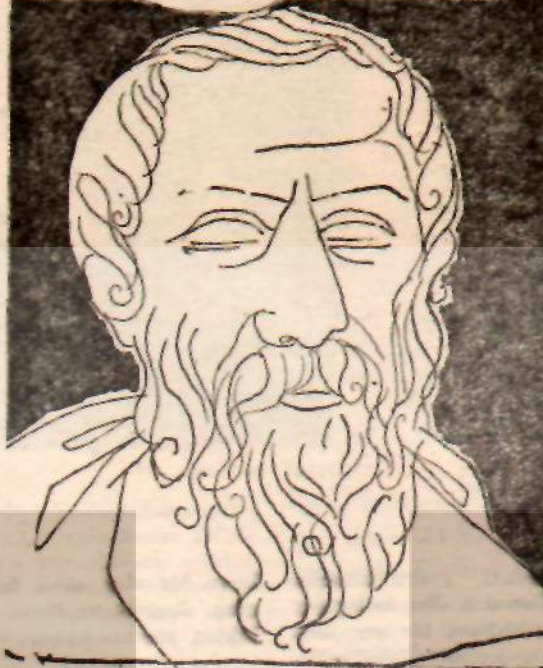
Dem konu aramaya ve misal vermeye de lüzum yok. Çünkü hasat insan, şuru harekete getirilerek değil, hislerine hitabedilerek ve vehimleri gerçekleştirmekle kazanılır. Çünkü fikir mahzemesi zaten onu yaratır.

Bu son zamanlarda, hem de Ankarada, bu şekilden nice nice sahneler görmüştük. Mesela birgün, Tük kültür derneklerinin çatısı altında bir tartışma vardı. Öğrenciler hocalar, profesörler, masraf adamları, millet vekilleri, Senatörler salona doldurmuşlardı. Konu, günün konusu, yani Köy Enstitüleriydi. Bunları kuzenler, bunları idare edenler bu enstitülerden çıkararak, yani işin müddeti ve yapısı ile yetkurlenler dinleyicilerin şuuruna ve mantığına hitabettiler. Ama bunlar kâfi gelmedi. Çünkü şurun karşısında «sabit fikir» yer almıştı.

Nitekim, hem de lâfıla değil, vesikalarla konuşacağını saykılan bir vatandaş söz aldı. Koltuğundaki çantasını takabasına döşeyip, tepeler, delillerle doldurmuş bu vatandaş, kollarını, dünyaya ufuklarını kucaklayacakmış gibi açarak, haykırıklarını, bütün dünyaya ufuklarını ulaştıracağını gibi coşarak vesikaları konuşturuyordu. Tabii usul veçhile ve sık sık Köy Enstitüleri kelimesini geçiyordu. Fabri sık sık Hasan Ali Yücel'ler'den, İsmail Hakkı Tonguç'lerden bahsediyordu. Yarın herbirinin, her eğitim müessesinin bahçesine büstler, heykelleri dikilecek olan bu kültürü, garpli, humanist ve vatansever insanlar, tabii kolayca ve gelişigüzel takteklenebiliyordu. Fakat en korkunç vesika en sonra ortaya atıldı: Bu vesika, Köy Enstitüleri kitaplarında yakalanan, fakat sonra, vatan çocuklarını komünizm'le korumak için oralarından alınan kitapların listesiydi! Liste, tabaka tabaka kâğıtlarda ve küçük küçük kitap kadar zenginlikti. Yarabbi, bu listede neler vaktü Çarşıda pazarda her kitapçı dükkânından iste-

diğiniz kadar ve serbestçe satın alabileceğiniz ve hepâl de, Batı kültürünün ünlü yazarlarından dilimize çevrilmiş, yahut ta edebiyatımızın değerleri tarafından yazılmış kitaplar! Size yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, Hitlerin Almanyada zararlı diye yaktığı kitaplar, bizim bu listede ya da devede kulak gibi kalır.

Bana sorarsanız, işte o gün, vatandaş orada, zorla komünist yaratmakla meşgulüdü. Zaten, kültür ocaklarının çatısı altında, Köy Enstitülerini kötülemek için, günlerce süren çabaların, enstitüler aleyhindeki bilâncosu şu oldu: 1937 de, yani tam 25 yıl evvel ve Eğitim kursları ile baş-

SOKRAT

layan bu müesseselerin ve köy öğretmen okullarının, 20.000'i bulan mensuplarından şimdiye kadar, yani 25 yıl içinde 4 (dört) kişi komünist olarak tespit edilmiştir! Ya ötekiler ne olmuş? Ötekiler Allahın kirası kurlarından kayalık dağlarından kopup gelmişler. Dağlarda bellerde kurulu enstitülerini kendi elleri, ahnterleri ile yaratmışlar. Kuş uçmaz, kervan geçmez yerlere kitap, âlet, musiki ve sanat götürmüşler. En önemlisi de gene toprak ve köylerine bağlı kalmışlar. Köye Atatürkü, inkılabı, vatan, millet ve ileri-lik anlayışını götürmüşler. Hâlsâ köy mezarlıklarında aydınlardan, yalnız onların mezarları var!

Ama komünist yaratıcıları durmuş mu? Hayır! Kültür derneklerinde de, Türk ocaklarında da onları hırpalamışlar. Eğitim Şüralarında onlara saldırmış, mebuslar, senatörler, vekiller onlara cullanmışlar. Köy enstitüleri Mahmut Makal gibi, Fakir Baykurt gibi şöhretleri sınırlarını aşan sanat adamları mı yetiştirmiş? Komünist yaratıcısı hemen dangasını vurur: Bana... komünisttir. Dağ başlarında davay güdeceksen, köy enstitülerinden yetişmiş milletlerarası pedagoji okullarını tartışın. Türk aydınları ne var? Komünist yaratıcısı hemen dangasını vurur: Bunlar komünistlerdir.

Yahut ta bütün bu mihmetlerden bunalıp İlahî diye haykırın ve Atatürkün kabrinde ondan istidat için yol-

Bu memlekette fikir adamları da, hiç olmazsa, hisleri ve vehimleri ile hareket eden insanlar kadar cesur olmazlarsa, o zaman, memleketimizin geleceğinden hakikaten şüphe etmemiz lâzımgelir.

lara dökülen imanî Atatürkçüler mi var? Bunlara hemen haddini bildirmeli.

Bütün bunlar bana, Artur Köstler'in bir eserinde ve Rusyada, hem de bir ihtilâl önderinin, kurşuna dizilmeden evvel, kendini mahkûm edene sorduğu şu nazî hatırlatır:

— Pek iyi anıma, niçin ihtilâliniz, sanık bir dev gibi hep kendi evlatlarını yer? Evet, niçin kendi evlatlarınıza kendiniz kötüleriz? Ve bundan kazanan kim olur? Yani her bağrımızda yetişirdiğiniz değerli, görüşleri bizim kadar dar değil, ölçüleri bizimki kadar zavalı değil diye ve belki de şahsımız için ve içinizde duyduğumuz bir aşâğılık duygusuyla hep karşı tarafı itersek, bundan milletçe bir fayda mı sağlarız?

Evet, komünist yaratmak gayet kolaydır. Hattâ gayet târîfdir de. Evvelâ milletle karşınada verimsizliğini gözleyip kolayca alkışlanmak için bundan daha ucuz bir edebiyat yoktur. Hattâ isterseniz şu veya bu deşginin kapsımını çalınız. Onlara:

— Ben 23 ayar bir altınım ama, baki komünistler az kalsın beni kandırıyordun. Size şimdi hatıralarımı yazayım. İfşatta bulunayım! deyin. Sonra da aklınıza ne gelirse çarşaya, para kazanın. Ben bu nevi yazılardan bazan kendi hakkını yazdıkları okurum da, onları yazarlara değil, ama bu serçelerin bile güleceği yâvelere para verenele şaşar kalırım.

Şimdi de «Yönün etrafında, gene standart usullere uygun, yani ucuz, harcılam ve cehlin vehimlerinden gelen bir komünist yaratma edebiyatının estirilme-yeye çalışıldığı» görüyoruz. Ama bana kalırsa, yıllar yılı kullanılan eskimiş, yıpranmış ve artık kimseye bağdömesi vermeyen bu sokak lâflarına her sağduyulu vatandaşın artık «bittik!» diyeceği güler gelmiştir. Çünkü vehim, ebediyen muzaffer oluğu gayretullahı dokunur. Yoksa, fikir vehime ebediyen yenilecekse, hem insanlığı, hem memleketimizin istikbalinden ümidimizi kesmemiz gerekir ki buna, hiçbir sağduyuların tahammülü yoktur.

Onun içindir ki biz, adına Komünist imalâtı dediğimiz ve her önüne geleni, her akıl erdiremediği doktrini komünist olarak dangalamak usulüne dayanarak kolay kahramanlığın artık sonu yaklaştığını inanıyoruz. Bu memlekette komünist var mıdır? Olabilir. Ama buraların bunların kanunla tarif edilmiş ölçülerini ölçüler değeri-dirsün. Ama bunların dışında olanlara, hattâ bunlara karşı olanlara da ulu-orta kullanıp zorla komünist yaratmanın yalnız faydasızlığına değil, hattâ zararına da inanmalıyız.

Hem bu noktada ben size isterseniz birşey haber vereyim: Bir takım vehimler, maksatlı hatıralar, tahrif edilmiş vesikalar ve düpedüz iftiralarla, memleketin dört bucağını komünistlerle dolmuş, komünistlerle sarılmış göstermek, komünist propagandasını tâ kendisidir! Nitekim Fasizmin de «beşinci kuvveti» olan korku-yu, Hitler de Fransaya işte böyle yaymıştı.

Onun için, Tanrının hakkını Tanrıya ve Kayserin hakkını Kayseriye bırakmak, işin en doğrusudur. Tanrı ki insanı «Beriyüzzimme» yani günâhız ve mâsum yaratmıştır. Onu gelişigüzel suçlandırmaya hakkımız yoktur. Kayseri gelince, o hükümet demektir ki zaten varifesini yapar.

Kendilerini doğru yolda bilen ve doğru yolda yürüdüğülerine inanan aydınların ise zaten düsturu birdir:

Bu memlekette bir fikri ile insanlar da, hiç olmazsa, hisleri ve vehimleri ile hareket edenler kadar cesur olmazlarsa, o zaman memleketimizin geleceğinden, ancak şüphe etmemiz lâzımgelir!

Şevket S. Aydemir

rabülmenin en kestirme yolunu Ankara cad-delerinde dolanmakta buldular. Gösteri, ileri-öğretmenlerin, köy veya şehir öğretmenleri ayrılığı günümüzün bir bütün olarak ne derece üzgün olduklarını göstermek bakımından şipik sayılabileceği gibi, bu gösteri karşısında İçişleri Bakanı Topaloğlu'ndan gelen tepki de bazı görevlerin dışına çık-tırılmak bakımından tipiktir. Şimdiye kadar, işçiler, şoförler, Üniversiteye giremeyen gençler ve başka zümreler de sokak gösterisi yaptılar; fakat hiçbirine karşı ne cop kullanıldı, ne de Toplantı ve Gösteri Yürütme Kanunundan söz açıldı. Fakat, sıra öğretmenlerin mevcut sistemi protesto edilelerine gelince, başta İçişleri Bakanı olmak üzere herkesin dikkatini çekti. Meselenin ucu, dönüp dolayı, Türk eğitim sistemine tam anlamıyla halletti, tam anlamıyla devrimci bir hamle yapmağa dayandırdı. Oysa böyle bir değişiklikten hoşlanmayanlar ve bunun geçmişteki ilk uygulamaları karşınada rahatsız olmuş olanlar, bugün de köşe başlarını tutmuşlar, siyasi karar uyuşlarına ekle gösterebilecek duruma gelmişlerdi. Böyle bir ortamda, eğitim sistemini kâğıtlara kadar inen halkçı bir hamleyle yerinden oynatmak istemek elbette iyi karşılanmazdı.

Kırıkkale öğretmenlerinin gösterisi karşınada böyle bir tepkinin ortaya çıkması, bütün Türkiye'deki öğretmenleri harekete geçirdi. Ankara'ya telgraflar yağdı. Hâmit Özmenek adında eski bir öğretmen: «İstidat devrinde doğmuş, Mecrutiyet devrinde okunmuş, kuvvayı milliyet ruhıyla T.E.M.M. Hükümeti diplomasını almış, Cumhuriyet devrinde öğretmenlik yapmış ve demokraside

emekli olmuş bir öğretmen olarak bu asil harekete karşı polis müdahalesini asla tasvip edemem» demekteydi.

Şûra'daki ileri çalışmalarıyla dikkat çeken Köy Öğretmenleri Temsilcisi Mustafa Şanlı göstericilere hitaben:

«Türk Ulasının tarihindeki protesto hareketlerinin hiçbirisi Kırıkkale öğretmenle-

rinin davranışı ile kıyaslanamaz. Gerinin karşınada bu mânâda ilk defa Kırıkkale öğretmenleri olmuştur. Eğitim Kurultayın-daki çalışmalarını beni bu harekete katılmama engellediği için kendimi talihiz sayarım. Olayın taşıdığı anlama gönülden katıldığımı yürekten duyururum.» şeklinde heyecanlı bir ifade kullanmaktaydı.

Yürütüş yapas öğretmenler, duruşmada

Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu İcra Komitesi Üyesi Mehmet Emir-alloğlu, İçişleri Bakanının «yanlarına bırakılmayacağım» yolu bildirisini Bakanlık ciddiyetiyle bağdaştıramadığını belirtti. Mehmet Ali Sevgül, «Kendi meselelerine sahip çıkmada gösterdikleri meslek gururundan dolayı Kırıkkale öğretmenlerini tebrik etti. Öğretmenlerin bundan sonraki mücadelelerinde yardımcı olacaklarını bildirenler de ekâk olmadı. Ankara Barosu avukatlarından ve eski CHP milletvekillerinden Şinasi Özdenoğlu, «Enstitülere karşı girişilen haksız ifhamlar sebebiyle hakkı protestoları yüzünden adaletçe çözülen bazı arkadaşlar hakkında dava açıldığı takdirde, yıllarca yurt hizmetinde omuz omuza çalıştığım idealist arkadaşlarımızı savunmak imkânını kazanmakla övünç duyacağımı arzeder. saygılarımı sunarım.» şeklinde bir telegrafla Türkiye Öğretmenler Dernekleri Millî Federasyonu Başkanlığına müracaat etti.

Şûra'nın noksanı

Yedinci Eğitim Şûrası, bütün limitlerin aksine, bazan «akıncı ruh», bazan «devrimci hamle», den mahrum olarak toplandı ve dağıldı. Şûra çalışmalarını takip edenler, sanık arada 27 Mayıs'lar olmuştum, devrimcilik ve sosyal görüş tartışmaları hep boş gitmiş gibi bir intiba edindiler. Şûra, devrimci ve hamleci bir toplantı olmak şöyle dursun, zaman zaman, parâhî eğitim, din eğitimi gibi hiç de ileri sayılmayacak konuların görülebildiği bir yer olmuştur. İleri-öğretmenler, bu toplantıdaki hadice, kâğıtlar

Millî Eğitim Bakanlığının şimdiki Merkez Teşkilatında bulunmaktadırlar. İddialara göre, Bakanlık teşkilatı, hâli 27 Mayıs öncesinin unsurlarıyla ve geri fikirlerin temsilcileriyle doludur. Aynı unsurlar, Yedinci Eğitim Şurasına da kendilerine benzer kimselerin belca sayda davet edilmesini ve katılmasını sağlamışlardır. Bu yüzden, Şûra, büyük çoğunluğuyla belkide Türkiye'nin en ilerici zihinselini teşkil eden öğretmenler ordusunu temsil eden uzlaşmış, masa başlarında veya kütüphanelerdeki rahat köşelerinde mukaddesatın bahsetmeyi daha uygun bulunanların hayli geniş bir kütile halinde katıldıkları bir yer olmuştur. Böyle bir ortam içinde Şûra'nın ilerici bir hamle yapabilmesi elbette beklenemezdi. Meselâ köy eğitimi, bugün Türkiye'nin karşılaştığı bir numaralı eğitim dâvası olduğu halde, bu dâvayı en iyi bilen, en yakından tanıyan ve yerinde uygulayan kimselerin Şûra'daki temsili sayısız gerçektir. Şûra'nın bu dâvayı en iyi bilen, en yakından tanıyan ve yerinde uygulayan kimselerin Şûra'daki temsili sayısız gerçektir. Şûra'nın bu dâvayı en iyi bilen, en yakından tanıyan ve yerinde uygulayan kimselerin Şûra'daki temsili sayısız gerçektir.

Bütün bunlara rağmen, eğer Şûra'nın bazı komisyonlarında gerçekleşen olumlu kararlar alınabilmiş ve bunlar genel kurulda kabul ettirilmişse, bunda canla başla çalışan sosyal görüşlü Şûra üyelerinin büyük payı bulunduğu unutulmamalıdır. Meselâ Profesör Fehmi Yavuz'un başkanlık ettiği Millî Eğitimin Temel İlkeleri Komisyonu, öğretmen kurumlarının kuruluş yerlerini mülki tahsisat pembeden kurtarmak ve burada da az çok ihtisadi «kuruluş yeri» nazariyelerine yaklaşan görüşlerin uygulanmasını ileri sürmek gibi bir adım atabilmiştir. Eğitimin bölge plâncılığı ve genel olarak plâncılık ilkeleriyle bağdaştırılması da yine Profesör Fehmi Yavuz'un gayretleri sayesinde mümkün olabilmektedir. Aynı Komisyonun raporunda, hafızlık anlayışının siddetle tenkit edilmesi de dikkati çeken bir noktadır. Türkiye'nin bugünkü durumunda, Komisyon raporuna alınan şu satırlar gerçektir: «Eğitim sistemimiz tabii olarak büyük ölçüde ezberciliğe dayanmaktadır. Bunun neticesi olarak doğmatik zihniyet kökleşmiştir. Bu durumun sebeplerini ararken başta Kur'an Kerim'in Arapça olarak okutulması karşımıza çıkar. Hele altıyüz sayfa Arapça bir metnin mânâsını anlamadan ezberlenmesinin ve ezberletilmesinin çok itibarlı bir iş sayılması; büyük bir kütleye böyle olduğuna kabul ettirmekte ısrar edilmesi; hafızların yalnız bu vasfıyla değerlendirilmesine nezaret konularına dikkatle yaklaşılması; bunun bilakis derslerdeki ezberletilme teşkil edilen ilkelere bağlıdır.»

Temel İlkeler Komisyonu, yatılı bölge okulları üzerinde de önemli durmakla, eğitim sisteminde hem tasarruf, hem de bölgeler arası adâlet sağlayan bir usulün daha geniş ölçüde uygulanabilmesi için Şûra'yı ilgilendirmiştir.

Enstitü fikrine elveda

Öğretmen Yetiştirme Komisyonunun başkanlığına 27 Mayıs'tan önceki Millî Eğitim Müsteşarı Faruk Veçirler yapıyordu. En tartışmalı geçen komisyonlardan biri de bu Komisyon oldu. Köy Enstitülerini tekrar kurulabilmesi düşüncesi kabul ettirilemedi. Bunda, Bakanlıktan destek gören unsurların çetin mukavemeti kadar, Enstitü fikrinin savunularının taktik hataları da rol oynadı. Bazı çevrelerin ve bu arada bakanlığa yerleşmiş bazı kimselerin Enstitü düşüncesine siddetle aleyhtar oldukları ve Şûra'da oldukça geniş bir kütile meydana getirebildikleri bilinmektedir. Bu şartlar içinde, Köy Enstitüsü fikrinin çok sert, taviz kabul etmez ve kuruca bir şekilde ortaya atılması pek fayda vermemiştir. Daha ustaca test edilmiş taktiklerle en sinsi mukavemetleri bile kırmak ve daha olumlu sonuçlara ulaşabilmek belki mümkün olabilirdi.

Son şekliyle Şûra'nın aldığı kararlar, ilkökul öğretmenlerinin yetiştirilmesi bakımından mevcut sisteme pek büyük bir yenilik getirmemektedir. Öğretmen yetiştirilmesi, vaktiyle Köy Enstitülerinde olduğu gibi birer «toplum önderi» meydana getirmek amacıyla göre değil, sadece okuma yazma öğretmenin en fazla ihtiyaç duyulduğu bir sırada, eğitim süreci, ilkökula dayalı öğretmen okullarında altı yedi yıla, ortaokula dayalı olanlarda da üç yıldan dört yıla çıkarılmaktadır. Bunların ancak birer yılı meslek eğitimi ayrılacak, geri kalan yıllar klasik lise veya ortaokul eğitimi vermekle geçirebilecektir. Şimdiki eğitimin yetersiz olduğu muhakkak. Fakat bunu düzeltmenin tek yolu herhalde süreyi uzatmak olamazdı.

Bundan sonraki kararları Köy Enstitülerindeki sisteme yaklaşılacak nadir kararlardan biri, yeddi sınıf ilköğretmen okullarında çevrenin de feci ihtiyaçlarına cevap

verecek tarzı, sanat ve kültürel faaliyetlerin kurulması yolundaki tavsiyedir. Bunun, mezunlarını «tarım, sanat ve kültür» alanlarında birer toplum önderi olarak yetiştirmek amacı güden eski Enstitü sisteminden ne derece uzak kaldığı meydandadır.

Bir de, «bina durumları müsait olan okullarda karma eğitime gidilmelidir» şeklindeki tavsiyeyi de «eski» sisteme, dolayısıyla «ileriye» doğru atılmış bir adım saymak mümkündür. Ayrıca, ilköğretmen okullarına imtihanla alınacak öğrencilerin yüzde 10'una köy ilkökullarından mezun olanlardan, yüzde 10'unun da ortaokula bulunmayan kasaba ilkökullarından mezun olanlardan alınması için «Bakanlığın gerekli tedbirleri alması» istenmektedir.

Komisyonun aldığı bu kararları yeterli bulmayan ve Genel Kurula sunulan raporda muhalefet şerhlerini belirten Mehmet Emiroğlu, Hayrettin Uysal, Talip Apaydın, Rauf İnan ve Dursun Kat gibi eğitimciler de olmuştur. Ancak, bunların Genel Kuruldaki uğraşmaları da büyük bir fayda sağlamadı.

Öğretmen Yetiştirme Komisyonunun çalışmalarını zaman zaman çok ilgi çekici safhalar geçirdi. Bir defasında, misafir bir yabancı profesörün konuşması Köy Enstitüsü fikrinin savunularının yitirildiği gündüdü. 1959 yılına kadar Ankara Üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesinde Mukayeseli Eğitim Tarihi dersini okutmuş ve halen Hamburg

Üniversitesinde bulunan Profesör Gollfried Hausmann, «Köy Enstitülerindeki başarı Avrupa öğretmen okullarında bile görülmemiştir; Türkiye gelişiminin bu safhalarında köy ve şehir için iki ayrı tipte öğretmen yetiştirmeye mecburdur; tek tip öğretmene gitmek ancak memleket belli bir teknik seviyeye eriştikten sonra mümkün olabilir» demiştir. Buna karşılık, Profesör Mümtaz Turhan'ın «köyler için çok yönlü öğretmen yetiştirmeye lüzum yoktur; zaten mevcut şartlar içinde bunu başarabilmemize imkân yoktur; biz daha çok akademik bilgilerle lise seviyesinde öğretmen yetiştirmeliyiz» tezini hamle yapmak ihtiyacını duymayan eğitimciler tarafından bir hayli beğenildi.

Öğretmen ihtiyacının en fazla olduğu bir sırada eğitim sürecini uzatmak gibi bir karar, ortaokul öğretmenliği konusunda da alınmıştır. Ortaokullara öğretmen yetiştiren eğitim enstitülerinin bütün dallarındaki öğrenim süresi üç yıla çıkarılmıştır.

Eğitim kararları

Dış görüşlü bakımdan en köklü kararlar Millî Eğitim Bakanlığının merkez teşkilatını inceleyen Yönetim Örgütü Komisyonunda alındı. Burada, eski M.P.K. üyesi Mehmet Özgüneç'in rasyonel bir ordu teşkilatını esas alarak yaptığı çalışmalar eşyace işe yaradı. Bakanlığın bütün personel işlerini, lojistik konularını,

Nezaret altına alınan öğretmenlerden biri konuşuyor

Her türlü gösteriye geniş ölçüde müsamaha eden Hü-kümet, zor kuvvetini kullanmaya öğretmenlerden başladı. Atatürkçülüğün, 27 Mayıs ve rejimin en sağlam kuvvetlerinden olan öğretmenlerin nezaret altına alınması, üzerinde ibretle durulacak bir olaydır. Nezaret altına alınan öğretmenlerden Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyon Başkanı Rafet Özkan, bu olay karşısındaki düşüncelerini anlatıyor.

Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu eğitim çıkmazına ve öğretmen haklarına dikkati çekmek, Köy Enstitüsü mevzuatına yapılmak istenen tasarıları reddetmek amacıyla, Kuruluş Öğretmenler Derneği tarafından bir sessiz yürüyüş düzenlenmişti. Yürüyüş ben de katıldım ve takibata uğradım.

Öğretmen topluluğu yurdumuzda sayıca en kalabalık bir meslek grubu olmasına rağmen üstünde topladığı eğitimci saptama ve yürütme sorumluluğunu etkin bir şekilde bir dinamizm kavuşmamıştır. Merkez teşkilatının dogmatik görüşlerine (dışarı çıkmamak ta olsa) uymuş, olumlu bir reaksiyon gösterememiştir. Sessiz yürüyüşüne bir anlam da, öğretmenlerin sırtında taşıdığı bu gereksiz baskıyı silkinerek atması, kendiliğince varmasıdır.

Anayasamızın meslek gruplarına tanıdığı haklardan birini kullanma durumuna biz sürükleyen sebepler yeter derecede idi: Eğitim sistemimiz yıllardır süregelen acı görünüşünü muhafaza etmekte, bu işe bir hal yolu aramak görevi ile toplanan 7 ci şûra yeni ve aydınlık bir sey ortaya koymamaktaydı. Özgürlük olarak, yurda bu acı durumdan kurtarmak için çareler süzleyen bir öğretmen zümresine, (Köy Enstitüleri) lât milliyetçiliği yapan kimseler kara çalyoslardı. Öğretmen olup bu manzaraya aldurmak hareketi geçirmek en azından (olmansak) dekti. Oysa biz vardık ve yurtseverliğimiz göstermek durumunda olduğumuzu biliyorduk.

Kanunlarımızı saymazsak vardır. Kanunlarımızın temel mesnedi olan Anayasamıza göre, hareketimizin hazırlık safhasını noksanziz yapmıştık. 24 saat önce valiliğe başvurarak, sessiz yürüyüşümüzün gününü, saatini, amacını ve planını verdik. Emniyet tedbirleri alınması yönünden yapmanız gerekli olan bu işleri tamamladığımız halde, yürüyüşümüzü engelleyecek bir durumun doğacağını düşünmek istemedik bile. Hele eski bir Kanunu (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri) hortlatıp karşımıza çıkar

çaklarını aklımızın köşerinden geçirmiyorduk. Daha önce çeşitli meslek grupları aynı hareketleri yapmışlar, böyle bir tepki ile karşılanmamışlardı. Ayrıca Başbakan İnönü, Radyoda yaptığı bir konuşma ile bütün yurtdaşlarımızı, Anayasamın verdiği bu hakta en geniş şekilde kullanabileceklerini duyurmıştı. 11 Şubat günü saat 9'da toplanarak, Mesleğimizde yakamız bir şekilde yürüyüşümüzü yapabileceğin için gerekli plânlamayı yaptık. Tam yürüyüşümüze başlasaymışız sırada Millî Eğitim Müdürü Ahmet Atılcan geldi: «Bu yürüyüşü yaparsanız ekmeğimizin olursunuz» tehdidini savurdu. Bu cümle bizi alkoymaktan çok, fevrik etti. «Ekmeğiniz sizin elinizde ise aç kalmaya razıyız.» dedik. Emniyet Müdürlüğüne hiçbir kanun mesnet göstermeden, yürümekten alkoyacak gayretler sarfettik. Kurallı İtilik. Saat onbirde Tuna Caddesindeki 6 nolu binadan hareketi geçtik. Çengelci Zafer meydanındaki anıta koyma teklifini kabul etmedik. «Biz ATATÜRK'ün kendisine hayırcıcağız.» dedik.

Atılcan huzurunda «BOYUK ATA-TÜRKİ Devrimlerinin ışığında yetişen Türk öğretmenleri olarak devrimlerini ve fikirlerini en güç şartlar altında dahi koruyacağımıza and içeriz.» dedik. And içtikten sonra Bakanlıktan doğru yürürken Vahit Tooman Paşa geldi. «Ben sizin valinizim, Siz benim memurumsunuz. Emrediyorum, dağılın. Bu yaptığınız siyasi bir harekettir memur siyaset yapamaz.» dedi. Valinin bu sözlerine, Anayasamızın ilgili maddesini göstererek cevap verdik. Yolımıza devam ederken, önce Genel Kurmay Başkanlığı, sonra Bakanlık daha sonra da Büyük Millet Meclisine gidip, hehillerle görüşmemize polisler engel oldular. İsrar ettiğimiz taktirde zor kullanacaklarını coplarını göstererek söylediler. Bir süre dayandık. Fakat kordon yarılacak cinsten değildik. Başladığımız yere gelerek dağılmak zorunda bırakıldık.

Yedinci şûra çalışmalarına katılmak için gelmiştim. Yürüyüşten sonra GAZİ EĞİTİM ENSTİTÜSÜNE döndüm. Çalışmak-

ta iken, iki polis gelip beni aldılar. Birinci Şubeye götürdüler. Alman İfademden «Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı hareketten sanık olduğumu öğrendim. Ondan, benden daha önce yakalanan dört arkadaşımı, birlikte savcılığa yolladık. Savcı Suçüstü Mahkemesine sevketti, ilk duruşmamız yapıldı ve bazı kimselerin ifadelerine baş vurulmuş üzere mahkememize, 26 şubata tehir edildi. Altı buçuk saat süren bir maceradan sonra bırakıldık.

27 Mayıs'tan sonra ilk defa; Anayasaya aykırı olan bir kanunu hem de öğretmenlere karşı uygulamaya denemesine giriştiğiniz Türk öğretmeni köy, köy dolmuş, Anayasayı yurtdaşlara tanıtmış, mübâhat oluyordu. Anayasayı iyi tanıyorduk. Yurtdaşı olarak ondan faydalanmamız elbette bilecektik. «Biri kanun» durumuna düşmüş bir araçtan faydalanmaya kalkışmak ise özgürlük İfadeydi.

Topaloğlu'nun savurduğu tehdit kulağımıza hiç girmedi: «Yaptıklarım yanlarına bırakmayacağım» demiş. «Harekete de geçmiş. Atılcan Bey, ilköğretim müfettişlerini sefere çıkarmış, yürüyüşe katılan öğretmenleri tashit ettirmiş; İncesulu'dan gelen emir üstüne döndürmüş safan filân.»

Yurdumuzda Halk Oyunun kabul ettiği bir Anayasa var. Biz bunun verdiği hakları kullandık. Anayasaya aykırı bir kanun hâli yürürlükte ise, onun sorumluluğu bize ait değildir. Anayasaya aykırı bir kanun işler halinde olmasın suç olmuyor da, öğretmenlerin Anayasaya tamman haklarını kullanmaları neden suç olsun? Sayın Topaloğlu yanımıza bırakmayıp, bakağın nezemize bırakacak.

Bu türüli davranışlarla Türk öğretmenini sindirmeye çalışmak çok etkisiz bir taktik. Anayasamızın teminatı altında bu hareketimiz yurt ölüsünde gelişecektir. Türkiye Öğretmen Dernekleri ne derse desin? Biz itilik yapmıyoruz. Türk öğretmeninin varlığını kanıtlıyoruz. Susmak yerine efferal uzatabilir, sesimize kulak verebiliriz.

karşılayabilmek endişesi de «tekleştirme» kararında rol oynamıştır. Tıpkı Köy Enstitüleri gibi, Teknik Öğretim mensupları da burada sık sık sert çıkışlar yapmışlar ve belki de bu sert çıkışları yüzünden savundukları bağımsızlık tezini kabul ettirememişlerdir. Teknikçilerden Reşit Özalp, Akif Tunçel ve Ruhi Turfan, genel Öğretim için kabul edilen teşkilât ilkelerinin aynen Teknik Öğretim için de benimsenmesini istemektedirler; yani, ayrı bir müstaharlık, ayrı bir Talim ve Terbiye Kurulu, v.s. bütün bu isteklerin plânlı kalkınma zaruretleriyle olan bağlantısı üzerine yeter ölçüde durulmadı.

Aynı bağımsızlık kavgası, Halk Eğitimi konusunda oldu. Burada da bazı muhafazakâr unsurlar lüzumsuz yere bir «aşırı görüş» iddiası ortaya attılar. Bunlara göre, Halk Eğitimi için büyük ve kuvvetli bir teşkilât istemek, aslında «sol» fikirleri doğrudan doğruya külelere atlamak isteyenlerin benimsedikleri bir tutumdur. Buna karşılık, halk eğitiminin olumlu görevine geçerken inanmaları da «doğrudan doğruya başbakanlığa bağlı olmak» gibi aşırı bağımsızlık talepleriyle kendi davalarını güç duruma soktukları inkâr edilemez.

Paralı Öğretim

Eğitim Şûrası'nı birbirine katan konulardan biri de, paralı öğretim oldu. Eski Maliye Bakanı Kemal Kurdaş, aslında tamamıyla sosyal görüşlü bir gerekçeyle dayandığı söyliyerek paralı öğretim tezi ni ortaya attı. Varlıklı öğrencilerden toplanacak paralarla varlıksızların okutulması mümkün olacaktı. Kurdaş'ın ilk bakışta pek cazip gelen, fakat uygulama kabiliyetinden ve temel bir sosyal felsefeden mahrum olan bu görüşü Eğitim ve Teknik Öğretim Komisyonunda kabul edilmedi. Bakanlıktaki eğitimcilerin çoğu, çeşitli yollardan Amerikaya gidip gelmişler, oradaki paralı öğretim örneklerini görmüşler, ama meselelerin nedenine girip temel unsurları araştırılmadan dış görünüşlerin etkisi altında kalmışlardır.

Fikir, Şûra'nın Genel Kurulunda şiddetli tepki uyandırdı. Tecrübeli eğitimcilerden ve eğitimde sosyal görüşün en eski savunucularından Cevat Dursunoğlu, «dünya parasız orta öğretime doğru gidiyor; biz onların varmak istedikleri sonuca çoktan varmışken, şimdi tutup da paralı öğretime dönmeyiz» dedi. İleri görüşlü eğitimcilerden Kurucu Meclis Anayasası Komisyonu Başkanı Ordinaryüs Profesör Enver Ziya Karal da dünyanın gidip yününe aykırı olan bu fikrin uygulamadaki güçlüklerini ve çocuklar arasında yaratabileceği psikolojik durumları belirtti. Sonunda, Kemal Kurdaş'ın uğraşmaları ile Komisyonun görüşünü kurtarmaya kâfi gelmedi. Karal'ın «Millî Savunma vergisi alınmaz da, neden bir Millî Eğitim vergisi alınmaz? Millî Eğitim daha mı az önemli?» sözleriyle ileriye sürdüğü «Millî Eğitim Vergisi» fikri, iki muhalife karşı bütün Şûra tarafından kabul edildi. Böylece, parasız öğretim yerine, çok daha rasyonel, çok daha verimli ve sosyal adalet fikrine çok daha uygun olan vergi prensibi Şûra'ca benimsenmiş oldu.

Şimdi, sıra, çok mahdut ölçüde de olsa Şûra'ca benimsenen ve eğitim devamını biraz olsun ileriye götürebilecek olan fiklerin uygulanmasındadır. Şûra kararları bu bakımdan zorlayıcı bir nitelik taşımıyor. Davası, bütün meselelerimizde olduğu gibi, burada siyasî liderlerin iyi niyetine, ilerilik ölçülerine ve hımlı yapabilmek bakımından gösterdikleri cesarete kalmıştır. Bütün bunların ne derece ümit verici olduğunu da zaman gösterecektir.

Şurası muhakkak ki, Yedinci Eğitim Şûra'sına katılan veya bunu uzaktan izleyen öğretmen kütlesinin büyük çoğunluğu, Ankara'daki çalışmaların ve varılan sonuçlardan hiç memnun olmamıştır. Bu memnuniyetsizliği, Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonuna yayınladığı bildiriye açıkça görmek mümkün. Federasyon, «Türk milletine bir milyon liradan fazlaya malolan bu Şûra Türkiye'nin genel eğitim dertlerine yeter şifa getirememiştir» dedikten sonra, Şûra'nın kuruluş tarzından ve muhafazakâr çevrelere mensup üyelerin çok bol sayıda getirilmiş olmasından şikâyet etmektedir. Bildiri'den alınan şu satırlar, öğretmenlerdekî hayal kırıklığını çok güzel ifade ediyor:

«Yedinci Şûra tasvir etmediğimiz kuruluşu ile geniş ölçüde Bakanlık Merkez Teşkilâtının etkisinde kalmış, bu yüzden ihtiyaçlarımıza ve imkânlarımıza uygun kararlar alamamış, realist plânlı yapamamış, bunun yerine milletten kırk milyar lira gibi ağır fe-

Eğitimde Sosyal Adalet

Millî Eğitim Şûrası, paralı öğretim ilkesini reddetmiş ve YÖN'ün geçen sayısında teklif ettiği Eğitim Vergisi fikrini benimsemiş bulunuyor.

Bu konuyla ilgili olarak Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Sayın Kemal KURDAŞ'tan aldığımız mektubu olumlu tartışmalara yol açacağını bildiğimiz için memnuniyetle yayınlıyoruz.

YÖN'ün 14 Şubat 1962 tarihli nüshasında Eğitim Şûra'sı vesilesi ile yazılan yazıyı alaka ile okudum ve üzülüm. Üzütüm, memleketimiz bakımından son derece hayalî bir mevzuda, biraz da kasten fikirlerimizi içine gömülü değil donmuş kalıplardan çıkarmak endişesi ile ileri atılmış bir ezin tam değil, hattâ yarım anlaşılardan içtimal hedefine tamamen ters bir istikamet isnaatı ile ve şiddetle tenkit edilmesinden doğdu. Şimdi evvelâ Millî Eğitim Şûrasında Orta Öğretim için paralı olup olmanası mevzuunda alınan karar ve bunun niçinlerini kısaca açıklayayım.

Genel ve Mesleki Öğretim Komisyonunun aldığı karar aynı şudur: Orta Öğretimde öğrenciler öğretim masraflarına iştirak ettirilmelidir. Bu suretle sağlanan imkânlar büyük ölçüde varlıksız fakat kabiliyetli gençlerin yetiştirilmesine tahsis olunmalıdır. Yani, Komisyon Orta Öğretimde varlıklı öğrencilerden eğitim masraflarına karşılık bir harç alınmasını tavsiye etmiştir. Bu harca varlıksız öğrencilerden alınması kat'iyen mevzu bahis olmamıştır. Komisyon Orta Öğretimde, bir harç alınmasından maksadın varlıksız fakat kabiliyetli gençlere bir okuma imkânı vermek olduğunu bilhassa tasvir etmiştir. Bu imkân parasız-yatılı sisteminin büyük ölçüde genişletilmesi ile sağlanacaktır. Parasız-yatılı olarak alınacak gençler tabiatıyla bir imtihana tabi tutulacaklardır. Komisyon müzakerelerinde bu seçimde lisesi ve Orta Okulu olmayan köyler ve kasabalar halkı ile işçi ailelerinin kabiliyetli çocuklarına ön verilmesi üzerinde bilhassa durulmuştur. Kısacası Eğitim Şûra'sının Genel ve Mesleki Öğretim Komisyonunda, eğitim sisteminizin temel gayelerinden birisinin varlıksız fakat kabiliyetli gençlere Anayasamız da emrettiği şekilde en yüksek eğitim kademesine çıkabilme imkânı hazırlamak olduğu tezi savunulmuş ve sisteme bu maksada uygun bir yön verilmesi üzere bir mekanizma ve bir şekil teklif edilmiştir. Kanaatimce bu felsefe ve teklif çok yerindedir ve Millî Eğitim sisteminizin bu vaziyetinde ele alınması, bu vesile ile biraz da benim kastettiğim hareketim ile memleket ölçüsünde ele alınmış olmasında büyük faydalar vardır.

Bugünkü düzen içinde Türkiye Ekonomisi daha ziyade şehirli, ihlâletçi, mutavassıt, tüccar ve umami olarak varlıklı kimselerin lehine işlemektedir. Eğitim sisteminizin de aynı zaftan kurtarılabilmeyi deşildir. Meselâ münakaşa mevzuumuz Orta Öğretimi ele alın. Dış görünüş itibarıyla Orta Öğretim sisteminiz ücretsizdir fakat bu hakikatte şehirli ve varlıklı insanın lehine işleyen bir mekanizmadır. Köylü, kasabalı ve varlıksız insanların ise aleyhine işlemektedir. Çünkü M-lindığı gibi ilaelerimizin pek büyük bir kısmı büyük merkezlerde dir. Bu şehirlerde yaşayan ve umami olarak memleket gelir seviyesine nazaran varlıklı sayılabilecek ailelerin çocukları tabahları çantalarını alıp okula gidebilirler. Fakat aynı okula gidebilmek için köylü ve kasabalı ailelerin çocukları pek büyük masraflara girerek zannadılır. Köylü ve kasabalı halkımızın varlıksız olanların çocukları ise ilere devam edebilme imkânından hemen hemen mahrumdurlar. Nitekim Şûra'ya verilen bildirilere göre halen memleketimizde Orta Öğretim seviyesinde eğitim görenlerin 532 bine kıyasla fakat parasız-yatılı öğrencilerin adedi ise 1250'ye düşmüştür. Kısacası bugünkü Orta Öğretim sisteminiz Anayasamızın varlıksız kabiliyetlere imkân sağlamak ilkesini yerine getirmektedir ve bu mânâda gayri adildir. Anti sosyal dır. Hattâ daha ilk öğretim dâvasında yarısı dahi halledilmemiştir. Okulsuzluktan milyonlarca genç eğitimden nasiplerini alamamaktadırlar. Mevcut okullarımızın ise pek büyük bir kısmı persambik içerisindedir; pek çoğunun laboratuvarları yoktur, ders âletleri yoktur, binaları harap ve bu okullarda sık sık günde üç tedrisat yapılmaktadır. Tedrisatın ilmi kıfâyetinden bahsetmeye dahi lüzum görmüyorum. Bunun yanında öğretmenlerimizin geçim seviyeleri ve bu fedakârlık mesleğine olan talen azdır da herkesin malûmudur. Bu vaziyet şüphesiz bir çıkmazdır. Millî eğitimimizi bu çıkmazdan kurtarmak üzere hem yeni imkânlarla teçhiz etmek ve hem de bu imkânlar, varlıksız fakat kabiliyetli gençlerin yetiştirilmeleri yönünde kullanacak bir şekil bulmalıdır. Bu nasıl olabilir? Eğitim Şûra'sında ve basına verdiğimiz fakat bir türlü

dakârbıklar isteyen hayalî projeler kabul etmemiştir.

Türkiye eğitimimizin ana dâvaları yıllardır sürüp gelen acı görünüşünü muhafaza etmektedir. Türk çocuklarının kitleler halinde ilk öğretimden geçirilmesi, kadın nüfusun okutulması, köklü bir halk eğitimi, meslek eğiti-

mi konularında VII. Şûra bir açıklığa varmamıştır.

Köylerde ve şehirlerde okul yapma işi çıkmazdan kurtarılamamış bütçe imkânazlık. larımız bütün yurttaşlarımızca bilinmekte iken bu konuda millet gücünü harekete getirecek formüller araştırılmamıştır.

etrafıca neşredilmeyen beyanlarda da belirttiğim üzere, mevcut vergi yükünün artırılması ve hattâ yeni vergilerin ihdası üzerinde durulabilir. Sistemde adalet sağlamak üzere vergi artışı veya yeni vergilerin varlığı ve yüksek gelirli zümrelere inkişaf ettirilmesine bilhassa dikkat edilmelidir. YÖN'de servet vergisi üzerinde durulmuştur. İhtimal daha specific olmak üzere vaset vergisi üzerinde durulabilir; başka şekiller de bulunabilir. Kanaatimce, millî eğitimimiz çıkmazdan kurtarmak ve adaleti tesis etmek için vergi sistemi yanında ve onunla birlikte başka imkânlar üzerinde de düşünülmalıdır. Bunun bir yolu eğitim masraflarının bir kısmını doğrudan doğruya bu hizmetten istifade eden kimseye ödetmektir, ancak bu kimse tabiatıyla varlıklı olmamalıdır, varlıksız yüklemek adaletsizlik olur. Kısacası millî eğitim sistemi kendi içerisinde de imkânlar yaratmaya yönelmelidir. Bu sistem halen Üniversitelerimizde tatbik edilmektedir. Öğrencilerden bir harç alınmaktadır fakat maalesef sistemin esas gayesi ve felsefesi iyi kavranmadığından harç mekanizması da bugünkü hali ile dejenere edilmiş vaziyettedir. Bu noktaya biraz ilerde tekrar döneceğim. Şurası söylenebilir ki aynı sistem Orta Öğretimde de teşmil edilebilir. Millî Eğitim Şûra'sının Alt Komisyonu da aşağı yukarı bunu yapmıştır. Orta Öğretimde varlıklı öğrencilerden öğretim masraflarına karşılık bir harç alınması ve bu harçlarla büyük ölçüde varlıksız kabiliyetli gençlerin yetiştirilmesini teklif etmiştir. Bu teklif hem millî eğitim sisteminde imkânların genişletmekte hem de bu imkânları adil bir şekilde kullanmayı plânlamaktadır. İleri sürülen fikirler beğenilmeyebilir, tatbikatı zor olur hattâ tatbik kabiliyeti yoktur denebilir, öğrencilerden ücret almayı hedefli vergi sistemi içerisinde gerçekleştirin de denebilir. Fakat Millî Eğitim Şûra'sı Komisyonunun kararındaki büyük iyi niyet ve geniş kitlelerin menfaatlerine açık yönelik inkâr edilmemelidir. YÖN'deki yazıda bu noktaların iyi kavranması ve belirtilmemiş olması beni gerçekten üzdü.

Mektubumu bitirmeden evvel millî eğitim sisteminiz üzerindeki münakaşaları biraz daha teşvik etmek için Üniversitelerimiz üzerinde birkaç kelime yazmayı faydalı görüyorum. Halen Devlet her yıl Üniversitelerimize yurt, yapı ve bakım masrafları dahil 300 milyon TL. sma yakın para vermektedir. Üniversitelerimiz ise öğrencilerden harç vesaire namıyla 3 milyon lira bile toplamamaktadır. Böylece Üniversite yıllık masraflarına kıyasla öğrencilerden alınan harçlar bir laşey mesabesinde kalmaktadır. Şüphesiz bu sistem de hatalıdır ve Üniversitelerin bulunduğu büyük şehirler halkına ve varlıklı kimselerin lehine işlemektedir. Bu şehirler halkı için Üniversiteye giünmek hattâ bir mânâda kârı dahi olmaktadır. Yılda 15-20 TL. harç ödeyen öğrenci pasu, tenzilâtı sinema, tiyatro, askerlik tedil gibi imkânlarla ödediğinin çok fevkinde bir menfaat elde etmektedir. Bu şartlar altında Üniversiteye bir kere girip tadını aldıktan sonra orada 10-15 yıl kalan bir sürü öğrencinin mevcudiyetine şaşmamalıdır. Harçları arttırıp sistemi bir rütbe kaldırmak için bazı ürkek gayretler, teşebbüsler yapılmıştır; fakat bunların hiç biri müsbet bir netice vermemiştir. Kanaatimce, sistem kökünden değiştirip yeni bir şekle sokmak ve bu mevzuada ciddi olarak düşünmek zamanı gelmiştir. Bir şekil şu olabilir: Üniversiteler devlette alakaş tamamen kesilip kendi imkânları ile geçinen müstakill birer müesseseye haline getirilirler. Devlet Üniversitelere inşaat dışında yardım yapmaz ve fakat halen Üniversitelere tahsis ettiği yılda 200 milyon lira civarındaki imkânı burs olarak dağıtır. Bu burslar sıkı bir imtihana seçilecek kabiliyetli gençlere verilir. Bursların dağıtımında varlıksız kabiliyetli gençlere ayrıca ön imnabilir. Üniversiteler harçları yeter ölçüde yüksek tutarak bütün masraflarını bu menbada karşılarlar. Devlet de bursları buna göre yeter derecede yüksek tesbit eder. Bu sistem kabiliyete ön ve gelişme imkânı verecektir, imtihani kazanmayan varlıklı çocukları ise okumaktan mahrum etmektedir. Bunlar ücretli vererek Üniversiteye devam edebileceklerdir. Teklif edilen sistem aynı zamanda Üniversite tabiline ciddiye getirecektir. Parasını vererek okuyan çocuk, bunu devletten bursla alsa dahi, bursu ileride geri ödeyeceğinden veya mecburi hizmet, tabii olarak, derslere devam etmemeyi bir marifet saymayacaktır. Sınıfa geç gelen hocayı hoş görmeyecektir. Profesörden daha kaliteli, yeni dersler vermesini isteyecektir. 20 yıl evvel yazılıp önünde tekrarlanan dersleri hoş görmeyecektir.

Bütün bu fikirlerimin pek çok münakaşa edileceğinden emimim. İhtimal bir kısmı insanlar bana YÖN'deki gibi «Muhayyese» der malyeyle diyebilirler; belki de pek çok insan beni muhayyileci çok geniş olmakla itham edeceklerdir. Ziyam yok, yeter ki millî eğitimimizi yeni ve cesur fikirlerin süzgecinden geçirilsin. Tabii bu arada şahıslara şafatlar lütfedilmeyiş sadece fikirler tartışılca çok daha iyi olur. Bunu bir fikir mecmuası olan YÖN'den bilhassa beklemek hakkımızdır.

Kemal KURDAŞ

Öğretmen yetiştirme ve işbaşındaki öğretmenleri koruma ve destekleme meselesi akılda bırakılmamıştır. Türkiye'nin denediği, İpe-ride ve dışarda eğitim otoritelerinin müsbet kabul ettiği yollara hiç itibar edilmemiş, Köy Enstitüleri konusunda bir tartışma açılmaktan dikkate kağılmıştır.

SIYASİ NOTLAR

İsmail Rüştü Aksal

C.H.P.'nin yönü

C.H.P. Grubunda, Partinin ve Hükümetin genel tutumu tartışılırken, son şevkiflerin yarattığı gerginlik, bazı milletvekillerinin asıl derde parmak basmasına engel olmadı: Aydın Bolak (Balıkesir), Fakih Özden (Konya) ve Oğuz Oran (İstanbul), yansız partinin yöne kavuşturulmasını istedikler.

Aydın Bolak, uzun yıllar C.H.P. Araştırma Bürosunu idare etmiş uzmanların çıkardığı Yön ile partinin ilgisi sordu (Hiç bir ilgisiz yoktur) ve komisyonlar kurarak, C.H.P. nin sosyal ve iktisadi görüşünün sarıh olarak tesbitini istedi. Fakih Özden de bu görüşleri destekledi. Oğuz Oran ise, bütün zümreleri memnun etmeye çalışan partinin, kimin partisi olduğunu tayin etmesi zamanının çoktan gelip geçtiğini belirtti: «C.H.P. halkın partisi miydi, yoksa egraf partisi miydi? Bu açıkça ortaya konulmalıydı.»

ÖNCÜ'ye bir beyanat veren, C.H.P. Genel Sekreteri Aksal, bu tenkitleri cevaplandırmış oldu Genel Sekretere göre, «C.H.P. bir zümre partisi değil, adı üstünde halkın partisi idi. Bu hüviyetle çeşitli zümreler arasında ahenkli münasebetler tesis C.H.P. politikasının temelini tekil eder. Buna tüzici politika adını vermek kitle partilerinin hüviyetini ve hususiyetlerini kavramamak demek olur.»

Seym Aksal'ın «kitle partisi ve halk» anlayışı çok ilgi çekicidir. Batıdaki bütün sosyalist partileri, halk ve kitle partisidir. Yalnız bu partiler, zenginleri ağır şekilde vergilendireceklerini, lüks mesken inşaatına son vereceklerini, bazı sanayi kollarını devletleştirileceklerini v.s. ilân ederek, bazı zümrelere karşı vaziyet alırlar. İstismarcı zümrelere karşı vaziyet aldıkları içindir ki bu partiler gerçekten halk partileridir. Kimseyi kaybetmemek gayesiyle, istismarcı zümrelere göz yumduğu içindir ki C.H.P. halkın partisi olmaktan uzaklaşmaya başlamış ve egraf partisi haline gelmek istidatını göstermiştir. Aksal'ın bahsettiği «çeşitli zümreler arasındaki ahenkli münasebet» aşında hakim sınıfların lehine iliyen ahenksiz bir münasebettir.

Parti görüşlerinin yeniden tesbiti konusunda ise, 27 Mayıs'tan hemen sonra, Millî Birlik Komitesinin getirdiği reform havasından, «C.H.P. nin daha sosyalizan bir politika takip edeceğini» söylüyor Aksal. C.H.P. programında bugün için herhangi bir değişiklik bahis konusu değildir. Çeşitli vesikalarda, partinin görüşü açıkça belirtilmiştir» cevabını vermiştir.

Kısaca, günlük meselelerin üstüne çıkamayan C.H.P. üst kademelerinde herhangi bir kımıldanış yoktur. Uyanış gelirse, parti altı kademelerinden gelecektir.

YÖN, 21 Şubat 1962

Ticaret Devleti

Ankara Ticaret ve Sanayi Odası tarafından yayınlanan «Haber Bülteni»nde çok ilginç düşünceler var. İşte bir kaç örnek: (Son zamanlarda beliren sosyalist nesriyat karşısında hassasiyet duyan bir mensubumuzun bu husustaki fikirlerini aşağıya aktarıyoruz:)

Eğer muktedir olsaydım, yeni Türk Anayasasının ikinci maddesine şu ibareyi eklerdim: **TÜRKİYE CUMHURİYETİ BEYNELMİLEL TİCARİ HUKUK KADELERİNE RIAYET EDEN BİR TİCARET DEVLETİDİR.**

Servet beyannamelelerinin kaldırılması fikri de şu cümlelerle savunuluyor: (Bir çok vatandaşlarımız öldüklerinde emvâlini Kızılay, Darüşşafaka gibi hayır cemiyetlerine bırakmaktadırlar. Böyle temiz insanların servetlerini açıklamalarını istemek hem ağır gelmekte ve hem de Türk ürf ve âdetlerine aykırı düşmektedir. «İman ile paranın kinde olduğunu Allah'tan başkası bilmez» sözü ile de herkesin varlığını imanı kadar gizli olduğu, kendisi ile Cenabı Hak arasında bir keyfiyet bulunduğu anlatılmaktadır.)

Ne güzel düşünceler, değil mi?

Yılın gafı

Menderes devrinin en kuvvetli savunması, 1962 Bütçe Gerekçesinde mevcut. Gerekçede, millî gelirin 1956-60 arasında, sabit fiyatlarla, ortalama olarak yüzde 7 oranında arttığı yazıldı. Eğer bu rakam doğruysa, Menderes idaresini gerçekten bir «altın devir» saymak lâzım. Nitekim «altın devirci» Aydın Yalçın, altın devir teorisini ispat için bu rakamları gönül rahatlığıyla kullandı. Eski Maliye Bakanı Kemal Kurdaş ise, «Eğer rakamlar doğru ise, Menderes değil, Menderes'i asanları asmak lâzım» diyor. Ekrem Alican da Bütçe konuşmasında, gerekçenin bu gafıyla, ince ince alay etmek fırsatını kaçırmadı.

Devlet Planlama Teşkilatı ise, İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu rakamların doğruluğunu kabul etmiyor. Uzmanlara göre, rakamlar çok mübahala. Hatâ, millî gelir hesaplarında kullanılan metodun değiştirilmesinden ileri geliyor. Cârî fiyatları sabit fiyatlarla çevirmek için başvurulan endeksin geçiği mübahalaş aksettirmesi de ikinci bir hatâ sebebi.

Maliye Bakanı Şefik İnan, bu rakamların bir tenkit süzgecinden geçirilmeden gerekçeye alınması yüzünden çok güç durumda kaldı.

Verai kaçakçılığı

Maliye Bakanı, Nuri Altınel isimli Sivaslı bir vatandaşın şu mektubu aldı:

«Maliye Bakanı bey, (İstanbul tüccarlarımın ne kadar vergi ödediklerini açıklasam onları hiç edersiniz) diyorsunuz. İstanbul'u bilmem ama, ben Sivas'taki çok mühim, milyonun üstünde bir vergi kaçakçılığı bütün delil ve vesikalarıyla iki sene evvel Maliye Bakanlığı'na ihbar ettim. Aradan iki sene geçti, ben takibi elden bırakmadım. Fakat ne hikmetse Maliye Bakanlığında bu meseleli ve vesikalı ihbarımı iki senedir neticelendirmek istemiyor. Halbuki Bakanlıkça bir saatlik mesal ile gün gibi aydınlanacak bir hâdisedir...»

Şefik İnan bey, birkaç satıra ifade ettiğim bu hâdiseyi bütün çıplaklığıyla millet viedanına arz etsem, sanıyorum ki, çeşitli düşüncelerinizle neticelendirmek istemediğiniz milyonluk vergi kaçakçılığı için sizi de hiç ederler. O zaman suçunu örtbas etmek te-

dediklerinizden birisi, halen Sivas C.H.P. Milletvekili olan zât ta siz kurtaramaz sanıyorum.

Lütfedeceğiniz cevap beni ve bu hâdiseyi yakinen bilen muhitteler huzur yaratacaktır.»

Vatandaş Altınel, şimdi cevap bekliyor.

Huzur adına partizanlık

Yeni politika icadı, A.P. H. basının hücumlarına cevap veren Ulus «Sabrın da sonu vardır» başlıklı bir yazıda, huzuru bozmamak için, A.P. ü bakanların partizanlıklarına göz yumulduğunu belirtiyor. C.H.P. Senatör Adayı Emin Soysal'ın Kıbrıs Kültür Ateşliğine tayin edilmesinin tenkidî dolayısıyla kaleme alınan Ulus'un yazısı şöyledir:

«Koalisyonun kuruluşundan bu yana yapılmış olan tayinlerin sayısı sadece 2'dir. Biz, düzünelerle, hattâ yüzlerle, öylesine

Şefik İnan

tayinler ve bunlar üzerinde söylenene kadar çok şey biliriz ki, sükûtumuzu ancak ve ancak, «illette arzulanmış huzur» uğruna yaptığımız bir fedakârlık olarak münahandirmakta isabet vardır.

On yıl süren partizan bir idarenin kerasetini âdetâ tabii ve mevrû göstermek, C.H.P. nin de aynı yolda olduğu kanısında bir nevi mazaret aramak, o devrin haksız iktisatlarını bugün de muhafaza etmek, devletin bütün imkânlarını bugün de sadece ve sadece yârân arasında paylaşmak hevesiyle gösterilen gayretler, sonunda, sabrımızı taşırır, bizi konuşmaya mecbur ederse, bundan zarar görecektir her halde bizler olmayız!

Bu devirde «adam kayırmak» diye bir şey varsa, kimlerin kimleri kayırdığını, kayırmaların ve kayırmaların kimler olduğunu açıklamakta fayda varsa, memleketi teşkil istenen huzuru sağlamak bakımından bunun bir faydası olacaksa, biraz da biz konuşuruz, olmaz mı Baylar?!

Aynı gün yayınlanan C. H. P. Meclis Grubu bildirisinde ise «İdarenin partizanlığı kaymasına asla göz yumulmayacağı» yazılıdır. Hangisi doğru? Eğer bir sözde huzuru sağlamak için A.P. İllerin partizanlığına, adam kayırmalarına göz yumulacaksa, bunu 27 Mayıs'tan önce yapıp, D.P. nin huzurunu bozmamalıydı...

Şimdi gerçek huzuru sağlamak için Ulus'un «biraz konuşmasını» bekliyoruz.

Asi gençlik

Bir öğrencisinin ihbarı üzerine mahkûm olan 28 yıllık İngilizce

Öğretmeni Lâmia İren'in mahkûmiyet kararının Askeri Temyiz tarafından bozulması üzerine, dâvâya yeniden bakılıyor. Mahkeme, ilk iş olarak İren'in tahliyesine karar verdi.

Lâmia İren, olayı şöyle anlatıyor: «Tahtaya yazı yazarken birisi üzerine atılarak boğazımı sıkı ve yerlerde sürüklemeye başladı. Bunu yapmanın bir öğrenci olduğu aklımdan dahi geçmiyordu. Öbür öğrencilerin hemen koşarak beni kurtardılar.»

Lâmia İren, onu boğmaya kalkkan öğrencinin ihbarı üzerine, olay gecesi tevkif edildi ve 10 ay tutuklu kaldı. Hoca dövmekten daha önce de sâbıkası olan öğrenci Emin Zorlu, İngilizce hocasının derste komünizm propagandası yaptığını iddia ediyordu.

Hapisten çıkan Lâmia İren, bu mayırlı öğrenci için şu sözleri söyledi: «Asi gençlik cereyanına kapılmış olacak. Onu affettim.»

Öğrenci Zorlu, halen hocasını boğarak öldürmeye teşebbüs suçundan yargılanmaktadır.

Koalisyon anlayışı

A.P. Meclis Grubunda, «A. P. olarak hükümette işgâl ettiğimiz yer ve kuvveti ispat mecburiyetindeyiz» diyen İhsan Ataöv, bu kuvvetin fillen nasıl ispat edileceğini gösteren ilgi çekici bir örnek te verdi: Ataöv'e göre, «Amerikan buğday yardımı dolayısıyla yapılan protokole A.P. H. Ticaret Bakanı yerine C.H.P. H. Bakan Turhan Feyzioğlu'nun unumî efkârâ lanse edilmesi» hatalı olmuştur.

Ataöv, bu konuşmayı, Turhan Feyzioğlu'nun Amerika Büyük Elçisinden sembolik buğday kesesini alırken çekilmiş resimlerinin gazetelerde çıkması üzerine yapmıştır. Buğday kesesini alan bir A.P. H. bakan olsaydı, füzul bir siyasi yatırım yapılmış ve «Partinin Hükümette işgâl ettiği yer ve kuvveti fillen ispat edilmiş» olacaktı.

A.P. bu son yatırım fırsatını kaçırmakla beraber, bütün fiyatlarının arttırılması ve pancar borçlarının ödenmesi gibi oy getirici kararları, kendine maletmeyi bilmiştir...

Niçin özel teşebbüsçü?

Kadınlara karşı sert çıkışlarıyla, İstanbul sosyetesinde şöhret yapmış olan Sinaî Kalkınma Bankası Umum Müdürü Reşit Egeli, islah kabul etmez bir özel teşebbüsçüdür. YÖN'ün çıkışından en fazla telâşa kapılan üç dört insandan biri de odur. Hele Bildiri'de, özel

Reşit Egeli

teşebbüsçü kalkındırmak maksadıyla kurulan Bankanın en iyi uzmanlarının imzalarını gören imanî özel teşebbüsçü Egeli, müthiş bir kriz geçirmiş ve YÖN'ün kapalında «halkı biçen orak çekiciler» bulunduğunu sayıklamıştır.

Para ile iman arasında ki münasebetler üzerinde duran YÖN, bu teşebbüse olan sarımsal inancının nereden geldiğini az çok keşfeder gibi oldu ve yıldı, 400 bin lira elvarında kazanç sağlayan emekçi Reşit Egeli'ye hak verdi.

Emekçi Reşit Egeli'nin takribî yıllık kazancı şöyledir: Umum Müdürlük maaşı (7000X12 = 84.000), Banka İdare Meclisi Üyeliği ödeneği (3500 X 12 = 42.000), Tarım Koruma İhâçları K. İdare Meclisi Üyeliği (3000 X 12 = 36.000), Elka Sirketi İdare Meclisi Üyeliği (3000 X 12 = 36.000), Umum Müdür sıfatıyla aldığı yıllık temettü (40.000), İdare Meclisi Üyesi sıfatıyla aldığı yıllık temettü (50.000), Tarım Koruma İhâçları K. nda temettü (70.000), Elka'da temettü (30.000). Yekûn: (388.000).

Yıllık kazanç 400 bin liraya yaklaşmaktadır. Emekçi Egeli, bir devlet iktisadi teşebbüsünün Umum Müdürü olarak yılda ancak 30 ilâ 40 bin lira kazanabilecektir.

Para ile imanın kinde olduğunu keşfetmek, hele Türkiye'de son derece güç olduğu için yukarıdaki rakamların yüzde yüz doğru olduğunu iddia etmiyoruz. Bu rakamları, Reşit Egeli'ye bir açıklama fırsatı vermek için yayınladık. Şimdi emekçi Egeli'nin tam bir samimiyetle kazançına açıklamasına intizar ediyoruz.

Mesele çıkaran resim: Buğdayı Feyzioğlu alıyor!

AĞALARIN BİLİNMEYEN TARAFLARI

Doğu Anadolu'da toprağın kaçta kaçının tapusu vardır dersiniz? Ben söyleyeyim, hiç denecek kadar az bir kısmının. Doğu Anadolu'daki evliliklerin kaçta kaçını nikâh ile tescil edilmiştir? Onu da ben söyleyeyim, hiç denecek kadar az bir kısmının. Peki, Doğu Anadolu'da doğan, yetişen, gelişen büyüyüp askere giden, kocaya varan bu milletin vatandaşları arasında adı geçen çocuklarının kaçta kaçının nüfus kâğıdı vardır dersiniz? Haydi onu da ben söyleyeyim, hiç denecek kadar az bir kısmının.

İşte üç esaslı nokta ki hatırlamada iyice tutunuz ve ondan sonra Doğu Anadolu'da Devlet var mı, yok mu hükümünü veriniz. Yazının başlığını yıllar yılı Doğu'da hâkimlik, avukatlık etmiş, Doğu'dan yetişmiş, hem de beyler, ağalar sülâlesinden yetişmiş bir dostum ilham etti: Tapusuz arazi, nikâhsız kadın, nüfussuz çocuk... Sonra bir devlet... Batıda olduğu gibi Doğu'da da hâkimi mutlak olan bir Devlet... Yahut olduğunu zanneden hiç değilse olmak isteyen bir Devlet...

Doğu Anadolu'dan 55 tane ve ağa ve şeyh, hani şu «Ellibeşler» tehcir edildiler, 27 Mayıs'tan sonra, alman bıçak gibi bir kararlar, hepimizin alkışladığı bir kararlar tehcir edilen Ellibeşler. Eh, artık bu tehcirden sonra Anadolu'nun bir oh demesi, bir geniş nefes alması lazım değil mi? Öyle ya, Doğu'nun yıllar yılı bir ortaçağ düzeni içinde kalmasına sebep olan Ellibeşler, ağa ve şeyh bu bölgeden koparıp alınmıştır.

Şimdi ben size bu tehcirlerden sonra olanları anlatayım. Ellibeşlerden gerçek toprak ağalarının sayısı sadece 14 tür. Hatâta bunları biraz daha ince eleyip sık dokuyunca bu toprak ağalarının sayısı yediye inmektedir. Bu yedi kişinin en geniş topraklarının toprağı ise 30-35 bin dönümlü geçmektedir. Tehcirden sonra Hükümet bu toprak ağalarının tapusuz topraklarına el koymuştur. Böylece el konan toprakların tümü 75146 dönümdür. Ağalardan alınan tapulu toprak ise altmış bin dönüm civarındadır.

İşte bu topraklara elkoyma sırasında ortaya bir gerçek çıktı. Doğu Anadolu'da toprakların büyük, hem de pek büyük bir kısmı tapusuzdu. «Garben Ovacak» deresi, «Sarkın Şenur Yaylası», «Cenuben Ahmet Ağasının arzisi ve şimalen Pınarcık Yaylası».

Tapu denen nesnelere arzilerin sınırları için verilen son derece hassas ölçü de buydu. Böylesine tapuya var demekle yok demek arasında ne fark vardı bilinmez. Bilinmez ama böylesine tapu bile bir nimettir. Doğu'da ağalar, böylesine de olsa birer tapuya sahip insanlardı. Ya, ağa takumunun dışında kalan vatandaşların arzisi. Onların elinde böylesine bile bir tapu yoktu. Sahip oldukları toprağı aıt bir takım «kâğıtlar» bir takım «senetler» bulunan köylüler hazine sahibi sayılabiliirdi. Eğer komşu şahadetleri de olmasa, Devlet rahatça bütün bir Doğu Anadolu'yu tapusuz arazi diye bir tek kuruş istimlak bedeli vermeden elde edebilirdi.

Kız dediğin çocuktan mı sayılır?

Benim bir dostum var, Doğu'nun, hani şu kalem efendilerinin dilinde hâlâ ifadesini «Serk» diye bulan Doğu'nun sözü geçer, sohbeti dinlenir, dostluğuna doyum olmaz, kültürlü ve görgüslü yerinde bir efendisiz. Zaman zaman ona sorarım, kaç çocuğun var diye. Üç çocuğum var der. Bildiğim halde her seferinde bu cevap karşısında şaşırırım. Dostumun altı çocuğu vardır. Ama o çocuklarının üçünü kaale bile almaz. Zira onlar kızdır. Kız çocuk ise Doğu'da çocuktan bile sayılmaz.

Dostum, Doğu'nun önemli kişilerinden biridir. Onun için de oğullarını nüfusa kaydettirmiştir. Ama kızlarının nüfusa kayıtlı olduğundan son derece şüpheliyim. Zira onlar insandan bile sayılmazlar ki. Dostum Doğu'nun tipik ileri gelenlerinden biri, belki birincisi. İyi ama, koskocaman bir Doğu Anadolu'da onun gibi olan bir ikincisini bile göstermek zor. Halü keyfiyet böyle iken geri kalan milyonları ne yapacağız? Onların nüfusları, kafa kâğıtları nerede? Gazetelerde sık sık falan kadının erkek diye askere çağrıldığı yazılır. Bunu okuyanlar şaşarlar. Ne var bunda şaşacak? Doğu'da nüfus kâğıtlarına göre daha doğduğu gün kırk, elli yaşında olanlar, doğduğu gün ölenler vardır. Şaşmak lâzımsa asıl bunlara şaşmak lâzımdır. Ama hayır, biz bunları bilmeyiz ki şaşalım. Bilsek, duysak bile inanmayız ki, şaşalım insan inandırdığı, bilmediği bir şeye şaşar mı?

İlim adamı İstiridy kabuğunun içine çekilmiş incilerinin bekkiliğini yapıyor, —inciler de inci olsa bari—, politikacı oy peşinde, idareci, «aman ne işay gücendireyim ne Musay» havasında. Doğu Anadolu'nun bu meseleleriyle kim uğraşacak? Pek tabii ki hiç kimse. Eee, hiç kimse uğraşmayınca da Doğu Anadolu daha böyle binlerce yıl durmaz mı? Durur tabii...

Ağalar üç defa sürülmüştür. Fakat her sürgünün sonunda sürülenler geri dönmüş, her geri dönüşlerinde de bölgelerindeki nüfuzları bir kat daha artmıştır. Doğu halkı, şimdiye kadar gördüklerinden sonra, ister istemez şuuruna şunu yerleştirmiştir ki, ağalara hükümet bile bir şey yapamamakta, eninde sonunda yerine geri göndermek zorunda kalmaktadır onları.

yonları bulan misallerden bir tanesidir.

Bütün bunlar, buraya kadar anlattığım şeyler çok bilinmeyen şeyler midir? Elbette ki değil. Bizim ulemanın ve idarecilerin pek çoğu bunları bilir, bilir veya bilir geçinir. Bilir geçinir ama, bunların üzerinde bugüne kadar ciddiyetle eğilen olmamıştır. Bilmek birşey ifade etmiyor ki, mesele bunlara çare bulmakta. Çareyi ise, arayan değil düşünen bile yok.

İlim adamı İstiridy kabuğunun içine çekilmiş incilerinin bekkiliğini yapıyor, —inciler de inci olsa bari—, politikacı oy peşinde, idareci, «aman ne işay gücendireyim ne Musay» havasında. Doğu Anadolu'nun bu meseleleriyle kim uğraşacak? Pek tabii ki hiç kimse. Eee, hiç kimse uğraşmayınca da Doğu Anadolu daha böyle binlerce yıl durmaz mı? Durur tabii...

Doğu Anadolu uyanmalı, ama nasıl?

Biz ikide bir Doğu Anadolu'da halkımızın kalkınmama kabahatini araştırır gibi olmuşuzdur. Dikkat edin, araştırmamışızdır, araştırır gibi olmuyoruzdur. Bu araştırır gibi olduğumuz zamanlarda da kabahati hep ağalarla şeyhlere yıkıyoruzdur. Yüzbinlerin üstünde tiraja malik gazetelerimiz vardır. Ferah Diba'nın do-

Sürülmüş Ağalar, sürülmemiş Ağalar

Geçenlerde bir yazımızda, Doğu Anadolu'dan tehcir edilen 55 Ağa ve Şeyhin hikâyesini anlatmıştık. Bu sefer ise size daha başka şeyler aklıyaalım. Doğu Anadolu'da daha bu 55 lerin dışında kalmış kaç ağa, şeyh aşiret reisi veya ileri geleni vardır. Bunlardan, kültürçe konuşan aşiretlere ait bir liste verelim.

Doğu Anadolu'da aşiret reisi yahut ileri geleni olup da büyük toprağı olan, yani gerçek toprak ağası olan bir hayli vardır. Doğu'daki ağalar, —daha doğrusu bunlara ağa demek bile yanlışır, aslında bunlara aşiret beyi demek gerekir—, daha çok bir aşiretin başı veya başına yakın olan insanların nüfuzları, aşiretin ileri gelen insanlardan gelir, yoksa topraklarının genişliğinden, zenginliğinden değil. İşte size bu tip insanlardan 55 lerin arasına girmiş ve girmemiş rastgele sayılabilecek bir kaç isim:

Vanda Ertuş aşiretinden Ebubekir ağa, Bruki aşiretinden Kinyas ağa, Başkaledede Ertuşilerin başka bir kolundan gelen Mahmut Ağa, Malazgirtte Süleyman Ahmedin oğlu Hasanen aşireti reislerinden Ali Ağa, —bu zat ölmüş yerine oğlu geçmiştir—, Vartoda Cibran aşireti reisi Mahmut Ağa, Karada Kaskan Aşireti reisi Avukat İsmail Hakkı

Nikâh ama imam nikâhi

Dostuma evli misiniz diye sorarız, hem evliyim hem değilim cevabını alırsınız.

Ben bu cevap karşısında ilk günlerde şaşırırım, sonra o da nasıl şey öyle demiştim. Cahillik işte. Ama artık o nasıl şey öyle demiyorum, demiyorum çünkü nasıl şey olduğunu biliyorum. Dostum evli ve evli olduğu eşinden üçü kız üçü oğlan altı çocuk babasıdır. Ama bu evlilik gayri resmî bir evliliktir. Dostumun ilk eşi ölmüştür. Dolayısıyla de resmî kayıtlar karşısında dostum duldur. Duldur ama beri yanda da bir eşi ve bu eşinden olma altı çocuğu vardır. Bu nasıl mı olur? Gayet basit, dostum halen de evlidir ama bu evliliği imam nikâhiyledir. Dinî nikâhtır. Dinî nikâh ise tek başına medenî hukuk karşısında hiç bir anlam ifade etmez. İfade etmeyince de dostum kanun karşısında hal gibi bekârdır, yahut duldur. Bu da Doğu Anadolu'da sayıları milyonları bulan, dikkat edin binleri değil mil-

şururken ağı mı yoksa oh mu dediğini veya filân filân top oyuncunun bacağına bilmem neresinden kopan lifin tedavisini takip için bilmem hangi memlekete, —hem de dış memleketlere—, muhabirler gönderirler de, şurada burnumuzun dibinde açlıktan ölen, bilgisizlikten ölen, ilgisizlikten ölen, derdi, öyle bir kuraklık olduğu için değil, yüzünlardır devam eden Doğu Anadolu'ya muhabir göndermeye —bunlar lüzum görmez. Mazaretleri tasarruftur. Ama aslında bu mazaret, tasarruftan da öteye, eylek yaralarının üstünün açılması kaygısıdır. Hiç bir gazete de bu yaraların üstünün açılmasına tahammül edemez. Ya yüreksizliğinden, ya da ilgisizliğinden... Hoş hepsi de aynı kapuya çıkar ya. Ha, bir de üçüncü şık vardır. Batıdaki efendilerimiz sabah kahvaltılarını ederken öyle açıkık yazılar okumak istemezler. Sonra ıhtah kaçırarak, kızarmış ekmeğin üstündeki tereyağının üstüne marmelat sürülmesine mani olacak haberleri vermemektir.

Alıcan, aynı aşiretin pek tanıdık, pek aşina bir siması C.H.P.'li Senatör Sırrı Atalay, Siverek'te Bucak aşireti reisi Diğ. Tuhubi Beşan Ural, —Hasan Ural Bucak aşiretinin reisi olmasına rağmen, soyadı Bucak olmadığı için 185 sayılı tehcir kanununun dışında kalmış, buna karşılık aynı aşiretten olup ta daha geri plânda kalan Bucak soyağlı dokuz kişi tehcire tabi tutulmuşlardır. Halbuki Siverek ve bölgesinde hakiki nüfuz ve hâkimiyet, hakiki reislik ve gerçekten büyük ölçüde toprak bu Hasan ağadadır—, Siverekte son yıllarda yavaş yavaş dumura uğrayan, ama gene de geniş bir aşiret olan Karahan Aşireti reisi Ferit Karahan, Urfa'da Badilli aşireti reisi YTP milletvekili avukat Kemal Badilli, Suroç'ta şeddadiler aşireti reisi Aziz Gököğlü, Birecik'te Hertavi aşireti reisi Abdullah bey, Diyarbakır'da Hazro aşiretinin Zırki kolunun reisi Behram Ağa ve çocukları, Bitlis ve Muşta Motki aşireti reisi Hacı oğlu Medenî ağa, Sirvan ve Çarode Tayyan aşireti reisi Şükrü Ağa, Bertüşgebabta Jirki aşireti reisi Kerevan ağa.

Mamkeron aşireti reisi Ahmet, Gevdan aşireti reisi Ahmet Ağa, Şemdinli'de Herki aşireti reisi Ahmet Ağa, Van ve Ağrı'da Haydaran aşireti reisi Kör Hüseyin Paşanın oğlu Nadir, Başkalede Ertuğ aşiretinin bir kolunun başında Cevher Ağa, Ağrı'da Sıpkı aşireti reisi Abdülmeccit oğlu Halis Öztürk, —hanı gu D.P. nin son günlerinde C.H.P. den D.P. ye transfer edip de soluğu Yasıradada alan sabık milletvekili —, Adıyaman'da Reşvan aşireti reisi Bedir bey oğlu Hüseyin Furat, —Kayserideki D.P. milletvekili sabıklarından —, Iğdır'da Zillan aşireti reisi Kerem Bey oğlu Enver Güneş, Van'da Viranşehirde Milli aşireti reisi İbrahim Paşa oğlu Abdurrahman, —bu aşiretin çoğunluğu halen Su-

de dolamak için dahi motorlu bir taşıta binmek icap eder ve böyle bir yolculuk saatlerce sürer. On köy sahibi Osman Ağan C.H.P. nin yıllanmış bir milletvekilidir ve ömrü hayatında başına şapka giymemiştir, birinci sınıf bir hafız-ı kur'andır, müzikli âlemlerden de çok hoşlanır.

Meselâ bu devre Millet Meclisine seçilmiş olan Muslih Görentaşın, Görentaş şeyhlerinden, Bekir Sami Karahanlı'nın Karahan aşireti ileri gelenlerinden, YTP'li Kemal Badıllı'nın, Badıllı aşireti reisi olduğundan, Sebrî Kılıçın Berazi aşireti reisi bulunduğundan, Ali Rıza Ulusoy'un alevî dedesi, Mahmut Vuralın Koçkiri aşireti ileri gelenlerinden, Rahmi Günayın Karahanlı aşiretinden, seçimlerden sonra mazbatasını red edilen Kudusî Aytac'ın Kasım Küfrevi'nin halifesi, Sami Öztürk'ün Hasenan aşiretinden, Talât Oğuz'un gene aynı aşiretten, ÇKMP'nin meşhur lideri Bölükbaş'ın Karaca-kürt Aşireti reisi, Osman Alışiroğlunun da bir aşiret mensubu olduğundan, Abdullah Cillinin bir alevî dedesi, Ahmet Zeydanın Zeydan aşiretinden, Nihat Dilerin Zerkî aşiretinin bir kolunun reisi, Nacl Yıldırımın alevî dedesi, Yusuf Aziz-oğlunun Silvan Beylerinden, Kerim Özcanın Sıpkı aşireti ileri gelenlerinden, Ali Turan- lının Şeyh Saitin akrabalarından ve Reşvan aşireti ileri gelenlerinden, Melih Kemal Küçüktepe'nin yıllar yılı Adanadan millet vekili seçildiği halde aslında Haydaran aşiretinden olduğunu biliyor mudunuz?

İşte size bir sırü isim ki, şu veya bu aşiretin başı veya başının yakını oldukları için Meclislere girmişler. Aslında bunlar şöyle rastgele tesbit ettiklerini, dahi bunlar gibi niceleleri var. Doğuda arazi tapusuz, kadın nikâhsuz, çocuk nüfussuzdur ama, aşiret ileri gelenlerinin soyları soyları, yedi göbek akrabaları gayet iyi bilinir. Bunu hiç hatırdan çıkarmamak lazımdır.

«Toprak uğrunda ölen varsa a vatandır»

Şimdi sözün burasına gelmişken bir başka noktaya atıyalım. Bu ağa denen, bey denen, paşa denen insanlar ortaya nereden çıkmışlardır? Bu noktayı iyice tesbitte fayda vardır.

Bir defa, Doğulu halkın gözünde toprağın kıymeti böyle sanıldığı kadar çok değildir. Meselâ bir Karadenizli, farzı muhal bir Tonyalı'nın toprağa verdiği kıymet ile bir Vanlı'nın, bir Beytüşşebablı'nın toprağa verdiği kıymet aynı değildir. Önce bu noktayı tesbit etmek lazımdır. Tonyalı, yarım dönüm arazide mısır eker, sebzeçilik yapar, limon, portakal, zeytin yetiştirir, bunlara biraz da denizden çıkardığını eklerse geçimini sağlar. Egeli için de durum aynı yukarı böyledir. Mesele Söke veya Menderes dolaylarında bir ufacak toprak sahibi dahi toprağının sirtundan rahatça geçinebilir. İncirden üzüm, üzümünden tütüne, tütünden pamuğa kadar herşey yetiştirilir. Çukurovalı için de durum aynıdır, bire bin değilse bile bire onbeş yirmi alır. Ama ana hatları itibarıyla Doğu Anadolu'da bu imkânlar yoktur. Öyle bir iki dönüm değil, onbeş yirmi dönüm toprak bile Doğu Anadolu için pek birşey ifade etmez. Zira Doğu Anadolu, bu kadar

Urfa'da Harran ovasında bir aile topraktan bir Egelinin, bir Karadenizlinin, bir Çukurovalının elde ettiği gelirin onda birini, yirmide birini bile elde edemez. Üstelik, Doğu Anadolu yüzyılların, bin yılların verdiği bir alışkanlıkla da topraktan elde ettiği ile geçinmeyi de öğrenmemiştir. Onun topraktan elde ettiği olsa olsa bir çerezdir. Doğu Anadolu beslediği hayvanların getirdiği ile yaşayan insandır. Hayvan ise yaşamak için geniş otlaklar, vahî meralar ister. Sonra iklimin, hudut bölgesi olmanın, günümüze kadar defalarca istilâya uğramanın ve nihayet buralara medeniyetin gitmemiş olmasının da bir takım etkileri vardır. Doğu Anadolu düşünülürken bütün bunları toptan düşünmek lazımdır. Toptan düşünmek, farkları ayrıntıları iyi tesbit etmek ve adınıları ona göre atmak. Bu ise bugüne kadar yapılmamış şeydir.

İki kere iki dört ettiği malûmu?

Size bir cephesi ile tatlı, bir cephesi ile pek acı bir Doğu Anadolu hikâyesi: Yıllardan 1938 veya 1939. O zaman ki idarî taksimata göre Türkiye bir takım Umumî Valiliklere ayrılmış. Doğu Anadolu bölgesinin Umumî Valisi, yahut haydi o günkü diliyle söyliyelim, Val-i Umumîsi Abidin Öznen...

Ama durun, hikâyenin tadını iyice alabilmeniz, ağzınızın iyice kavrulduğunu

nispetmeniz için bilmeniz gereken daha başka hususlar var. Önce bunları anlatalım.

Doğu Anadolu'da, yani Türkiye'nin bu büyük parçasında hâkim dil, her ne kadar 1924 Anayasamızın ikinci, 1961 anayasamızın da üçüncü maddesinde «Resmî dil Türkçedir» diye yazarsa da Türkçe değildir. Bu bölgelerde gayri resmî dil ile konuşulmaya devam edilir. Bütün bir Doğu Anadolu'yu boydan boya kaplanmış olan aşiretler — bunlar Konya'ya ve Kırşehir'e kadar da uzanırlar — Kürtçe konuşurlar. Kürt aşiretleri içinde sadece Karahan Aşireti ile — ki bu aşiret gerçekten Kürt aşireti midir yoksa adından da anlaşıldığı gibi Türk aşireti midir? Burası belli değildir —, Bucak aşireti ve bu aşiretlere bağlı kollar Zazaca, diğerleri Kürtçe konuşurlar. Zazaca ile Kürtçe arasında da son derece az bir fark vardır ve her iki dil de fars aslından gelmektedir. Doğu Anadolu'da, il ve ilçe merkezleri dışında kalan meskûn yerlerde konuşulan dil de maalesef Türkçe değil, Kürtçe veya Zazaca'dır. Günlük hayatta Türkçe konuşulan köyleri göylece sıralamak mülkündür: Siverek'in Gerezer mntokasında beş on köy, Elâzığ. Malatyanın ve Erzincan'ın pek mahdûf bazı köyleri. Bunların dışında, bütün bu bölgede kesif bir şekilde Kürtçe veya Zazaca konuşulur. Bu noktaya bir mîm koymak lâzımdır.

Gelelim din meselesine. Ortadoğuda hemen her millet şteden beri Kürtleri kendisinden saymıştır. İranlılara sorarsanız Kürtler Fars aslından gelmektedir. Dilleri de Fars dilinin bir koludur. Araplara sorarsanız Kürtler Araptır, renkleri hâta bunu göstermektedir. Türklerle göre ise Kürtler, isim değiştirmiş Türklerdir. Yıllar yılı deşda bayırda kaldıkları, Parslarla hem hudut oldukları için de dilleri değişmiştir, ama cengâverlikleri, çoğunluklarının Türkiye'de yasa-ması bunların Türk olduğunu gösterir. Ne var ki, Kürtlerin yüzde doksanı Türkçe bilmez!

Kürtler genel olarak müslümandırlar. Ne var ki, bunlar gaffi mezhebini de taşırlar. Alevîler ise daha ziyade Tunceli, Sivas ve Erzincan civarına yayılmış olan Koçkiri aşireti mensuplarıdır.

Özmen'in hikâyesi

Şimdi bütün bunları anlattıktan sonra, yukarıda anlatmaya söz verdiğimiz hikâyeye gelelim. 1939 yılında Abidin Özmen Val-i Umumî iken bir emir yayınlamıştır. Bu emre göre, şehre gelip de Türkçeden başka bir dille konuşan herkes elli kuruş para cezası verecektir. Köylüler, aşiret mensupları ilk günlerde bu yasağa pek aldırılmazlar. Şehre gidip gelmeğe devam ederler. Tabii şehre gidip geldikçe de bil-

Urfada bir köy...

riyeye sarkmış durumdadır —, Siverekde Karakeçi aşireti reisi Abdülkadir oğlu Mahmut, Bingölide Hasenan aşiretinin Suveran Kolunun reisi Reşit Atlı, Van ve Ağrı'daki Adaman aşireti reisi Ahmet Alp.

Meclisteki Ağalardan haberiniz

var mı?

Bunlar söylece akla geliveren aşiret ve kolları ile bunların reisleri ve ileri gelenlerinin isimleri. Haydi biraz da size tanıyacağınız isimlerden söz edelim. Meselâ Urfada on adet köyün kayıtsız şartsız sahibi olan Osman Ağan'dan bahsedelim. Ama, gerçekleri daima yerinde söylemekte fayda var. Osman Ağan Kürtler ve Kürtlerle uzaktan yakından bir ilişkisi yok. Osman Ağan aslında Dabnaçya kıyılarından, parasayı çok seven bir ırkın mensubudur, Urfaya sonradan gelmiş, ticaretle meşgul olmuş, köyleri satın almıştır. Kendi şüphesizlikle bir kenara, damadının çiftliklerini

Muş'un bir köyünde harman... (Fotoğraflar: Fikret OTYAM)

dikleri tek dilde, Kürtçe ile konuşmaya devam ederler. Dolayısı ile tek parti devrinin sıkı idaresi altında, söyledikleri her Kürtçe kelime için de elli kuruş cezası verirler. Bakarlarsın ki iş son derece ciddidir. Şehirlerden ellerini etkelerini, keserler. Keserler ama kesmekle iş bitmiyor ki, Şehirler odunsuz, tezeksiz, yumurtasız ve yağurtsuz kalır. Kısa bir zamanda doğuda bir kilitlik bir huzursuzluk başlar. Yaşamın daha ikinci ayında, yaşamın tatbikçileri, Devlet memurları perişan olurlar ve göz yummaya başlarlar. Başlar ama yasak da bir yıl falan sürer. Bir yıl içinde de bir tek Kürde, bir tek köylüye Türkçe öğretmek için tek adım atılmaz. Sonra Özmen gider yasak biter.

Doğulular, Cumhuriyetin başından bu yana üç defa toplu tehcire uğramıştır. 1925, 1937 ve 1950. Bunlardan sadece 1937 deki sürekli olmuş, tehcir küteller halinde bir hayli devam etmiştir. Ne var ki, her tehcirin sonunda tehcir edilenler geri dönmüşler, her geri dönüşlerinde de mutakallarındaki nüfusları bir kat daha artmıştır. Doğu halkı, gündüze kadar gördüklerinden sonra, ister istemez gururuna gunu yerleşmiştir ki, ağalara hükümet bile bir şey yapamamakta, eninde sonunda yerine geri göndermek zorunda kalmaktadır.

Şimdi de tehcirin doğurduğu mahzurlardan söz edelim. Hiç öyle, tehcir insan haklarına aykırıdır, anayasaya muğayirdir, insanlığa şımar gibi lâflar etmeyeceğiz. Bunlar beylik teraneler, pek çok insan da bunları zaten söyleyip duruyor. Hani daha başbos bıraksanız, Kürtler Birleşmiş Milletlere bile gidecekler ve bu konuda başımıza derd olacaklar. Bunu bilmek ona göre davranmak lazım.

Benim üstünde durduğum nokta tam aksi istikamette bir mesele. Doğunun ağaları, beyleri, şeyhleri aşağı yukarı uzun süreden beri bu bölgelerde ıcr-ı sanat eden insanlar. Toprakta toprağa, şansa şana, şöhrete şöhrate zulümüne zulme aşağı yukarı doymuşlar. Bunları alıp düzenlerini yıkıyoruz. Sonra?

Sonrası şu: Doğu Anadolu, başında şu veya bu sebepten illâ da bir ağa görmek istiyor. Biz ağayı sürmekle bu düzeni de yıkıyoruz. Boş bırakınca da, bölgede azıcık gözü açık olan, giden ağanın yerine geçiyor. Biri kanlanıncaya kadar da, giden ağanın soyduğundan yüz misli daha fazla soyuyor, yüz misli fazla zulmediyor. Ortaya mutavassat ağa tipi çıkıyor. Derken günün birinde hakiki ağa da tehcir nöbeti sonsu erdiğinden geri dönüyor. Bakıyorsunuz Doğu'da ağa sayın ellibeş iken yüzellibeş olmuş. Tabii istismar da aynı oran içinde artmış. Ne o, bizim aslanlar, Doğuluyla ağadan kurtarmak için gayret göstermişler. Göstermişler ve etkisinden deha da kötü duruma sokmuşlar.

Bilinen devler

Şimdi size burada pek bilinen bir takım gerçekleri söyleyeceğim. Bunlar öylesine bilinen gerçekler ki, doğruluklarından bile şüphe edeceksiniz ve adam sen de, bu ağılık müessesesi arf bunlara mı dayanıyor diyeceksiniz. Ama ben gene de söyleyeyim.

Doğu Anadolu'da, gerçek anlamıyla ağa yoktur, yahut varsa bunların sayısı pek azdır. Meselâ C.H.P. Urfa milletvekili Osman Ağan bir ağadır. Ağadır, zira toprağı vardır, köyleri vardır, geniş nüfuzu vardır, parası vardır ve yapmaz ama isterse, maddî zorlamalarla vatandaşları mümkün duruma düşürebilir. Buna karşılık, şu 55 ler içinde tehcir edilenler, edilmeyenler arasında ağa olabilecek çapta pek az ama pek az insan vardır. 55 ler, 55 lerin dışında yukarıda söylediğim isimlerin sahipleri gerçekte ağa değildir. Ama ağılık sıfatını yanlış olarak benimsemişlerdir. Bunlar esasında aşiretlerin beyleridir. Eğer bunlara mutlaka bir sıfat takmak gerekirse bey demek gerekir. Ne var ki, bu bey sıfatını ne bunlar benimserler, ne de biz peşin yargılı insanlar bunlara bey deriz. Maamafih, aşiret mensupları da reislerine ve ileri gelenlere bey demezler, ağa derler. Onlar nazarımda bey sıfatını taşıyabilmek sadece paşa çocuklarıdır. Üstelik beyler şehirde, ağalar köyde oturur.

Bu aşiretler aranı ünvanları sıralamak istersek şöyle sıralandırmak gerekir. En üstte Paşa vardır. Bu pasalık bildiğimiz General emsali pasalık olmayıp, Sultan Abdülhamit devrinde, aşiretler arasındaki nüfaki hem körlüklemek, hem yatıştırarak kaygıyla verilmiş bir nevi mülki sıfattır ki, bunların o zamanlar kendi çaplarıyla bir de maasları, ulûfeleri falan varmış. Buferin, hayatta olan paşa yoktur. Bu pasalardan kalma çocukları ise Bey deriz. Bunlar da toprak paşaları gibi şehirlerde otururlar. Sonra ağalar gelir. Ağalar köylerde oturan aşiret re-

isleridir. Bir de aslı olmayan ama okuması yazması olan memur ve kâtip sınıfı vardır ki, bunlara da Doğu Anadolu'da efendi denir.

Bugün artık bu sınıflandırmalar tamamen tersine dönmüştür. Ağa şehire gelip yerleşmiştir. Paşa ortadan yok olmuş, paşa çocukları, köyle köylü ile ilişimini kestiği, hattâ pek çoğu aşiretini de unuttuğu için efendi sınıfına ithal olmuştur. Abdülhamidin pasalık sıfatını sadece büyük aşiret reislerine verdiği göz önünde bulundurulursa, pasaların da aslında birer ağa veya bey olduğu anlaşılır. Ne var ki saltanat onlara bir ayrı sıfatı münasip görmüştür.

Doğuda bu ağa, bey, efendi, paşa, her ne ise, bu mutavassat sınıf niye ve nereden ortaya çıkar? Meselenin düğüm noktası burasıdır. Doğu halkı Türkçe bilmez... Doğu halkının hükümetle işi vardır. Her halk gibi. Ama Hükümet Doğu halkına, olduğundan çok daha uzak, çok daha erikilmez yerdedir. Üstelik Doğu halkı batı halkına nazaran çok daha içine kapanık, çok daha kendini beğenmiş ve vahşidir.

Çocuğu doğdu nüfus kâğıdı alacak, arazi aldi tapu çıkaracak, ev yaptı tescil ettirecek, evlendi nikâh kayıtlaracak. Bunları yapmak için şehre gitmesi lazım. Batıda bir saatte, iki saatte, beş saatte gidilecek şehre gitmek Doğuda bir günlük, iki günlük hattâ on günlük iştir. Şehre indi diyelim, nereye müraعات edecek, derdini kime, nasıl, hangi dilde anlatacak? Bütün bunlar Doğulunun zihninde yığılımları oluşturmuşlardır.

Hükümet Doğuya kimi gönderir, Devlet memuru olarak? Ya acemiyl ve stajyeri ki plasiya olgunlaşsın diye, ya da. Batıda bir türlü yola gelmeyen serkeş, akollanan diye. Doğunun buferine kadar okuduğu Devlet memuru bu iki sınıf olmuştur. Acemiye elven duvulmaz, serkeşe ise bir birsey emanet edilmez. Fese, o zaman? O zaman hükümete de elvenilmez.

Bu işin bir cephesidir ve şimdi bu sınıfları okuyan bir takım sözüm ona D şü uzmanları basını sallayacak. şec efendim bunları diyecektir. Herkes bu hususta bir parça hilel sahibidir ama, bu bir parça olun bilgilerini deherlendiren daha bugüne kadar

görmemmiştir. İşin ikinci cephesi dil, lisan meselesidir. Doğulu Türkçe bilmez, memur da Doğulunun konuştuğu dili bilmez. O zaman karşılıklı bir pandemonim oynamışa başlanır.

Tabii, böylece iş halletmeğe imkân yok. Bunu bilen Doğulu, hükümet memurunu dilini bilen, hükümet memuruna söylediğini anlatıp dinletebilen adam arar. Doğuda böylece daima vardır. Köylü buna gider. Hele bu kandi aşiretinden, kendi soyundan ise, daha da büyük bir memnuniyetle gider. Kendisine yüz vermeyen memur, beraberinde giden, derdini Türkçe anlatan, hattâ yumurta idi, tavuktu, koyundu, afyundu bir de hediye götürün diğer Doğuluyla iltifat gösterir. Anlatışını dinler, yanında yer gösterir. Olmayacak sanılan işi yapar. Yedekte giden Doğulu bunu gördüğünde ister istemez, baş vurduğu Türkçe bilen, iş bilen Doğuluyla karşı bir yakınlık, yakınlıktan da öteye bir saygı duyar. Öyle ya, gidip elin yabancıma, elin yüzü gülmeyine dert anlatıyor ve köylünün işini yapıyor.

İşte ağa ortaya böyle çıkar.

Ortaya böyle çıktıktan sonra da, köylüyü istismar da eder, köle gibi kullanır da, şunu da yapar, bunu da. Bu şartlar mevcut oldukça bunu önlemenin imkânı yok. 1925, hattâ 1937 tehcirine kadar bu bölgelerde hiyerarşik ağalar aşağı yukarı duruma hükümlerini. Bunlar, halkı soya soya doydukları için bir dereceye kadar gözleri tok saydabilirdi. Ama vaktaki bu hazretler tehcire tabii tutulmuşlar, yerlerine derhal bir başka ağa sınıfı, mutavassat ağa sınıfı türemiş. Bunlar, bölgenin gözü açık, ağız az buçuk Türkçe lâf yapmaya elverişli, hattâ eli kalem tutar tipli. Tabii bir de ortaya partililik çıkıp da tûy dikince mesele ıvıden iyile çığırından çıkmış. Mutavassat ağanın yanbasında bir de partizan ağa olmuş.

Çare ne? Söylenebilecek çareler bir hayli beylik. Ama gene de söyleyelim. Demokratik usulle mi olur, antidemokratik usulle mi, bilmem. Ama Doğu halkına Türkçe okuyup yazma öğreteceksin. Bunun için okullar açacaksın. Noryin medresesini ka-

patırken hiç değilse kırk tane köy enstitüsü faaliyet geçecek. Hayvancılığı sıkı kayıtlar altına alıp, bu işi Devlet çiftliklerinde yaptıracağız.

Yazın yaylada, kışın köyde konmak âdetinden bu civar halkını vazgeçirecek bir düzen kuracağız. Verimsiz toprağı verimli hale getirmek için, toprağın fazla bölünmesini önleyecek kayıtlar koyacağız. On evlik, onbeş evlik köyleri haritadan alacak, bunları birleştirecek, yirmi köyü, elli köyü bir köy haline getireceksin. Sonra en önemlisi, Doğuya memurlardan torpilsizini göndermek huyundan vazgeçeceksin. Büyük şehirlerde göbek bağlamış memur sınıfını, Doğu Anadolu diye bir yer olduğuna, buraya yaşamın tecrübe sahibi gözde memurların da gitmesi gerektiğini anlatacağın. Dahası da var. Bu memurlarına o civarın dilini, âdetlerini öğrenmek mükellefiyetini de koyacağız. Üç taş yemini nedir, dokuz taş yemini nedir bunları da öğrenecek, gerekirse bunları tatbik etmek için bu memurlarını yetkili kılacağız. Bütün bunlardan sonra, nasıl İstanbul etrafına, nasıl Ankara etrafına fabrikalar işletmeler kuruyorsan, Doğunun orasına burasına da fabrikalar, işletmeler kuracağız. Devlet çiftliklerini, kazara Doğuya gelen Bakanlara göstermelik diye değil, gerçekten işe yarar, örnek alınır çiftlikler haline getireceksin. En önemlisi rüşveti kaldıracaksın. Memurun namuslu ve kaliteli olmasına dikkat edeceksin ve nihayet okul açacağını okul. Doğuyu kalkındırarak istiyorsan bunları yapacaksın. Yoksa, Aliyi Veliyi tehcir etmekle bu derde deva bulamazsın.

Bütün bunları yapabilecek misin, yapamayacak mısın? Bütün mesele burada. Üst tarafı sadece palavra.

Abdülhamit bu palavraya kurban gitti, İttihat Terakki bu palavraya kurban gitti, Hüriyet ve İttifak öyle, Cumhuriyet Halk Partisi öyle, Demokrat Parti öyle, Milli Birlik öyle. Şimdi sen de palavraya kurban gitmek istiyor musun istemiyor musun? Nereye açığa söylemek lazım. Nasıl, aktın ya ayıyor mu?

KITAPLAR

Turhan Selçuk'un ilk karikatür albümü 1959'da çıkmıştı. Aradan üç yıl kadar bir zaman geçmiş. 140 karikatürünü derleyen ikinci albümü de geçen hafta yayımlandı. Bizdeki eski mizah yazarlığı, mizah hikâyeciliğinin tiplere yönelen aşırı tasvirî geleneğinin sürüp gitmesine karşılık ancak 1870 yıllarından sonra beliren karikatür sanatının ne kadar gelişip değiştiği, etkileyici ve güçlü eski geleneklerin yokluğundan, ne kadar rahatsızca batı öğütlerine uyarak yeni bir üslûba kavuştuğu göze çarpar. Türk karikatürünün ilk mizah dergilerindeki kroki - resim ikiliği devresini bir yana bırakırsak, bizde karikatürün asıl başlangıcı, 1908 den bu yana saymak çok yerinde olur. Yarım yüzyıl aşın bu süre içindeki gelişmelerin basamaklarını gözden geçirirsek, Cemal Nadirle Ramiz çizgisine gelinceye kadar, gözlemci ve tasvirî illüstrasyona, nükteli yazının yardımına bağlı, uzun süren bir devrenin varlığını görürüz. Gerçekten yeni Türk karikatürü, yeni Türk hikâyesi ve romanı gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrası yılların toplum gelişmelerinden, dünyaya daha geniş ölçüde açılan kapılardan doğmuş olmalıdır, diyebiliriz. Yanında birkaç arkadaşları ile Turhan Selçuk'un, yeni karikatürün önü tıkalı yolunu aşmaktaki öncülüğünü, bu yoldaki ustaca çabalarını geliştirerek kendisini ve sanatını topluma kabul ettirmiş belki tek istiyorum.

Turhan Selçuk'un sanatının nitelikleri üzerinde bizim yazarlarımız, hele batılı bilginlerimiz çok güzel şeyler yazdılar. Onun batının belli başlı büyük karikatüristlerinin sırasına koydular. Ch. Adams, Bose, Chaval, Tetsu, Thurber gibilerin arasında deherlendirdiler. Batılı kritikler ve mizah dergileri, onun çizgilerini beğendiler. Dünyaya çıkın, yabancı basında yer alın, göklere çıkarıldınız sonra, kişiliğinizde, davranışlarınızda, hattâ çizgilerinde ve konularında sahtemayı, civılaşmayı, bize kendini, o kadar rahatsız, sevdiğine kabul ettirsindeki o insanca sakinliğinin bozulmasını korku ile bekledim. Calistiği gazeteyi bir süre hep bu kuskun ile elime almışumdur. Ama çoktan bu kuskuları bıraktım. Turhan'ın yaşamamızın en çetin gün-

TURHAN 62

lerinde umut verici, gerçekçi, kendi üslûbuna bağlı kalarak Atatürk devrimcilerinin yanında yer aldığını gördüm. Karikatürlerini yıllardır ılerim, özel yaşayışını bilmeyen, şurada burada ayaküstü bir merhabah karşışmalarımız vardır. Ama çizgilerinden ve konularından, okuduğuna, hem de okuduklarını kendine malederek okuduğuna anlıyorum. Onun eserleri, okuyan ve düşünen bir temelinde derleyici, bildestirici, çözümleyici sürekli çabalarının sezdiriyor. Karikatürlerinin okudukları ile çıplak, doğrudan bağlı, basit bir yanıtına seviyesinde kaldığını söylemek istemiyorum. Karikatürümüz bu seviyeyi tümü ile çoktan aşmış bulunuyor. Ama hangi esere baksana, banna denemeler, yazılar çözümleyici ve düşündürücü yazılar, kulaklarına uzun uzun fısıldayan konuşmalar etkisini bırakıyor. Olayları bütünü ile çözümleyici, sürekli gelişmelerini kapsayacak ölçüde yoğunlaştırıcı, karışıklıktan öz ve anlamı ayırtıp çıkarıcı, küçük ve büyük tıneli bileştirici karakter çizgilerine ulaştırıcı üslûbu, bende bir düşünce adamının çabasına çok yakın bir etki uyandırıyor.

Bir kaç batılı karikatüristi, Tetsu ve Thurber'i bir yana bırakarak, hiç bir karikatürü benli Turhan Selçuk kadar etkileyemedi. İstisnâ edilemez. diyebiliriz. Ona sevdiğim her şeyden önce çizgilerindeki rahatlık, kısa yoldan anlatıcı ifade gücü. Hareketlerin kıvraklığını veriş, bir tek parmağın, yumru baldırların, stürlmiş burunların, kütüklemiş gövdelemin, havata culmuş bütün duyuları örten kaba sakalların, kendine özgülüslülastrilmiş bir çevre ve dünyanın onun çizgileri ile anlatılışını beğeniyorum. Duve ve düşüncedeki yansımaları ile yüzükân, çıkara bağlı yaşamı kavramın karışıklığı içinde saşm ve toplumu bir üslûbu etkisini, bunu çoğunluğa kabul ettirmiş be-

niyorum. Hazırsız bir kargaşa dünyasının kendi iç kargaşa ve tepişmesinin küçük dünyasına bağlayarak ve onunla yorumlayarak vermeğe çablayan sanatçının, ateşli hasta nabızları gibi atan üslûpları vardır. Üzerimize bastırıcı bir ağırlıkla çökerler. Turhan Selçuk, kendi iş dünyasında, sanatçı üslûbunda rahat ve düzenli. Dışındaki dünyayı onun üslûbunda kargaşasız düzen gözünden seyretdiyortuz. Neyin topluma, neyin sanatçıya ait olduğunu karıştırmadan, rahat çizgilerinin bizi iletmiş vollarından, kavramakta sıkıntı çektiğimiz, bunaldığımız bir gerçeğin özünü çıkarıp önümüze koyuyor.

Üç bölüme ayrıldığı eserlerinin çoğu politikaya değiniyor. Böyle de olmasın gerek. Bizim dünyamızda yaşamamızın en basit, yaşamamızın gündelik alışılmış yönleri, en kızgın politikamızın çekimlerinden kurtarılmamıştır. Silindiri şapkali, çizgili pantolonlu, kara sivri sakallı, patlak gözlü politikacılarımız, derinleri, onun en basit ana kavmasıdır. Burada anlatılan bizim ve yaşamamızın karşısına, durmadan düşüncü ve kılık değiştirerek çıkan, o ölümsüz kaçak gürüşçüdür.

Turhan Selçuk'un çizgilerini ve bunlarla anlatıklarını sevmemin bir sebebi de onlarda biraz da kendimi bulmaklımdır her halde. O alçak gönüllülüğle ederek, kendisinin "gördüklerinin bir parçası" olduğunu söylüyor. İnsanların gündelik yaşamlarını anlatmaya ayrıdır. Bütün büyük mizahçıların eserlerine, herkesten önce anıttıkları kişiler gülmüşlerdir. İkinci bölümünde dünyaya ve bize bağlı toplum meselelerine yönelmiş. Bunların çoğu, Turhan Selçuk'un kendine özgü bir dünya görüşü olduğunu, o ince tebeşürüne rağmen

Turhan Selçuk'un Kanadalı meyhur karikatürist Allan Reeve tarafından çizilen "portrait" Charge-ı

gerektiğinde çizgilerinin en sert (kara yazarları kadar kavgaçı ve devrimci) olabileceğini açığa gösteriyor. Atatürk anıtı dibinde kaskeketlerini ters çevirmiş yobazların çönelmişleri, Truva kalesinin iç avlusuna alınmış tahta atın ardından kapak kaldırıp bakıyan sakallılar, orta sınıfın yok oluşu, memurun ölümlü, milli gelir çanağının başında uzun gagası ile bekleyen leylekle onun karşısında her şeyi yalayıp yutan ve göbeği yere değerken kuyruğu iyice havalandan tıkkileri anlatan karikatürleri, bunların en güzel örnekleri.

Her gerçekten toplum satircisi gibi, o da insanın mutluluğu ve vassama karşısına dikilen bütün gerçeklere karşı onda da kendi ölçüsünde, kendi üslûbu ile çizmiş bir savasın varlığını görüyoruz. Turhan Selçuk'un karikatür albümünü, bir haftadır, çıktığı günün her günü okuyup düşünüyorum. Gerçekleri yerleştiki sakın, güçlü, derinleş üslûbuna hayran oluyorum.

Tahir Alangu

KARNI TOK AVRUPA...

Cezayir Savaşı sürüp gidiyormuş umurunda mı? Biftekle kızarmış patatesi, kırmızı - beyaz şarabı mutfağında. Gazeteler, dergiler, aydınlar bağırsıp duruyor ama sokaktaki halkın karnı tok.

Azra Erhat

Arupayı dolaştım, İsviçre, Fransa, İngiltere, Almanya, Belçika, Avusturya; on beşer gün Cenevre'de, Paris'te Brüksel'de Londra'da, Berlin'de kaldım, Bern'e, Zürich'e uğradım, birkaç gün Viyanada, birkaç gün de İngilterenin güney kıyılarında Portsmouth bölgesinde oyalandım. Belli bir amaç yoktu. Avrupanın dört bir yanına yayılmış dostlarımı görmeğe gittim. Çoğu, bir zamanlar Türkiyede bulunmuştu bu dostların, yurtlarına dönmüşler, bizde gördükleri misafirveriliği Avrupalının akıllı, düzenli, olumlu övmertliği ile birleştirmişler, evlerinde konukladıkları beni öylesine ağırladılar, öylesine geçirdiler ki birçok insan değerleriyle birlikte misafirveriliğin de doğudan batıya göçtüğü konusunu rahat ettirmek yanında Avrupanın bizden İleri gittiği kanısına vardım. Avrupalının karnı tok, Avrupalı bize kıyasla çok varlıklı, çok zengin, özünü Türkiyede görüp beğendiği, benimsediği bir erdemli kendi yurdunda geliştirmek, gerçekleştirmek için elinden çok şey geliyor. Ankarada onbeş yıl profesörlük ettikten sonra Batı Berlin Üniversitesinde rektör olan, geçen yıl da ölen hocamın dul karısı şöyle diyor bana: «Kocamın profesörlükten, rektörlükten kalan emeklilik maaşı ve Hitler zamanında göçmen olduğumuz için aldığımız tazminat o kadar büyük bir para tutuyor ki, benim tek başıma bunu harcamama imkan yok. Bir kısmını almıyorum, bağışlıyorum dedim, olmadı, sonuz işlemlere girişmek gerekiyordu.»

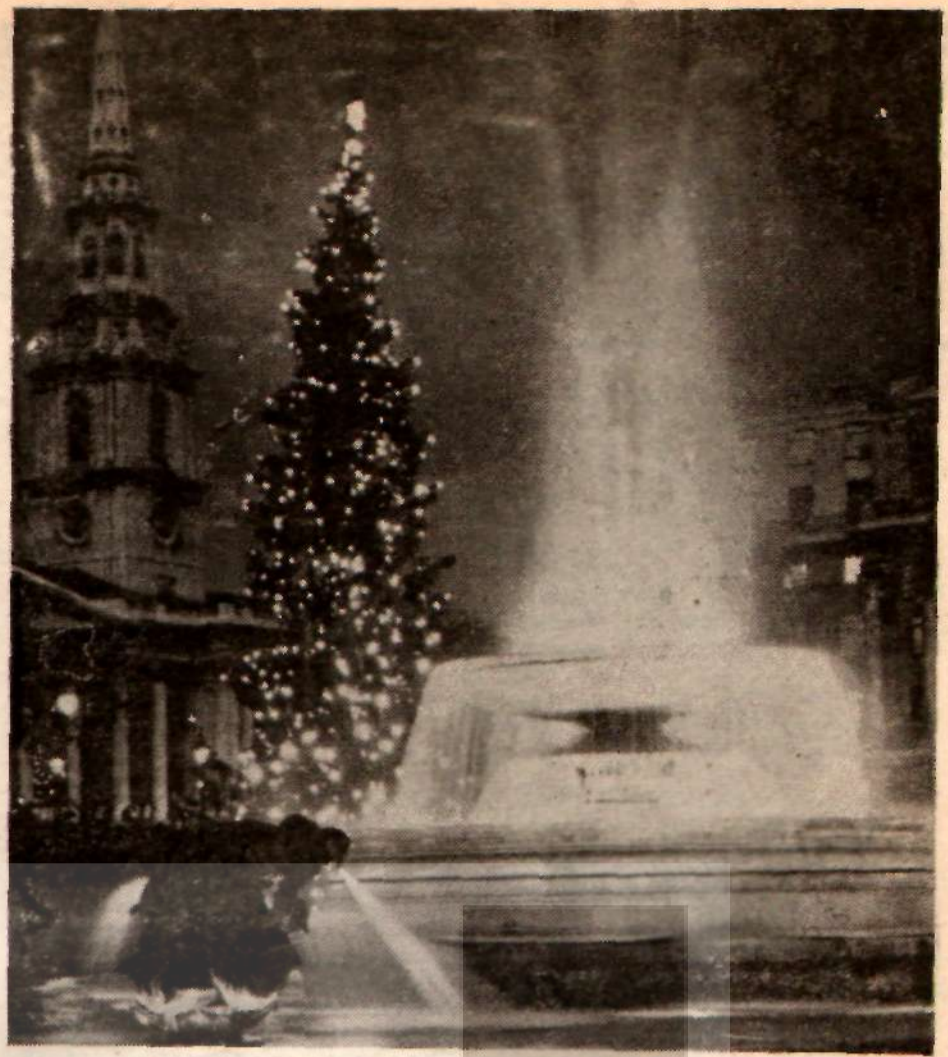
Avrupa şehirlerindeki bolluk manzarası insana önce şaşkınlık, sonra istahsızlık veriyor. Her mesleketin zenginliği kendine göre, başka başka özellikler taşıyor herbiri. Brükselde hindiler, kazlar gibi besli, yağları kaymaklar gibi taze çamekânlar dolusu tavuklar görürsünüz, adım başında bir mağaza, tenarca yiyecek serili, pişmiş, pişmemiş, donmuş, ayıklanmış; ama ağzının suyunu akıtmaz bu sergi, çünkü yiyecekler somut olmaktan çıkmış, soyut olmuştu, kendinizi Rubens'in Teniers'in, Jordaens'in natüramortları önünde sanırsınız. Bu kadar yiyecek nasıl tüketir diye düşünür, şaşır sorarsanız, hepsini yer, bitirir, sindirirmiş Belçikalılar, yemek yeme güçleri dolgun bedenlerini örten pembe beyaz yağ tabakalarından belli. Her köşe başında Amerikaya taş çıkartacak Süper-market'ler, kapıda gıverken alınan ve üstüne bebekler bile oturtulan tekerlekli çelik sepetler firdolayı, raflardan gözünüzün istediğini alıyor, çıkışta ödedikten sonra, sepeti dışarda park eden otomobilinize kadar götürüp bırakıyorsunuz. Ne sorsanız ne gören, süper-market'in, sepetleri yerine götürerek adamları da var elbette.

İsviçrede bir başka türüsü. Trene binirsiniz cuma akşamı; hafta sonuna iki saat ötedeki bir şehirde geçireceksiniz. İkinci mevkiidesiniz tabii, üçüncü yok, ikinci bile epey pahalı sizin için. Bir sürü genç kız ve kadın biniyor, kimi bir büroda sekreter, daktilo, kimi bir mağazada satış, kimi fabrikada işçi. Arkalarındaki mantonun kumaşını siz Türkiyede epey zengin de olsanız alamazsınız. Başlarında kürk şapka, eldivenleri pamuklu veya yünü değil, pahalı ve sağlam deriden. Ya ellerindeki o paketler, Noel haftasıdır, hediye götürüyorlar. Beş on paket hediye, herbiri bir metre boyunda

kutular. Ne süslü kâğıtlara, yaldızlı sicimlere sarılı! Oysa çok pahalı göründü bana İsviçre.

Paris sokaklarında her gece bir plastik bomba patlıyor. Dün Cezayirli kahvelerinin bol olduğu La Huchette sokağında, bugün sol eğilimli bir gazetenin sahibi Claude Bourdet'in kız sanılan bir Lise Bourdet'in evinde, yarın Quai d'Orsay'da, Şehir gün de belki tüm Fransız hükümeti günleyip, yerini bir faşist idareye bırakacak. Plastikler iki kilo, beş kilo, duvarlara yapıştırılıyor, patlaması kolay, vaktinde görülürse sökülmesi işten değil, ama plastikler korucular gibi Paris sokaklarında, Fransız devletinin ordusuna, polisine, okuluna, üniversitesine sokulmuşlar yuva kurmuşlar tekmi kurumlarında, karşı gelinmiyor, çökürge akınından beter. Sabah Rue de l'Echaude'de oturan bir ahbabınıza telefonla geçmiş olsun dedikten sonra -ki ahbabınız biraz korkmuş ama gülüyor gene de - olanı biteni görmeğe gidiyorsunuz. Sokakta çam çerçeve kalmamış, seyrek gelenler kalabalık, dükkâncılar telaşa demiyecekmiş de faaliyetinde sadece, kurk dökükleri topluyorlar. Zarar büyümüş, pek umurlarında değil, sigortalılar herhalde, yeni çam çerçeve takacak ustalar da ha geldi, ha gelecek. Ertesi sabah görülecek bir şey kalmaz diye gelen geçen durup durup bakıyor. Alabildiğine konuşuyorlar, tartışıyorlar, ama öfke hissin, korku diye birşey sezilmiyor bu gevşeliğin içinde. Pek umursadıkları yok, gazeteler, dergiler, aydınlar bağırsıp duruyor ama sokaktaki halkın karnı tok, Cezayir savaşı sürüp gidiyormuş, umurunda mı, biftekle kızarmış patatesi, kırmızı şarabı mutfağında kilerinde, Bu halka,faşizm tehlikesini anlatmak zor oluyor. Sendikaların çağırısı üzerine işçilerin ikide bir sokağa döküldüğü de oluyor, ne var ki polis o zaman vahşice bastırıyor ayaklananları, kadınları çocukları kan revan içinde bırakıyor. Karnı tok işçi de ne yapın, Fransa OAS'ın eline geçmesin diye ölecek değil ya, kaldı ki Salan ve Şürekâli başa geçse bifteği, kızarmış patatesi, şarabı ortadan kalkar mı acaba? Tok karnın verdiği uyusukluk içinde böyle düşünenlerin sayısını habarık. Bu, faşizm tehlikesini arttırıyor.

Mouffeleard mahallesini Paris'in fakir ma-

«Avrupa şehirlerinin refah manzarası insana önce şaşkınlık veriyor»

hallesi demislerdi. Ama onun sokaklarında satılan meyvalar başka hiçbir yerde yokmuş. Gittim. Öyle bir Balıkpazarı ki dünyanın beş kıtasından gelme yenmişler rengârenk bir Cennet bahçesine çevirmişler ortabığı, o ne kavunlar, karpuzlar, muzlar, üzüm, portakallar, ananaslar, odun bildiğim, bilmediğim Afrika ve Asya meyvaları, binbir çeşit peynir, sucuklar, etler, tavuklar, av hayvanları. Raf raf tahta masaların üstüne serili bu bolluğun arkasındaki dükkâncılar da Gateries ya da Printemps'da ne satılıyorsa, aynı çeşitli giyim eşyası satılıyor, hem modaya uygun. Çok daha mı ucuz, değil. Parisin içinde asıl Paris zenginleri on yedinci, on sekizinci yüzyıldan kalma eski, az konforlu evlerde oturuyorlarsa - eski bu evlerin herbiri tarihi küçük bir mimarlık şaheseridir - diğ dolaylara kurulu işçi siteleri, Le Corbusier'lerin özene bezene meydana getirdikleri ucuz oturma yerleri yirmineci yüzyıldan insanına rahatlığın en ilerisini sağlar. Gece-leri purl aydınlanır bu işçi siteleri, yirmi katlı apartmanların altında da otomobiller vızır vızır. Televizyonsuz bir kat var mı, sanmam, bu dev yapılarında.

İngiltere bir az başka, bolluğunu dışarıya vurmak zevksizliğini göstermiyor, yiyeceği, içeceği kâğıda, kutuya sarılı şişeye kapalı, iyi mal, iyi malzemeyi ucuza satıyor, ama geleneklerine bağlı kalarak sokaklara döküyor varlığını, aşırı konfordan da hoşlanmıyor, şehir dışında yeşil çimlere kibrit kutusu gibi konmuş evceğizlerde kalorifer yok, gömine var. Kadın erkek sade giyiniyor İngilizlerin merakları yeniye değil, eskiye ve rahata. Avrupanın konfor yarışına en ufak bir ilgi beslemiyorlar. Otellerde, evlerde dondum ama müzelerinde içime dolan sıcaklık kömürün, buharın verebileceği ısı değil, insan merine yüzyıllardanberi kaynayan saygı ve sevginin yürek açan ısıtıydı.

Bir para vermeden içine girip, sabahın geçeye kadar kalabildiğiniz British Museum yalnız bir müze değil, bir üniversiteden, bir kütüphaneden, bir araştırma merkezinden de daha üstün, daha insanca bir yer. Genç

yaşlar, bilgini, öğrencisi, turisti yerlisi, kece dünyamızda insanın binlerce yıldan bu yana emek vere vere meydana getirdiği ne kadar yapı varsa hepsi ortada, göze en iyi görülebilecek, geleceğe en iyi saklanabilecek durumda sergilenmiş. Ve ne keremetsiz, Efesten ya da Bodrumdan alınıp British Museum'a yerleştirilen sütunların, heykel ve kabartmaların üstünde Anadolu kayılarının güneşi parlıyor, sokakta sisten gör görmezken, İngilterenin bolluğu, zenginliği işte bu yönde.

Bu karnı tok insanların davranış ne? Koca bir kıtanın insanlarında ortak bir davranış aramak bilimsel değil diyeceksiniz. Bilim yapmak da geçmiyor aklından, ama insanın izlemi de bir gerçek taşınmaz mı? Bu karnı tok insanların yapacak işleri çok az gibime geldi, daha doğrusu karımları öyle tok ki, kıpırdanmaları ağır oluyor. Üstelik de ne diye kıpırdanıyor, toplum düzeninin çeşitli aksaklıklarına rağmen, kinse aç değil ki. Bir çikolata bisküvi fabrikasının sahibi genç bir kadınla konuşuyordum: «İsviçrede sosyal durum öyle sandığımız kadar iyi değil, dedi 2800 çocuğun karyolası yok da, Noel için bu karyolaları sağlamağa uğraşıyoruz, Kızılabı bu yıl yapamazsa fena olur.» Bir kahkaha atması olacağı ki genç kadın yürüme şaşkın şaşkın baktı. Lisede beraber okuduğumuz Belçikalı arkadaşlarımızın çoğunu gördüm. Hepsini oturaklı, etli, butlu kurkuk kadımlar, hepsinin altında bir otomobil, hepsi de bir meslek sahibi, öğretmen, avukat, doktor ya da tüccar. Yaptıkları iş ve toplumdaki oynadıkları rol ise cüsseleriyle ters orantılı gibi görünüyor. Çalışmak, bir iş görmek, faydalı olmak istemişler, ama alan yok ki, hücum yok ki, yüzyıllardan beri dönen toplum düzeninin farkına bir toz taneli gibi konamamışlar. Bir iş görememiş olmanın mutsuzluğu içinde yaşıyorlar. Türkiye, az gelişmiş ülkeler, bu ülkelerde insan emeğine, kafa gücüne olan gereksine, hiçbir güçlük içinde çırpınan ama gene de iş alanlarını kendime açık gören bizlerin yarışması işe yarayanımların toklara kıskanılacak kadar güzel göründü. Bu bolluk düzeni içinde, rahatsızlıklar da var. Fransanın her bireyi Cezayir çıkmasından etkili ve sinirli, Belçikalılar Konigoda yedikleri sillelin altında da ezilmiş gibiler, o konuyu açmaya utanıyorlar sanki, Batı-Doğu kavgaı içinde çırpınan Berlinlilerin yüzünde kardeş kardeş düşmanlığın doğa dışı gerginliği görürüm. Ötekilerinde suçluların vicdan rahatsızlığı seziliyor. Avrupanın bir fransızca deyimle «iersmonde» yani üçüncü dünya diye adlandırıldığı gelişmemiş ülkeler, birer Eldorado kalıyor, Batının bu üçüncü dünyaya karşı güttüde artan ılgıl, milletlerarası kurumlar yoluyla onu kalkındırarak teknik yardıma önem vermesi bir çeşit kendini avutmamanın suçluluk duygusundan kurtulmanın yolu değil mi? Kısacası karnı toklar karnı açlara, bir bakıma da gıpta ediyor gibime geldi. Dedğim gibi, kişisel bir izlenim bu, bilimsel yanı yok.

CEMİL SAİT BARLAS

Türkiye hakkındaki sosyalist görüşünü açıkladı

SOSYALİSTLİK YOLLARI

ve

TÜRKİYE GERÇEKLERİ

Bütün kitapçılarda arayınız

Dağıtım: İstanbul Matbaası, Nuruosmaniye caddesi 98
İstanbul. Tel: 22 85 87

Teşhiste Yanılma

Mümtaz Soysal

Rejimin dengesizlikleri

Bir mülkesse sosyal çevreye ne kadar kuvvetle itibak ederse o kadar sağlam ve istikrarlı olur. Bilhassa inkılapların getirdiği fikirler ve geri kuvvetlerle karşılaşarak bir muvazeneye doğru ilerlerken, reaksiyoner tesirlerle müesseseyi kımırerek geriye atması veya fikrin bizzatı mevcudiyetini kendiliğinden yitirerek değişmesi, hattâ zararlı hale gelmesi muhtemeldir.

Memleketimizde, «ideal bir yaşama tarzı, varılması icabeden bir gaye kabul ettiğimiz» demokratik sisteme geçiş zamanını tayin ederken, iktisadi ve içtimai realitelerinin zorlanmasını önlemek için müdahale etmekteyiz. Büyük Önder Atatürk'ün ilkelere karşı itimat, reaksiyoner kuvvetler hareketine getirilmiş, milli iş ve istihlal gücü yaratılmış, memleket çeşitli istismar ve suistimalere sahne kalmıştır. Ve en önemlisi bütün bu fedakârlıklar bahasına 16 temmuzunda varılan netice, ümit verici olmadıysa son seçimlerde bir kere daha göstermiştir.

Demokrasinin tekabül ettiği fikir, halkın hükümete iştirakidir. Büyük bir kitlenin seçime iştirak ve reylerin belirli istikametlerde toplanması, bu fikrin tahakkuku için kâfi gelmez. Ayrıca tezahür eden umumî iradenin mevcut sistemin demokratik gerçek ve gayelerine, fikri unsurlarına uygun olması lazımdır. Aksi takdirde, yani izah edilen iradenin, ayrılmaz bir üsusu, bir sonuç olduğu sistemin mahiyet ve maksadına uymaması halinde, icap bir çelişme, sığmazlık, sığmazlık mevcuttur. Demokratik şekillenmiş, defterasyonu uğrar.

Nitekim Almanya Weimar Cumhuriyetinde milyonlarca insan, Nasyonal sosyalizm iş başına getirmek ve demokrasiyi bertaraf etmek için seçim sandıklarına koşarken, umumî iradeyi demokratik gayelerle tezahür ettirmiş oluyordular. Hürriyet rejimi, anti demokratik hedeflerin tahakkuku için istismar edilmiş ve nihayet demokratik intiharı şahane bir örneği ortaya koymuştu.

Memleketimizde 15 Ekim 1961 seçim sonuçlarının aksettirdiği iradenin gereken demokratik ruhun bir ölçüde yokluğu bulunduğunu, heri bir anayasa ve seçim kanunu ile ortaya konulan sistemin tabiatına aykırı sayılabileceği düşünülebilir. Şöyle ki 27 Mayıs ihtilalinin, kanun dışı tasarrufları ile meşruiyetini kaybetmiş, antidemokratik bir idareye karşı yapılmış olduğu bir anayasa hükmü olarak kabul, «ve sanıkları ihtilal mahkemelerinde değil, umumî mahkemelerde ve dünyamız huzurunda alenen muhakeme ve mahkûm edildikleri halde» seçimlerde izah edilen irade, 27 Mayıs öncesini tasvip etmiş ve zihniyetini iş başına getirmek istemiştir. Rejimi sosyalizme dönüştürmekle hükûm giymiş olan ve halen Kayseri Cezaevinde bulunanların, tekrar ziyaret sahnelerine çıkılmalarına cevaz verilmesi halinde, sağlayacakları muvafakiyet ezici olabilir. Seçimlerden çok bir zaman evvel kurulmuş ve fevkalâde bir süratle gelişim kaydetmiş partilerin başarısı bu yönde değerlendirilmelidir. Bu durum demokratik yolların, gerek ilmi, gerekse kazalî içtimai taraflardan mahkûm edilmiş antidemokratik bir zihniyetin işine olarak istismardır.

Her ne kadar 23 Ekimdeki Atatürk'çü müdahale ile seçim sonu mahzurları kısmen giderilmek istenmişse de, «kısa vadeli bir hal çaresi» bulmaktan öteye gidilememiştir. Ayrıca cebiz tabiatında vaki olduğundan demokrasinin tabiatına aykırıdır.

Bu paradoksal durumda ferdi iradenin menfaatinin ve menfaate tekabül eden fikir müdrik olmayışı önemli bir sebep teşkil etmektedir. Demokrasilerde bu fikir, hem elde edilmek istenen neticeye, hem de neticeye götüreceği yarıya taallük eder. Ancak bu bağuntun mevcudiyeti halinde siyasi hürriyetin varlığından bahsedilebilir.

Fikri unsurları mahrum olarak, sadece tesadüfî ve fanatik saiklerle ve bazen de feodal tesirler altında, sandık başına giden, bir takım tercihlerde bulunmuş veya bu tercihlerle ferdi, istimal ettiği hak, aslı arzulanmış siyasi hürriyet değildir.

Ferdi iradenin şairleşmesini takip edecek safha, farklı gruplar içinde teşkilatlanmasıdır. Heri demokrasilerde muhtelif içtimai kuvvet ve menfaat gruplarının mevcudiyeti ve aralarında bir muvazeneye gidilmiş olması rejimin başarısını sağlamaktadır. Farklı meslek dernekleri, sendikalar, işçiler birlikleri gibi iktisadi kuruluşlar içinde kanalizasyon olmuş ve bunun neticesi olarak menfaatlardan arızatlı bir muvazeneye doğru gidilmiştir. Bu organizasyonlardan bir tanesinin siyasi iktidara tesir ederek, kendi grubu için avantaj sağlamaya çalışması halinde, Devlet bu tavizli diğer gruplar üzerindeki etkisini hesap etmeye mecburdur. Zira menfaatler karşılıklıdır. Kuvvetler arasında dengenin vardır.

Aksi halde, demokrasinin partiler arası rekabet karakterinin tabii bir neticesi olarak, anayasen bir zümrenin huzursuzluğu hakkında siyasi iktidarın dikkatini çekerek, devleti harekete geçirmek, rey mülahazaları ile tavizler koparmak kolaydır. Ayrıca organizasyon muvafakiyet kuruluşları mevcut olmadığı takdirde, ferdi mahiyette malî, cezai intisaplar rahatsız temin edilebilir.

Hal böyle iken bugün Batılı memleketlerde, bir demokratik krizin mevcudiyetinden bahsedilmekte, her biri büyük bir kudret kazanmış menfaat gruplarının partiler ve devlet üzerindeki müdahaleleri endişe ile takip edilmektedir. Batı Almanya'da halen bütün menfaat kurumlarını içine alan, buğulandırarak ve imne menfaatleri ne uygunluğuna sağlayacak bir iktisat konseyinin kurulması istenmektedir. Her birlik mümessillik iştirak edeceği Konseyin, bir anayasa kuruluşu haline getirilerek, hususî menfaatleri, milli menfaatin ışığı altında muvazeneleştirebilme sefihliğinin tanınması tartışma konusudur. İlk defa Nodheim-Westfälische Federe Devleti Başbakanı Karl Arnold tarafından ortaya atılan bu görüş, iktidar partisi tarafından benimsenmiş ve halen ilmi ve siyasi çevrelere mal olmuştur. Bu görüş, fikri olgunlaşma tamamlanmaktadır.

Memleketimizde ise fren vazifesi göreceği değişik menfaat grupları mevcut değildir. Nüfusumuzun çok büyük bir kısmını teşkil eden köylü sınıfı organize olmamasına rağmen kemiyet itibarıyla, tek başına seçim neticesini tayin edecek güçtedir. D.P. nin rejimi defter ettiği bir yön de budur. Bir diğeri ise, mahdut sayıda «fakat karşılarında bir mukavemet cephesi bulunmayan» tüccara verilen tavizler ve korupsyonlardır.

Açık rejim olarak tasvir ettiğimiz ve tahakkuku için 1945 ten bu yana, yılmadan müdahaleleri yaptığımız demokrasi, kanaatimizce daha ziyade bir denge rejimidir. Henüz ferdi iradenin şairleşmediği, organize halde bulunmadığı bir memlekette bu dengeli mevcut olabileceğine inanmak ise son derece zordur.

Kudret Bosuter

Çöküşün sebepleri

27 Mayıs 1960'tan önce Türkiye'de bir anayasa buhranı var mıydı? Yoksa, karşılaşılan buhran daha geniş anlamda bir rejim buhranı mıydı? 27 Mayıs hareketinden sonraki birbuçuk yılda yapılanları doğru bir hükûm süzgeçinden geçirebilmek için bu soruların cevaplandırılması gerekir.

Bütün mesele, rejim buhranı ile anayasa buhranının birbirine karıştırılmasında doğmuştur. 27 Mayıs'ın yapıldığı anayasa İstanbul'dan getirildiği profesörler, Türkiye'nin yeniden demokratik yola girebilmesi için Anayasayı değiştirmenin şart olduğunda karar kıldılar. Bu görüşe göre, bütün olup bitenler, Anayasada gerekli denetleme kurumlarının, teminat kurallarının bulunmamasından doğuyordu. Bunların hepsini bünyesinde taşıyan bir anayasa getirilirse, Türkiye'nin tekrar demokrasi rayları üzerine yerleştirilebilmesi mümkün olacaktı, ondan sonrası için fazla endişelenmeğe lüzum kalmıyacaktı.

İstanbul'dan gelen bilim kurulumunun neden yarıyolda kaldığı ve görüşlerinin derhşliğine immedığı yakın tarihimizin en meraklı noktalarından biri olarak ortada duruyor. Menderes, iki meclis ve anayasa mahkemesi bulunan bir sistem olmadığı için mi memleketi o altından kalkılmaz duruma sokabilmişti? Yine filen tek meclise, iki büyük partiye ve sıkı bir parti disiplinine dayanan İngiliz demokrasisi pekâlâ işliyordu da, aynı mekanizma Türkiye'de neden tam sonuçlar doğuruyordu? Menderes gerçekten ağır derecede kuvvetli bir önder miydi, yoksa kendi gücünü çok aşan güçleri ve sistemin peşinden sürüklenen bir adam mıydı? Meclis sayısını ikiye çıkarmakla, meclislerin üstüne bir anayasa mahkemesi yerleştirmekle ve devlet mekanizmasını türlü bağunsuz kurumlar arasında bırakarak temeldeki aksaklıklar giderilebilecekti miydi? Sağlamlaştırılmamış temeller üzerindeki yükleri çoğaltmakla ikinci bir çöküşü kolaylaştırılmıyorsa olmayordu? Bilim kurulu, «Türkiye'de demokrasi neden yürümedi?», sorusuna bütün unsurlarıyla cevaplandırılmak yerine, kabahatli «soğuk anayasa»nın, yani 1961 Anayasası'nın üzerine yılmak gibi kolay bir yol tuttu. Başka bir deyişle, Türkiye'nin, dış görünüşler ötesinde karşılaştığı rejim buhranı, basit bir anayasa buhranı haline getirildi.

Tek çıkar yol

Aslına bakılırsa, karşılaşılan mesele, yalnız İstanbul'dan getirilen hukuk bülgünlüğünün değil, fakat bütün dünyadaki en üstün siyaset nazariyelerinin bile cevaplandırılmakta güçlük çektiği bir mesele. Dava, az gelişmiş memleketlerde kitle demokrasisini gerçek anlamıyla yerleştirebilmek için sermaye biriktirmek, sermaye biriktiren sosyal adalet ölçülerini gözetilmeden bulundurmamak, gerekince herkese fedakârlık yükleyip sonra da, o günün gelince, herkesin oyunu alabilmek. Marksist ideoloji dışında, bunun ne nazariyesi, ne de sistemi henüz ortaya konmadı. Ama yavaş yavaş beliren bir metod var: devletçilik. İktisadi hayatın mümkün olduğu kadar geniş bir kesimi kamu işletmeciliğine alındıktan veya kamu işletmeciliği şeklinde bağlatıldıktan sonra, meseleyi çıkmazdan kurtarmak bir bakıma kolaylaştırılmaktadır. Verimli duruma getirilmiş bir kamu işletmeciliği ya lıyla elde edilen sermaye biriktirilmesi, aslında kimseyi kimsenin sırtından zengin etme için, sosyal adalet duygularını rencide etmez. Kamu işletmeciliğinin sınırları ne kadar geniş tutulursa, devleti veya halkı, yahut da hem devleti, hem halkı kemirerek meydana gelebilecek sermaye kudretinin gelişme imkânları da o derece daraltılmış olur. Devlet belli zümrelerin nüfuzu altına girmekten, belli çevrelerin politikasını gütmekten ancak böyle kurtulur. Bu kur tuluşun sağlanabilmesi için, Türkiye gibi bir memlekette, devletçiliğin tarımından dış ticarete kadar çok geniş alanları kapsaması

şarttır. Sosyal adalet sistemini uygulayan az gelişmiş bir müllette, yatırım için sermaye birikimi yine de bazı fedakârlıklara gerektirecektir. Fakat, bu fedakârlıklar, kütellerin, aralarından birkaç kişiyi milyonlar yapmak için kendilerini sakıntılardan farkedebilir. Halka kendisini sevdiren kuvvetli bir önderin fedakârlık istemesi ve bu isteğini kabul ettirip sonunda oy alabilmesi, fedakârlıkların başka cepleri giçirmesine, devlet eliyle tekrar yatırıma akmasına bağlı. Menderes'in bir yandan «her mahallede bir milyon» politikası giderken, öbür yandan da fedakârlık istemesi sözkonusudur. Temel iktisadi politika kütellerin benimsenmediğinden, daha doğrusu bu politikamın küteller aleyhine işlediği acı tecrübelerle anlaşılınca, bu temel hoşnutsuzluğa gidermek için bazı konularda taviz, bazı konularda da şiddet yollarına başvurmak sakıncalı hale geldi. Türk demokrasisinin bundan çıkış hikâyesi, çok zengin olacak kadar zahretti. «Sosyal adalet içinde hukuk kalkmaz» formülünün gerekleri yerine getirilmediği, hukukî üst-yapı ve kurumsal denge ne olursa olsun, aynı geminin tekrar ortaya çıkacağından da şüphelenilmelidir.

Türkiye'nin şartları ortasında, genel oya sâlik kalarak «sosyal adalet içinde hukuk kalkmaz» formülünü gerçekleştirebilecek tek yol geniş bir devletçilik anlayışı. Anasın mümkün olduğu kadar geniş, özel teşebbüsün yapamadığı işler... «kamu hizmeti niteliği taşıyan teşebbüsler...» gibi daracak formülleri kat kat aşan, devlete kâr getiren, yatırım için sermaye biriktiren bir devletçilik. Geri kalmış memleketlerin gelişmesi için reçete veren Batılı iktisatçıların yardıkları da bu.

27 Mayıs'taki fırsat

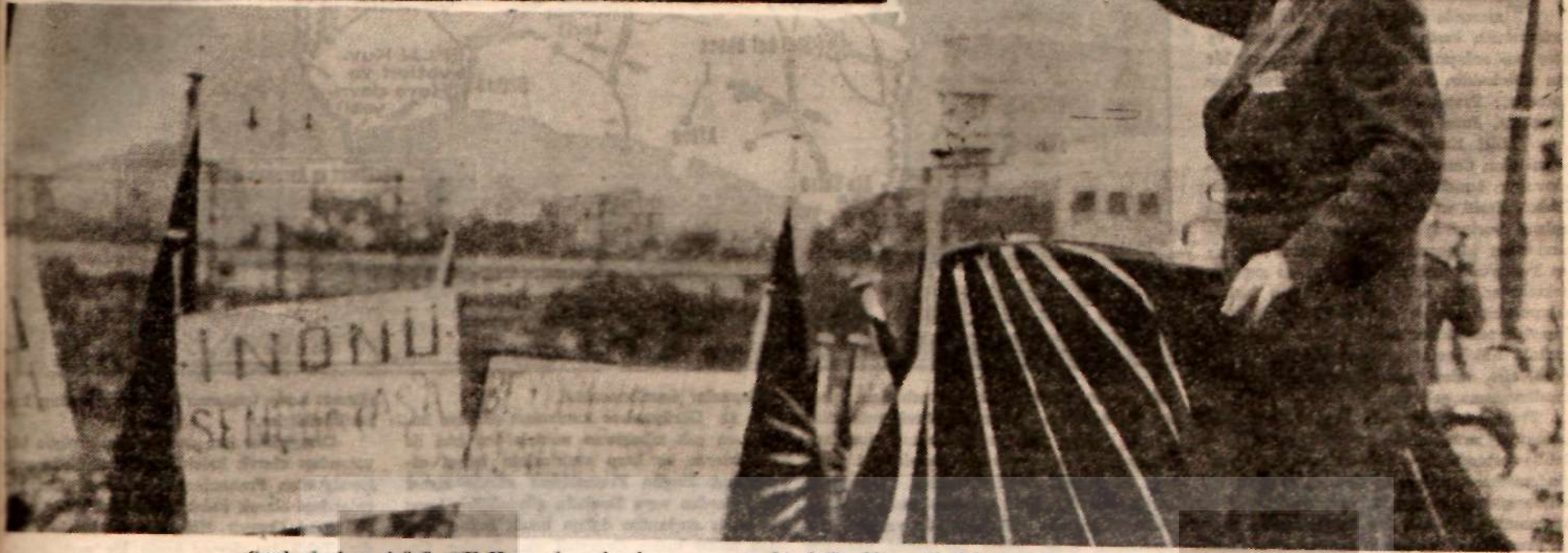
Büyük mesele şurada: tipki nisbi temelle kurulumuş bir parlamentonun bir daha çoğunluk sistemine dönmek istemeyiş gibi, belli bir iktisadi sistemin yüzyıldaki belirtileri olan siyasi karar organlarının da kendilerini yaratın ve yaşatan sistemi güle oynaya değiştirmeleri beklenebilir. Bu, ya demokratik sistemi köklü reformlarla için kullanılması bilen sürükleyici bir büyük önderin, ya da devrimcilerin işi.

İşte, 27 Mayıs bu noktada, önem kazanıyor. Çağrılan bilim kurulu, Türk demokrasisini raya oturtabilmek için hukukî gelişmelerin gerisinde bu temel meselelerin yatışını gösterebilseydi, sistemin yüzeye çıkardığı kimselerden olmayan, aksine sistemin ezdiği tabakalara mensup bulunan 27 Mayıs'cular, düzeltiş Anayasadan değil, devletçiliğin genişletilip sağlanmasından bahlamak için bir hareket noktası bulabilirdi. Bir bakıma, 27 Mayıs'tan sonra birbuçuk yıl, kısır anayasa çalışmalarına geçileceğine, devletçiliği genişletmek, sağlamlaştırmak ve çok verimli duruma sokmak için harcansaydı, Türk demokrasisi daha dayanıklı raylara oturtulmuş olurdu.

Jean-Paul Sartre, son çıkan «Dialektik Akıl Tenkid» adlı büyük kitabında, toplumsal kurumlardan «bir toplumun, kendi ölümleri arasında yaptığı kademelendirilmiş ve hareketsiz bir seçme» diye bahsediyor. Türkiye'de demokrasiyi yaşatabilmek için yeni siyasi ve hukukî kurumlar tavaya edenler, ölemlerindeki ölümler ölüm sebeplerini açıkça ortaya koymamışlardır. Morgtaki yanına yeniden yaratış da ekiletili. Yanlış teşhis yüzünden ne gibi kurumlardan meydana getirilmek istendiğini, bunlardan bunların nasıl ölemlerini ve nihayet bağlını kurulumun hangi şartlarla yaşayabileceğini araştırmak bundan sonra gelecek olan son iki yazının konusunu teşkil edecektir. Başlangıçta, toprak ve özel teşebbüs kavgaları üzerinde, siyasi kurumlara nispetle ölçsüz denebilecek derecede fazla durulmuş olmasa sebebiyet değildir. Kurumlar gözden geçirildiği zaman görülecektir ki, Türk demokrasisinin yaşaması, toplumsal bilaneyi değiştirecek reformların yapılmasına sıkı sıkıya bağlıdır.

SÂKİT OLMİYANLARIN İÇYÜZÜ / 1940-1950

NİMET ARZIK

«Cumhurbaşkanı, İnönü» 1950 Mayısında seçim kampanyasına çıktı, halka hitap etti. Fakat 14 Mayıs seçimlerinde partisi kaybetti.

Sonun başlangıcı...

Şahsi idareye son vermek, dünyanın umumî havasında itibarlı bir mevkîi muhafaza etmenin tek yoluydu. Türkiye'de tek parti tarihe karıştı. Tek şef rejimi de tarihe karışacaktı.

Otorite rejimlerinin her olay gibi bir başlangıcı, bir ortası, bir sonu olur... Son, bu gibi idarelerde ekseriyetle kötüdür. Mevkiiden düşmek, hayatta da bir nevi düşme sonucuna sürükler... Seneler senesi kamburlaşmış surlar doğrulur. Uzun zaman kendilerinden eğilmiş başlar dikleşir, sırt övmek için eğilen aşılar, yermek eğilimindedir. Düşmüş idareciye karşı her taraftan hortlama hissi hakim. Bu his yalnız kendine kalmaz, düşmüş kadere varır... Mevkiiden yalnız kendisi için değil, sev-

miş—ü ayları için dahi sayısız felâketler doğabilir. Primo de Riviera'dan sonra İspanya'da sivil harp başlamıştır...

Bir diktatörü felâketsiz bir intikalle sona erdirmek, hüner ve... şansı işidir. İsmet Paşa da ikisi de vardı...

12 Temmuz 1947 bildirisinde havayı büsbütün yumuşattı Paşa: İdarenin tarafsız kalacağını, partilere eşit muamele edileceğini «fermanlıyordu»... Bu suretle kendi kendisini politik bakımdan zordan zordan sıyrıp hakem mevkiine getiriyordu...

Mecliste tartışılmalı toplantılar birerisi kovalıyordu. Muhalefet a'ına, Adnan bey, bildiğiniz Adnan bey, kürsüye çıkıyor, kürsüden iniyor, iktidarı nefessiz bırakıyordu o

zamanlar... Uğultulu meclisin karşısında söyleyeceğini gülmüşer gülmüşer söylüyor, suyunu lâkur lâkur içiyor (bir su içme çıkarırmıştı o zamanlar), karşıdakilere uzun dilli âlevler pöskürtüyordu... Bunlar bayat numaraları, fakat o günün havasında muhalefetten gelen her türlü numara söküyordu...

Başın her gün «Ateş» diye komut veriyordu. İktidar, her gün yeni bir salıverim karşısında deliğine delik, deşğine deşik eklenerek ayakta sallanıyordu...

Fısıltı gazetesi hararetle ılıyordu. Her gün iktidar hakkında en oluyacak hikâyeler kulaktan kulağı, aktarıyordu. Kulaktan kulağına doğru bile değil, avaz avaz... Her gün de muhalefettekileri kahraman kılacak ye-

ni bir teferruat ortaya atılıyordu...

Celâl Bayara trende kuşet verilmedi de bütün gece ayakta koridorlarda seyahat etti... Halk bunu duyup İktidarı koparıyordu...

Bayar'ın kız Nilüfer'i ameliyat için hastahaneye almaları da bir caktör «sız kardeşim» diye saktı...

Halk gene galeyana geliyordu. Mameflî bunlar doğru olabilirdi, yalan da olabilirdi. Bizde doğru olmayacak şey yoktur. Yalan olmayacak şey de yoktur... Her zamanın «kuyrukları» kraldan daha fazla kralkıdır... İsmet İnönü bu havadan ürkmeydi. Daha İktidardayken hücumlar bu derece şiddetliyse, çekildikten sonra ne olacak?... Bu aklına gelmiştir, gelmemiş olamaz fakat ürkmeydi... «Ben hayattayken bu geçici yapamazsam, bundan sonra kitase yapamaz» diye düşünmüştür. Başlangıçta değilse bile, sonunda yüzde yüz sınımsızdır...

Büyük hadiseler karşın insan ya birdenbire küçülür, ya birdenbire büyür. İnönü büyüdü... Tekrar ediyorum çok büyük cesaret isterdi ürkmemek için.

Bilmem 13 Mayıs 1950 akşamını hatırlıyorum musunuz Ankarada? Heva ilkti. Bir ümit rüzgârı çaprazlama çaprazlama esiyordu. Her büyük hadisede kaynağı Kızılay meydanı gene kaynağıyordu. İnsanlar sokaklara dökmüştü. Bir bayram yeri gibiydi Kızılay. İnsanlar insanları kucaklamak ihtiyacını duyuyorlardı, ağlamak ihtiyacını duyuyorlardı, gidip gelmek ihtiyacını duyuyorlardı... Doğacak bir şeyi kutlamağa hazırlanıyordu memleket. Bu katıksız ümit devrelerine öyle acırım ki insanlarda... İnsanlar herşeyi iyileşecek zannederler bu devrelerde, kendilerini bile...

Radyo acıklı acıklı geveliyordu: «Bilmem uzunun ve sızlı kuyruklar bekleyiyordu. Hastan, sakatı, ihtiyarî genç, okunuşu, okunmuşu herşey gelmişti damlasını vücuda gelecek iyilik okunmuşuna katmağa... Ve 27 senelik gün günümüzün CHF gatr gatr gatrda... Yakınadı, çünkü temel sağlamdı: Onu Atatürk stıngı.

Radyo acıklı acıklı geveliyordu: «Bilmem hangi köyde bilmem hangi köşesinde C.H.P. 7 oy, D.P. 5 oy... Bilmem hangi dikili taşın yumucunda, C.H.P. 3 oy D.P. 2 oy...» Savaşkaları faslı başlamıştı...

Nimet Arzik İÇTEN GELDİĞİ GİBİ SUUR SARHOŞLUĞU

Gazeteci, gerideki straya oturmaya giriş saatini bekliyordu. Evcil «müebbedler» görülecekti, sonra ikinci gruptakiler, sonra ikinci gruptakiler, v.s. Hava bir derd gibi ısırıcı, bir ümit gibi berraktı... Cezaevinin kapısında, yüz çizgileri kazılmış, saçları iğnecinde, koyu derileri nefes alsa hanımlar kılınmışlardı. Giriş kartı verilen işçilerle, çapraz demir çubuklu bahçe kapısını aramada bey altı asker dizilmişti anlayışlı bir gıyâklikle...

Gazetecinin içi eziliyordu. Gülümsemez yüzü başında yakını vardı... «Niye bu kadar azdılar, niye başlarına bunu geçirdiler» diye gözü kaşı omuzu yüreği sınılayıyordu ve bu günü düşünmek için buzlu nefesler çekerken, gözü bir gruba takıldı. Grup homurtular içinde ve dostluktan uzak bakışlarla kendisini «ateşe» almıştı. Herşeyi duymadı. Teessür içinde in-sultardı bunlar. Çi kendisi de, gazeteciydi, alıştı homurtuya...

Tapluluktan bir hanım koştı ve kendisine doğru azimli adıyla yöneldi. Soluk saman saçlı, soluk gök gözlü, sağ kaşları sol kalça kemiginden üstün, kartı tutan derilli bençer hançersivri papulu bir hanım, eşinin «bizim hanım yaman» diyeceği cinstendi... Yüzünde ne vardı?... Aet yoktu, hüznün yoktu muhabbet yoktu, yumuşaklık yoktu, sertlik vardı, diklik vardı, his vardı, ölmüş bir his vardı... Gazeteci hanım omuzlarının arasında bürdü, tekne yumuşak kavrulmuş kavrulmuş gibi...

«Siz ne yüzle buraya geliyorsunuz?... Neden umursuzun kim olduğunuzu biliyoruz fakat herşey ne kadar zaman misiniz?»

Siz İhtilâl sabahı milletvekillerinin evlerini askerlere göstermişsiniz teker teker... Siz subayların boynuna atılmışsınız sevinçten... Şimdi sıra bizde. Kalem bize geçecek, o zaman görüşürüz! Bu söylediklerimi de yazın o mi?»

Ses çığlık çığlık tizleşti ve «aramızda canımız var» diye bağırır kadın... Sonrası «afaklık, tefeklik...» Saveriya koştu. Ziyaretçi üçüncü derece akraba değilmiş, diye savcı ciddiyetle veto hakkını kullandı... (Bu akraba derecesizmiş o hayhayda nasıl şıpak yandır ki?... 10 sene parmaklarını mahkemelerdeki dokümanların tarayta bulmalı insan, üçüncü derece akrabalığı tespit için bizde... Kayseri Cezaevinin gardiyanlarından öğrensek bu elçabaklaşınun sırrını harlı!)

Önemli bir mesele görünürde... Bununla iş bitece... Bitiyor iş... Bitmeyecek de. Gece eni sen» bazı ezzevi ziyaretçileri ardaki tekmiside «tatıştı»... (Geceyi okunmuş...)

Yarı bilmem nerede gene böyle çata pata «burulur» kavramına dikkatler... Hissî zaaf, yumuşaklığı enayilik, toleransı sınırsız, iyiliği aciz sahur da hazin insanlığı, hıyara zor zelli!

«Ba söylediklerimi de yazın... Komutu ben vermiş seve seve...» Mahallevatî «söylece, söylece, istersen de selâm söylece» cinsinden bir beyhüdelik bu geleceğim... Çünkü artık astı taptı, bu ayına taşına cezaevinin içineki kilerlere de zararlı düşüncelere de... Kafaları bir çekile-şik fikirden fazlasını almış mütâh oluyun... «Siz ne yüzle buraya geliyorsunuz?»

seremlere çevirmişsiniz... Tirmamağa, ne isteklerinin ne dermanlarının yettiği, bakan koltuklarına ite kaka tirmadınız... «Çıtalayla başa çıkamadınız. O İler (deyimsizlerin) derslerine çalışacaklarına neden burunlarını polikaya sokardılar? Oturduklarında devlet olarak insan olarak erkek olarak?... Ne dört ayaklıca, laflardı bunlar?... Ne dört ayaklıca... Durmadan işitirdik bunları.

Artık dörtayaklı laflara karnuzun tok! Bu koca İhtilâl keyiften mi oldu?... Yooo!... Tesadüften mi oldu?... Yooo!... İktidarı kapma dürtüsünden mi oldu?... Yooo!... (Yapanlar bıraktı iktidarı) İşte aşmamızdan taşınmazdan oldu... Bugün de değişmediniz... Kayseriye sessizce gidip kocasını ziyaret edeceğine, Kaman'larda krkurtarı ve «çijer pazaryeri» notukları olan kişi de eskiden neyse o kaldı! Tutuklara, gösteriş buketleri, gösteriş sakalları, gösteriş portakalları yollayan da eskiden neyse o kaldı!... Saltanatın sonunda ölüm nöbet beklese saltanatın varacağına de neyse o kaldı!... Onlara yavaş dönelim diye yalvarmak kum fırtınasında «imdat» diye bağlamak gibi... Ses rüzgâr keser, ağız kumlar tıkar girer girer...

Kuzum bu Kayseridekiler (çocu dostum), sıyasî mahkûm değil mi?... Politika da bu da yok mu? Daha beteri de yok mu? Hiç mi kimsenin aklına politika madalyasını «tuta» sanı getirmez ömründe?... Gök'ün güncel bir sözü vardır: «En makbul sarhoşluk, suur sarhoşluğudur... Bizim, kim sarhoşlarına değil, intikam sarhoşlarına değil, suur sarhoşlarına ihtiyacımız var. Saltanatında da suursuz, felâketinde de suursuz insanları «edelim?... Suur belli korumak istediğimiz değerlerin ufak kırılmalarını kurtarıcı, eğer çok geç değilse...

Gazeteci dostum, kimsiyi görmeden Kayseriden döndü. Hava onun için bir dört gıbi sarı, çok ümitçilik gibi renksizdi. Kafası İhtilâl efil kuruyordu.

Sizler İhtilâl hava nasıl, zük nası?... Kullandıkları yoktu... nası?..

İhtilâl küt burunda makam otomobili. Arkasında heykelleşmiş yaveriyle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Meclise geldi. Yetkilerini yeni Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'a devredecekti. C.H.P. seçimi çok acıklı bir şekilde kaybetmişti. Biraz sonra vatan-dış İsmet İnönü Meclisten çıktı. Arkasında heykelleşmiş yaveri yoktu. Bir taksiye bindi, araba meçhul bir istikamete doğru hızlandı...

Bir devir kapanmıştı.

CEZAYİR

Bağımsızlığa doğru

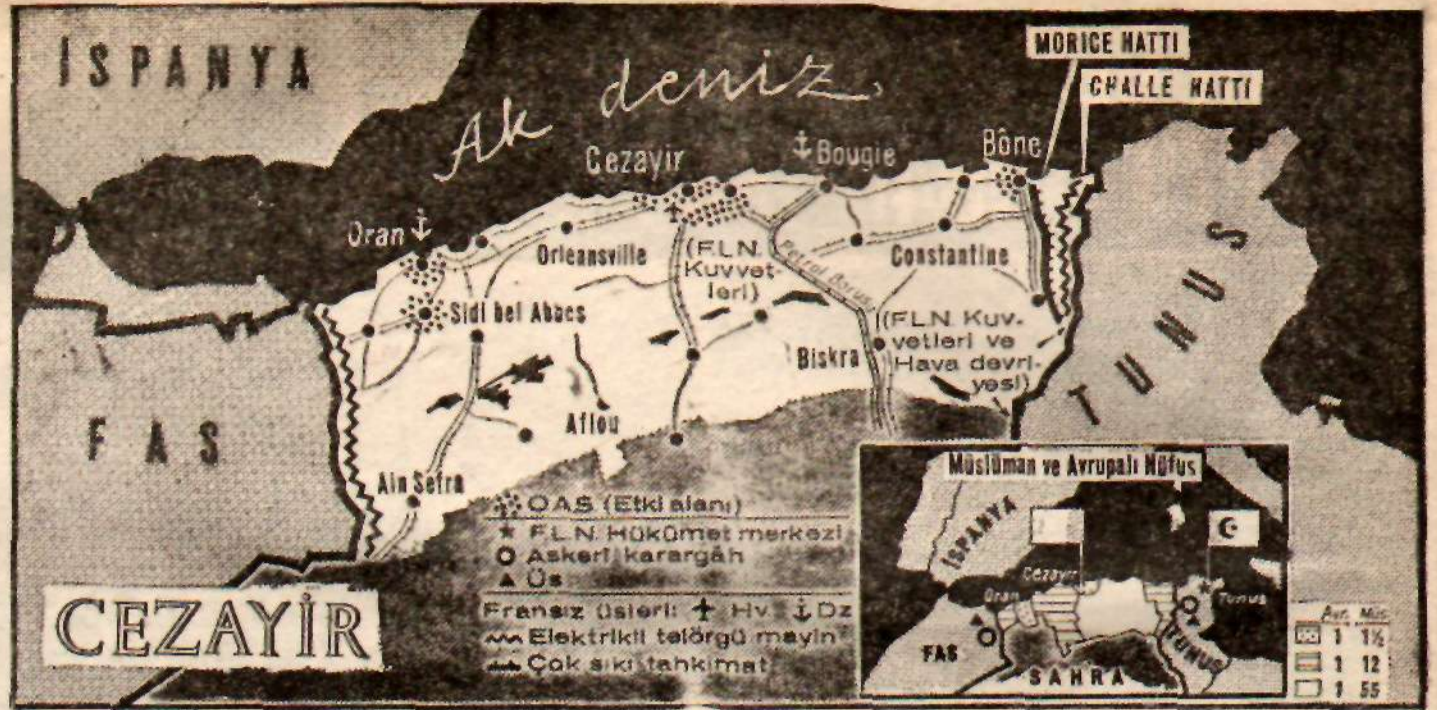
Cezayir'deki Millî Kurtuluş Cephesi temsilcileri ile Fransız hükümeti arasında aylardan beri devam eden görüşmelerin kesin bir sonuca varması ve «ateş kes» anlaşmasının imzalanması artık bir gün meselesidir. Son derece gizli tutulan görüşmeler, Fransa-İsviçre hududunun çok yakınında, Jura dağlarında bir yerde yapıyor. Millî Kurtuluş Cephesinin yürütme organı olan Cezayir Cumhuriyeti Geçici Hükümetinin temsilcileri Belkacem Kerim, Ben Tobbal, Yezid ve Said Dahleb zaman zaman toplantı yerinden ayrılmakta, Fransız makamlarının himayesi altında Fransa'dan çıkıp Tunus'taki merkezleriyle temasa geçebilmektedirler. Bu hafta, geriye kalan birkaç anlaşmazlık noktası da giderildikten sonra Cezayirli temsilciler son bir defa daha Tunus'taki hükümetle görüşeceklerdir. Ondan sonra, sıra, «ateş kes» anlaşmasının resmen imzalanmasına gelecek.

Fransız hükümeti de Jura dağlarındaki toplantıya sıradan memurlarını değil, De Gaulle kabinesinin ileri gelen bakanlarını göndermektedir. Heyetin başkanı Cezayir İşleriyle görevli bakan M. Joxe'dur. Devlet Başkanına çok yakın olan bu bakanın başka, Fransa'nın ileri gelen partilerinden Cumhuriyetçi Halk Hareketini temsil etmek üzere yine bakan Buron ve Bağımsızları temsil eden bir başka bakan, De Broglie de heyet üyeleri arasında. General De Gaulle'nün bütün endişesi, Cezayir konusunda varılacak olan anlaşmayı bir millî politika olarak ilân edilmek, ondan sonra da yepyeni bir kabine kurup Fransa'yı bekleyen öbür meselelere el atabilmektir.

«Ateş kes» anlaşmasının Geçici Cezayir Hükümetinin temsilcileri ile Fransız Savunma Bakanı Messmer arasında imzalanabilmesi, Cezayir'deki bütün milliyetçi unsurları sinesinde toplayan Cezayir İhtilâli Millî Konseyinin bu yolda alacağı karara da bağlıdır. Sma hükümet temsilcilerinin Konsey üyelerini ikna etmekte büyük güçlük çekmeyeceklerini söylemek yanlış olmaz. Bir de, aşağı yukarı beş yıldanberi Fransızların elinde tutuk bulunan ve şimdi Aunoy Şatosunda sıkı nezaret altında yaşayan milliyetçi liderlerin rızaları lazım. Görüşmelere katılan Cezayirli temsilcilerin Tunus'a dönmeden önce bunlarla da buluşmaları mümkündür. Şimdiki halde, bu noktada büyük bir güçlüğü ortaya çıkacağı sanılmıyor; çünkü hapstekillerin lideri olan Ben Bella ile görüşmeleri yöneten Belkacem arasında eskidenberi çok sıkı bir yakınlık bulunduğu herkesce biliniyor. Zaten, «ateş kes» anlaşmasının imzalanması için ileri sürülen ve Fransızlarca da kabul edilen temel şartlardan biri de hapstekli bu beş bakanın serbest bırakılmasıdır.

Uzlaşmanın şartları

A lınan bütün sıkı emniyet tedbirlerine ve gizliliğe rağmen, Jura görüşmelerinden Fransız basınına sızan bazı haberler var. Bunlar bir araya getiril-

diği zaman, üzerinde az çok uzlaşım anlaşma zeminini şu şekilde özelleştirmek mümkündür:

1) «Ateş kes» anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra, Cezayir'in idaresi, her iki tarafın temsilcilerinden kurulacak bir Geçici Yürütme Uzmanına bırakılacaktır. Vaktiyle 8 Ocak 1961 tarihinde yapılan referandum, zaten böyle bir geçici yürütme uzmanının kurulmasını Cezayir halkının isteğine bağlamış, her iki tarafa mensup halk da bu noktaya «evet» demişti. Kurulacak olan Geçici Yürütme Uzmanının tam yetkileri, bu uzuv ile güvenlik kuvvetleri arasındaki bağlantıları neler olacağı, Fransız makamlarının ortadan çekilmelerine kadar bazı idari meselelerin nasıl çözümleneceği henüz bütün teferruatıyla tesbit edilmiş değildir. Ancak bu noktada temel bir anlaşmaya varıldığı ve her iki tarafın da teferruatın tesbitinde mümkün olan iyi niyeti göstermekte olduğu bildirilmektedir.

2) Sahra'daki madenler ve çeşitli enerji kaynakları, Fransızların ve Cezayirliğin ortak olarak kuracakları bir kurum tarafından işletilecektir. İki devletin birlikte katılacakları bir müsterek kamu teşebbüsü yoluyla kaynakların işletilmesi uygun görülmüştür. Ancak, Fransız Hükümeti Cezayir toprakları üzerinde Cezayir Hükümetinin egemenlik hakkını mutlak olarak tanıdığı için, araştırma ruhsatlarının verilmesi, imtiyaz mukavelelerinin imzalanması gibi yetkiler doğrudan doğruya Cezayirli'lere ait olacaktır.

Güney Sahra'da bulunan petrol kaynaklarının istishaline frank bölgesi içinde tercihli tarifeler uygulanacak, böylece, dünya fiyatlarına göre oldukça pahalıya malolan Cezayir petrolünün, Fransız himayesinden mahrum kalarak, yabancı şirketler karşısında ezilmesi önlenmiş olacaktır.

3) Fransa, Cezayir toprakları üzerinde bulunan bazı hava üslerini ve radar merkezlerini muhafaza edecek, buraları için tipik İngiliz Hükümetinin Kıbrıs'taki haklarına benzer bazı hakları teminat altına alan

anlaşmalar imzalanacaktır.

4) Görüşmelere katılanları şimdiye kadar en çok uğraştıran noktalardan biri de tutukların ve harp esirlerinin idaresi olmuştur. Bugün Fransızların elinde siyasi sebeplerden veya Devletin güvenliğine karşı işlenmiş suçlardan dolayı tutuk bulunduran 25.000 kadar Cezayirli var. Bunlar, Cezayir'deki yerli nüfusun en çok işe yarayabilecek ehliyetli ve faal unsurları. Cezayir'de bağımsız bir millî devlet kurulduktan sonra, yaraları sarılabilmek ve kalkınma hamlelerine girişebilmek için yerli liderlerin en çok ihtiyaç olacakları kimseler de bunlar. Fransızlar bu durumu çok iyi bildikleri için, ellerindeki tutukları kuvvetli bir koz kullanabilmekte ve bu sayede epeyce taviz koparabilmektedirler. Cezayirliğin elinde bulunan Fransız esirler ise, böyle bir pazarlık vasıtası olarak kullanılabilir kadar fazla değil. Şimdiki halde, bu konuda varılabilen uzlaşmaya göre, ilk aşamada, Fransızların elinde bulunan siyasi liderler ve ileri gelen Cezayirli serbest bırakılacak, ondan sonra da 25.000 tutuğun serbest bırakılması kademeli bir sisteme bağlanacaktır. Bu sistemin teferruatı üzerindeki görüşmeler henüz devam ediyor.

5) Vatandaşlık konusu da görüşmelerin bu derece uzamasında büyük rol oynadı. Fransızların şimdiye kadar ileri sürdükleri tez şuydu: Cezayir'deki Millî Devlet kurulur kurulmaz, yerli halk, ister hıristiyan, ister müslüman olsun, otomatik şekilde bu Devletin tebaası olacak ve her türlü teminattan istifade edebilecekler. Fransız hükümetinin bu tutumunu benimsemesi, oradaki Fransızların haklarını teminat altına alabilmek amacıyla gütmektedir. Herkese otomatik vatandaşlık tanınmayacak olursa, yeni Cezayir hükümetinin oralarda yerleşmiş olan Fransızlara farklı muamele etmesi, malları, na el koymasına muhtemeldir. Ancak, bu otomatik vatandaşlık belli bir süre içinde, isteyenlerin dileddikleri vatandaşlığı seçmesine en gel olmamalı, isteyen Fransız Cezayir'le il-

gilerini kesip tamamen Fransız vatandaşlığı kabilmelidirler.

Cezayirli ise, şimdiye kadar göyle bir vatandaş olarak kalabileceklerini tayin yetleşmiş olan Fransızlardan kimlerin Cezayir vatandaşlığı olarak kalabileceklerini tayin yetkisi yeni Cezayir Hükümetine bırakılmaktadır. Tabii, bu derece kesin bir şart, Fransızların işine gelmedi. Şimdi varılan uzlaşmanın imzalanmasından sonra, Cezayir hükümeti, bazı ağır Fransızlar hariç, herkes için vatandaşlığı seçme serbestliği tanıyacaktır. İsteyen Fransızlar doğrudan doğruya Cezayir vatandaşlığına geçebilecekler, isteyenler de beş yıl müddetle özel bir statü içinde kalacaklardır. Özel statüye dahil Fransızlar, beşinci yılın sonunda kesin kararlarını verebilecek kadar, bazı haklardan ve teminatlardan faydalanacaklardır. Bunlara seçime katılmak hakkı bile tanınmaktadır. Bu beş yıl içinde Cezayir hükümetinin çıkaracağı kanunlar ve meselâ medenî hukuk alanında yapılacak olan değişiklikler orada yerleşmiş olan Fransızların işine gelirse, birçoğunun Fransyaya gitmekten Cezayirde yerleşmeyi kabul edeceği sanılmaktadır. Cezayir hükümeti, Fransızları bilsünün Cezayir topraklarından uzaklaştırmak ve başlangıçta, teknik bilgiye ve uzmanlığa en fazla ihtiyaç olduğu bir sırada, elindeki imkânlardan mahrum kalmak istememektedir.

Asilerin son kozları

Fransa hükümeti ile Cezayirli arasında anlaşma ümitlerinin çok kuvvetlenmesi, Paris hükümetine karşı baş kaldıran Gizli Ordu Teşkilâtının hiç işine gelmiyor tabii. O.A.S. harfleriyle anılan bu teşkilât, Cezayir'deki ağır tutumlu Fransızlar ile ordudan terkedilen veya harbe devam hususundaki inatlarından dolayı merkez hükümetle araları açılan subaylardan meydana gelmektedir. Bütün amacı, tedhişçilik, kundakçılık ve tehdit yollarıyla, uzlaşma imkânlarını ortadan kaldırmak. Fransyayı daha sert bir tutuma sokmektir ve eninde sonunda Cezayir'i bir Fransız toprağı olarak muhafaza edebilmektedir. O.A.S., bu amaçla, şimdiye kadar, Cezayir'in büyük şehirlerini kana buladı ve yerli Fransızların desteğinden faydalanarak bazı yerlerde resmi Fransız ordusunu güllünce durumlara soktu. Fakat, şimdi, Jura görüşmeleri sonuçlanırken, Gizli Ordu Teşkilâtının başarı imkânları da azalmaktadır: Cezayir'de yeni idare kurulduktan ve milliyetçiler ile resmi Fransız makamları arasında işbirliği başladıktan sonra, O.A.S. çirkin faaliyet imkânlarında büyük bir daralma olacaktır. Daha şimdiden, O.A.S.'e mensup tedhişçileri yakalamak için, Fransız makamları ile Cezayirli arasında kayırmesiz bir işbirliğinin belirtilmesine razılanıyor.

Sunu da unutmamak gerekir ki O.A.S. Cezayir'in bütününe değil, ancak Cezayir ve Oran gibi bir iki büyük şehre hâkimdir. Yerli halkın desteğiyle de olsa, bu şehirleri mukavemet yuvaları olarak kullanmak ve sonuna kadar resmi kuvvetlere karşı koymak mümkün değildir.

O.A.S. şimdiye kadar, biraz da Cezayir'deki Fransız ordusunun göz yummalarına ve zımnî müsaadesine güveniyordu. «Ateş kes» emrinin verilmesinden sonra, ordudaki bazı unsurlarla açıkça işbirliği yapmak imkânılaşacak, bunlardan birçoğu anavatanına dönmüş olacaktır.

Gizli Ordu Teşkilâtı, Cezayir'deki başarı imkânlarını bu derece azaldığını iyi bildiği için, meseleyi daha derinden çözümlenmek ve Fransa'da bir rejim buhranı yaratılmak istemektedir. Son haftalarda, Pariste plâstik bombaların daha sık patlaması O.

Cezayirli çocuklar «Kurtuluş Hareketi»nin ba yrağı ile...

A.S. tehditlerinin sıklaşması ve bunlarda özellikle solcu unsurların hedef olarak alınması sebepsiz değildir. Tedhişçiler, Fransanın ağır sol kanadını kırdırmak ve bu kanada şiddetli gösterilerde bulunmağa teşvik etmek istiyorlar. Sağcı tedhişe karşı Komünistlerin de şiddet hareketlerine girişmeleri Cezayirdeki iki generallerin işine gelecek, kendileri komünizm tehlikesini bahane ederek Fransa'da ağır bir sağcı darbe hazırlayabilmek için daha elverişli bir zemin bulmuş olabilmektedir. Fransa'daki sol partiler, sendikalar ve çeşitli dernekler, şimdiye kadar, bu çeşitli tehditlere kendilerini kapırmadılar ve O.A.S. tehditine karşı sessiz yürüyüşlerle koymağa çalıştılar. Ancak, Fransız hükümetinde ve güvenlik kuvvetleri içinde hayli geniş sayıda ağır sağcı bulundukunu da unutmamak lazım. Bunlar, geçen hafta yapılan bir protesto yürüyüşüne karşı akla hayale gelmeyecek kadar şiddetli usuller kullanmaktan çekinmediler. O kadar ki, güvenlik kuvvetlerinin göstericilere müdahalesi sırasında üçü Fransız olmak üzere tam sekiz Fransız vatandaşı öldü, yüzlerce de ağır yaralandı. Fakat, şimdiye kadar dalma ileri fikirlerin tarafını tutmuş olan Paris halkı, bu sekiz kişinin cenaze törenlerinin yapıldığı gün, yarı milyonla yaklaşan bir kalabalık halinde toplanarak O.A.S.'in tutumunu ve hükümetin gösterdiği aczi bir defa daha protesto etmesini bildi. Aşırı sağcılar, Fransa'da da pek fazla bir şey yapamayacaklarını anlamışlardır. Şimdi, bu limitsizlik içinde, Cezayir'de daha ağır davranışlara girişmeleri ve son kezlerini oynuyarak silinip gitmeleri muhtemeldir.

ORTADOĞU

Arap sosyalizmine doğru

Bundan on yıl önce, 1952 senesinin cebennemi bir Ağustos günü, Mısırın İskenderiye şehrinin 20 kilometre ötede, Kafr-el-Dawar denilen yerdeki büyük bir tekstil fabrikasının işçileri fabrika binasının önünde toplanmışlardı. İşçiler ücretlerinin arttırılmasını ve kendilerini hor tutan müdürün değiştirilmesini istiyorlardı. Toplantıda konuşan işçi liderleri bu istekleri ileri sürerken, iki ay önce silinmiş bir idareyi devirmiş olan askeri ihtilâle bağlılıklarını zararlı belirtmişlerdi. Yalvarır uğradıkları baskıya ihtilâl idaresinin son vermesini, işçi haklarının korunmasını talep ediyorlardı. Bu isteklere cevap olarak ihtilâl hükümeti önce polis kuvvetlerini, ertesi sabah da orduyu işçilerin üzerine yürüttü. Kafr-el-Dawar kanlı bir boğuşmaya sahne oldu. Asker, fabrikanın içinde barınmış olan 500 işçinin üzerine atış açtı. Çatışmanın sonunda fabrika boşaltıldığı zaman işçiler arasında 8-10-20 yaralı sayılıyor. İş bunlarla da bitmemişti. Hemen o gün fabrika meydanında kurulan bir askeri mahkeme araklanmanın elebaşısı sayılan iki işçiyi idama mahkûm etti. İhtilâlî ik kurbanlarına işçiler arasından seçmişti.

Bugün belki Mısırda bile unutulmuş olan bu olayın anlamı nedir? Kafr-el-Dawar'da Mısırın yüzyıllar boyunca ezilmiş, sömürülmüş sınıflarının en ileri temsilcileri zülme, haksızlığa paydos diyen bir askeri ihtilâle el uzatmışlardı. Aynı sınıfların topyekûn desteği sayesinde iktidarı umulmadık bir çabukluk ve kolaylıkla ele geçiren ihtilâlciler için bu, eşsiz bir fırsattı. Eğer onlar Kırak memlekettin atmakla hiçbir işin bitmediğinin, asıl davanın milleti ekonomik esaretten kurtarmak, halkın yaşama ve üretim gücünü köstekleyen kabıpları kırmak olduğunun bilincine varsalardı, baskı ve tehdit hareketi aslında bir askeri darbeden daha başka, daha ötede bir şey, gerçek bir ihtilâlin, bir bünye değişikliğinin başlangıcı olurdu. Oysa, ülkücü halk çocukları olduklarını iddia eden gene subaylar iktidarı ele aldıkları ortada ve idare mekanizmasında üstünkörü bir temizlik yapılmakla yetinmişler, kendilerine en tabii ve kuvvetli destek olacak büyük halk yığınlarının eylemini göz önünde tutacak yerde, güçlü bir orta sınıf yaratmak hayaline kapılarak, pusudaki bekleyen eski rejim adamlarının ve tetles kuvvetlerinin kucağına düşmüşlerdir. Memleketin ekonomik ve sosyal hayatının inkârı onları kısa zamanda güçlü bir dikta ve oligarşi sistemine doğru sürüklemiştir. Sonunda da ihtilâlî bir vandan hareket reformu ile

Amerikanın iktisadî yardım politikasında gelişmeler

Başkan Kennedy geçen yıl Amerika Kongresi önünde yaptığı konuşmada Amerikan dış yardım politikasına yeni bir yön vermek istedi. Başkına göre, Amerika yardım politikasını artık yeni esaslar üstüne oturtulmalıydı. Bu esasları hareket noktaları ise şunlar olmalıydı:

(1) Mevcut dış yardım programı ve anlayışı hem Amerika, hem de az gelişmiş ülkeler bakımından yetersizdir.

(2) Az gelişmiş ülkelerin iktisadî çöküşü Amerikan milli çıkarlarına zarar getirecek ve vatanlarını huzursuz yapacaktır.

(3) Batı'nın endüstrileşmiş ülkelerine az gelişmiş memleketleri kalkındırmak için fahihi bir fırsat çıkmıştır ve Batı bu fırsatı faydalanmak zorundadır. Şimdiye kadar uygulanan dış yardım programı bürokratik, tıhaf, yavaş ve karmakarşıktır. Program değişik zamanlarda çeşitli amaçlar için yapılmış kanunlar ve idari kararlar serisinin tümüdür. Çoğu artık esil, birbirine uyumsuz ve katıdır. İçinde bulunulan mali yılın kısa görüşlü amaçları yerine uzun süreli amaçları olan bir dış yardım programına ihtiyaç vardır. Amerikan yardımunun bazı faydaları olduysa da yardım alan ülkelerin durumunda göze tutulur bir ilerleme yoktur. Bunu Başkan Kennedy de kabul ediyordu.

Bu sebeple Kennedy Kongreden Amerikanın dış yardım tutumunda bir devrim yapmasını bekliyordu. Bu devrimin ilk şartı, yardım alan ülkelerin iç reformlar yapmalarıdır. Bu da kolay olmayacaktır. Örneğin, Latin Amerika'da nüfus iktisadî gelişmeden daha hızlı bir şekilde artmaktadır. Latin Amerika'da nüfus 2.000 yıla kadar 500 milyona erişeceğine göre, bugünkü düşük hayat seviyesini tutturabilmek için bile reel gelirleri iki misli artması gerekmektedir. Bu problemlerin karşılanmasında dış yardımın rolü büyük olacaktır. Fakat, bunun için de uzun süreli yeni bir anlayışın yerleşmesi şarttır. Bu anlayış şu genel ilkelere dayanmalıdır: (1) Çeşitli yardım teşkilâtları yerine tek idare, (2) Seri halinde, tek-tek programlar yerine her yardım alan ülke için tek bir tasarı, (3) Uzun süreli plânlama, (4) Dolarla ödenecek özel muamele, (5) Diğer endüstrileşmiş ülkelerle daha çok gelecek vadedilen ülkelere özel muamele, (6) Diğer endüstrileşmiş ülkeleri de yardıma teşvik, (7) Yeni elemanlarla kurulacak yeni bir teşkilât, (8) Ekonomik yardımın askeri yardımdan ayrılması.

ICA ve ona bağlı bütün teknik yardım kolları, Kalkınma İkraz Fonu, Barış İçin Yiyecek programı, İthalât Bankası faaliyetleri, Barış Birlikleri (Peace Corps) çalışmaları, tarım-dışı fazlalıkların hıbsi ve A.B.D. Dış İşleri Bakanlığında ilgili çalışma ve teşkilâtlar tek bir idare altında yeni baştan, yeni elemanlarla ve yeni bir çalışma anlayışıyla kurulmalıdır.

Önce, yardım alan hükümetler, geniş toprak vergi ve eğitim reformları yapmalı ve sosyal adaleti sağlamalıdır. Bu ülkeler ancak böyle reformlardan sonra dış yardımdan faydalanacak duruma gelebileceklerdir. Yalnız, çok kötü durumda olan ülkelere de imdat kabilinden yardım yapılabilecektir. Amerika'nın az gelişmiş memleketlerin hayat seviyelerini yükseltme-rinde milli menfaati vardır. Böylece, yardım şartı, yardım alan hükümetin reformları yapma kabiliyeti ve isteğine bağlıdır.

Çeşitli ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamak için yeni idare ürün ve malzeme fazlalıklarına hibe ya da satım, teknik yardım, kalifiye insan gücü, kalkınma için verilecek hibeler, zaruri hallerde yapılan hibeler, yerli parayla ödenecek krediler, dolarla ödenecek krediler ve özel ödeme şartları gibi yollara baş vuracaktır. Kennedy uzun vadeli kalkınma kredilerinin ya hiç faizsiz, ya da düşük faizli olması üzerinde durdu.

Başkan Kennedy bu yardım stratejisinde 1962 yılı için 4 milyar dolarlık dış yardım istedi. Bunun 1,6 milyar doları askeri yardıma ayrılmıştır. Böylece, iktisadî yardım için de 2,4 milyar dolar istenmiş olmaktadır.

Yardım Kanunu

Kongre 1961 Dış Yardım Kanunu ile Kennedy'nin tavsiyelerine kısmen uymağa çalıştı. Yardım programlarında daha çok devamlılık sağlamak için iktisadî yardımları uzak - görüşlü plânlara dayandırmış, uzak - görüşlü kalkınmalar için yapılacak yardımlara öncelik tanımamış ve iktisadî bünyenin iktisadî olduğu kadar sosyal yönüne de dikkat edilmiş kanununa hareket noktalarından, Kalkınma İkraz Fonundan yapılacak yardımlar 3 yıllık esasa bağlanacak ve kredilerin geri ödemesi dolarla olacaktır. Yardımın amacı -daha az gelişmiş dost memleket ve toprakların iktisadî kalkınmalarını sağlamaktır.

Türkkaya Ataöv

çıkartmasını zedelediği büyük burjuvaziye, öte yandan da umutlarının boşa çıktığını gören emekçi kütüphelerini karıştırdı. Bu iki düşman kuvvet arasında kalan ihtilâlin lideri Albay Nâsır, dış politika alanında gösterdiği büyük maharet yüzünden durumunu bir süre koruyabilmiş, kâh Amerika kâh Sovyet Rusya tarafından destek arayıp bulunmuş, bu arada Mısır ihtilâliyle avlelenen Arap nasyonalizmi ve Afrikanın uyanış hareketlerinden de ustaca faydalanmıştır. İsrailin Süveyş kanalına saldırısı sırasında, ya da Amerikadan yardım kopartmak için şantaj yapmak isteyince Sovyet Rusyaya yavaş gibi görünmesini bilen Nâsır, öte taraffan memleketin içindeki en sağlam, ileri kuvvetleri insafsızca ezmeğe geri kalmayarak batı devletlerinin rejim hakkındaki endişelerini yatıştırmaya gayret etmiştir. Ama

ne var ki, bu çeşitli yüzlü politikalar uzun ömürünü olamayacağından, Nâsır rejimi de -şefin bütün ustahına, kurnazlığına rağmen - mukadder akıbetine doğru yol almıştır. Talihin garip bir cilvesi olarak rejime ilk yıkıcı darbe, kurtarmak için imdadına koştuğu Suriyeden gelmiştir. Suriye ekonomisinde büyük rol oynayan ve Mısır ile birleşmeden zarar gören tüccar sınıfı ile toprak derebeyleri, Suriye ordusunu gizlice kazanmaya muvaffak olarak Nâsır idaresini devirmişlerdir. İşte asıl bundan sonra Nâsır rejimi çok ilgi çekici bir gelişme göstermeye başlamıştır: Suriyede uğradığı yenilgiyi evraklı sınıfların ihaneti olarak karşılayan Nâsır, geçen Eylül'den beri yerli ve yabancı sermayeye şiddetli bir mücadele açmış bulunmaktadı. Toprak üzerindeki özel mülkiyet hakkının sınırları daha da daraltılmış,

Yardım yapılırken şu unsurlar göz önünde tutulacaktır: (1) yardımın bütünüyle ya da kısmen başka bir Batı kaynağından temin edilemeyeceği; (2) yardımla desteklenecek tasarrufların iktisadî ve teknik bakımdan faydalılık derecesi; (3) tasarrufların bunlarla ilgili diğer tasarruflarla uyumluluğu ve (4) yardım alan ülkelerin halkın iktisadî, siyasî ve toplumsal sorunlarıyla ne dereceye kadar ilgilendikleri.

Bu dördüncü unsur Karşılıklı Güvenlik Kanununun 202 (b) maddesindeki ifadede farklı olup yeni kanun kâldesinde yardım alan ülkelerin iktisadî gelişme için faydalı ve halkın arzularına uygun reformlar yapması anlayışı yatmaktadır. Yapılacak yardımların faiz oranı % 1'e kadar düşürülebilir; hattâ bazı kredilerin faizsiz olacağı bile belirtilmektedir. Bazan ödeme süresi 50 yıla kadar uzatılacak ve ilk 10 yıl içinde kredinin geri ödemesi beklenmeyecektir. Böylece, faiz ve süre meselelerinde yardım alan ülkelerin ödeme gücü ön plâna alınmaktadır.

Amerikan milli çıkarlarını gerektirdiği anlarda Başkan herhangi bir ülkeyle yardım anlaşması yapabilecektir.

Bu türlü yardımlar için 1962 yılında ayrılan miktar 1.200.000.000 dolar olup 1963-1966 yılları için 6 milyar dolar tahsis edilmiştir.

Kanunun «Kalkınma Kredileri ve Teknik İşbirliği» başlığı altındaki ikinci bölümüne uygun olarak yapılacak yardımlar, genellikle, birinci bölümün şart ve havası içinde tespit edilmiştir. Yalnız bu yardımlar hibe ve kredi şeklinde olup şahıs, firma ve hükümetlere aittir.

Plânlı ekonomiye taraftar az gelişmiş ülkelerde iktisadî kalkınma daha rasyonel ve çabuk olacağından düşük kredi ve hibe-lerin doğrudan doğruya hükümetlere verilmesi temenni edilmektedir. Yalnız, kanunda bu hususun önemli belirtilmemiştir. Bu yardım altında açılacak krediler mahalli para ile geri ödenebilecektir.

Bu bölüme girer yardımın toplamı 380 milyon dolardır. Kanunun 401 nci maddesi Başkana iktisadî kalkınma amaçlarından ayrı olarak ve iktisadî ve siyasî istikrar için 450 milyon dolarlık yardım yapma yetkisi tanımıştır. Kanun askeri yardıma 1962-63 yılı için azami 1 milyar 700 milyon dolar ayrılmıştır.

sayısı binli bulan büyük mülk sahipleri halk düşmanı hân edilecek malları müsadere olunmuş, sanayi ve ticaret alanlarında millileştirme hareketi son hadine kadar genişletilmiştir. Birkaç aydır Mısırda yeni bir Arap sosyalizminin doğuşundan bahsedilmektedir. Acaba Nâsır bu deneyinde samimi midir? Yoksa, salınlamakta olduğunu hissettiği bir rejimi kurtarma çabasıyla yeni bir ovna mı girişmiştir? Bu sorunun karşılığı ne olursa olsun, bugün Mısırda Nâsırın ve yarım onun verini alacak olanların niyetlerini, idarelerini asacak bir gelişmenin meydana gelmekte olduğu muhtemeldir. Mısır olaylarının en önemli tarafları zaten budur. Sermayeye ve özel mülkiyete indirilen darbeler, üretme katılan kuvvetler arasındaki münasebetleri etkilemekten geri durmayacak, yeni üretim münasebetlerinin doğmasına yol açacaktır. Bunun sonucu olarak devlet kadrosunu bugünkü oligarşik kabıpları içinde hapsedmeye kimsenin kudreti yetmeyecek, faşist çerçeveler kırılacaktır. Kaldı ki Nâsırın - istese bile - irtica kuvvetleriyle tekrar işbirliği yapabileceğini sanmak da yerindedir. Çünkü Kafr-el-Dawar'dan beri köprülerin altından çok sular geçmiştir.

K2r Leke ilacı

12 bukmadan temizler

K2r'in kullandığı zararlı dokümanlar

Yeryüzünde aşk

İngilteredeki Leeds Üniversitesinin Toplumsal Antropolojisi profesörü Dr. Fernando Henriques'in «Love in Action-The Sociology of Sex» adlı kitabından faydalanılarak hazırlanan yazı serisini yayınlamaya bu sayımızda da devam ediyoruz:

Sevişme

İnsanlardaki cinsel duygular hiç şüphesiz güçlü bir içgüdüden doğmaktadır; ne yazık ki bu duygunun şiddeti ile bunu gerçekleştirmek yetisi arasında mutlak bir ilişki yoktur. Başka bir deyişle, sevişmemizi mümkün kılan doğuştan bir yetenek yoktur. Sevişme, sonradan edinilen bir yetenektir. Sevişme konusundaki bilgisizlik, «Daphnia ile Chloe» adlı klasik öyküde çok güzel verilmiştir. Bu öykünün kahramanları birbirlerini delice severler ama, bu tutkularını tatmin edecek araçlar konusunda da son derece bilgisizdirler. Ancak, Daphnia'nın evli bir genç kadından sevişmenin tekniğini öğrenmesiyle ki, bu güçlüğü yenerler. «Daphnia ile Chloe» öyküsü, cinsel eğitimde Avrupa'da çok yaygın olan bir tutumu ortaya koyar. Avrupa tarihinde uzun bir süre ağır basan, bugün de sık sık raslanan bir görüş, gelinin kelimesinin tam anlamıyla «masum» olmasıdır.

Öpüşmenin çeşitleri

Çoğu Avrupalılar için öpüşme, sevişmenin başlıca öşelerindedir. Öpüşmenin, hemen bütün Avrupa toplumlarında cinsel ilişkiye başlangıç olduğu varsılmaksızın söylenebilir; ama her yerde öyle değildir. Eski Romalılardaki yavaş yavaş öpüşmesi (osculum) dudakların sefkatle öpülmesi (basium), aşk öpüşmesi (suavium) ayrımlarına, selâmlama, saygı öpüşmesi, dinsel öpüşme gibileri de katılabilir.

Cinsel anlamlı öpüşme en gelişmiş biçimiyle Avrupa, Hindistan, Birleşik Amerika'nın Kuzey Batı Kıyısı ve Trobriand adalarında görülmektedir. Öpüşmenin Indo-European çeşidi en tanınanıdır. Fakat bunun çok değişik biçimleri de vardır. Avrupalılardan çoğu için «colaba» öpüşme, dudakların birbirine değdirilmesidir. Dudakların birbirine basması gittikçe artabilir. Bazı çiftler bu merhaleyi hiç bir vakit aşmazlar. Bu çeşit öpüşmenin şehvi hevesini arttırdığı da pek ileri sürülemez. Oysa, dilin de kullanılması dayanan «Fransız öpüşü» ya da «şiddetli öpüş» ayrı bir şeydir. Bu öpüşmede, dil öpülen kimsenin ağız içinde oynatılır. Dil ve dudaklar emilir ve ağız içi dille oksanır. Bunun bir çeşidi de, dudakların ve dilin hafif ya da şiddetle ısırılmasıdır. Ağız içi son derece duyar olduğundan bu çeşit öpüş büyük bir şehvi hevesini uyandırır. Bir de Fransızların bir bölgesindeki yerlilerin öpüşmesinden ortaya çıkan «marachigane» vardır. Bunda çiftler, dilleriyle birbirlerinin ağızlarını bastırarak oksarlar. Kinsey raporu, «şiddetli öpüşün Amerikan kadınlarında çok yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. 20 yüzyılda cinsel öpüşmenin önemli Avrupa öpüşmesinde büyük bir yer tutmaktadır. Çağdaş aşk romanlarında bu çeşit öpüşme, kahramanın aşk ilişkilerinden biridir.

Bütün cinsel tekniklerde olduğu gibi öpüşmede de en usta olanlar Hindistan halkıdır. Hintli birçok «şehvet uzmanı», cinsel öpüşmenin birçok çeşitlerini sıralayıp tanımlarlar. Kuzey Amerika'daki bazı

Kızılderililer, Trobriandlılar Avrupalıların «şiddetli öpüşünü» daha çok geliştirmişlerdir. Bunlarda, dil ve dudak şiddetle emilir ve uygun anda tükürük bir ağzından öbürüne verilir.

Bazı toplumlarda ise, bunun ye-

tür. Bu, ikellikle açıklanamaz, zira meselâ Japonlar gibi yüksek kültüre erişmiş bir halkın cinsel oyunlarda dudak öpüşmelerine yer vermediği görülmektedir. Japon edebiyatında, resminde de dudak öpüşmesi pek az yer alır.

lemiştir. Fakat daha onüçüncü yüzyılda bu «tabu»ya karşı şiddetli bir tepki doğmuş, yüksek sınıftan kadınlar göğüslerini açmağa, hattâ daha tahrik edici yapmak için uçlarını kırmızıya boyamağa başlamışlardır. Bu çağdan

Göğüsler

rini burun öpüşmesi alır. Bu toplumlarda, Avrupa toplumlarındaki ağız öpüşmesine rastlanmadığı gibi, bu çeşit öpüşme çok çirkin bir şey sayılır. Bali'de Kuzey Afrika'daki Thonga'larda, Fiji adasında, Yeni Gine'deki Manu'larda, Luzon'daki Tinguin'lerde raslanan bu «burun öpüşmesi» eskiden «burunların sürtürülmesi» olarak yanlış bir yolda anılmıştır. Oysa bu öpüşmenin aslı şöyledir: Çiftler yüzlerini birbirine, son derece yaklaşırlar, başın hafif hareketleriyle birbirlerinin kokusunu ve sıcaklığını duyarlar. Bu toplumlarda dudak öpüşmesinin niye kabul edilmediğini açıklamak güç-

adın göğüsünün sevişmedeki rolü, hemen herkesçe bilinir. Fakat göğüslerin rolü, birçok toplumlarda olduğundan çok önemsenmektedir. Çok gelişmiş göğüsler Amerika, İngiltere ve birçok Batı Avrupa ülkelerinde cinsiyetin en üstün sembolü haline gelmiştir. İri göğüslü film yıldızlarına duyulan hayranlık bunun belirtilerinden biridir. Çağdaş Batılı, «göğüs tutkunu» diye adlandırılabilir. Ama bu yeni bir şey değildir. Gerçek ilk Hristiyan azizleri kadın vücudunun her hangi bir bölgesiyle oynamış açıkça kötü-

başlıyarak açma ve irtis, devir- devirine çevire değişiklik göstermiş, ayıp kavramı anlamını değiştirdikçe, göğüsler ya tamamiyle açılmış, ya tamamiyle kapanmış ya da yarı örtülmüştür. Hiç şüphe yok ki, çağdaş Avrupa'daki bu göğüs tutkusu, eski Yunan'dan kalmaştır. Eski Yunan'da edebiyat ve sanatta başlı başına bir göğüs «kültü» vardı. Phryne'nin öyküsü bunun en güzel örneğidir: Ağır suçlardan yargıçlar önüne çıkarılan Phryne mahkûm edilmek üzereyken, avukatı Phryne'nin elbisesini yırtarak göğüslerini açar, yargıçlar da Phryne'nin göğüslerinin güzelliğinden gözleri kamaşarak

kendisini serbest bırakırlar.

Batı dünyasında göğüs bu kadar önemli yer tuttuğu halde, için pratik yönünde birçok anormalliklerle karşılaşmaktadır. Kinsey, cinsel ilişkide bulunmayan kadınlardan büyük çoğunluğunun (% 72), göğüslerinin okunmasına izin vermediklerini belirtmektedir. Evlenmeden önce cinsel ilişkide bulunmayan kadınlardan buna izin verenlerin oranı ise birden artmaktadır (% 95-98). Buna karşılık, göğüslerin dudakla tahriki başka başka bir veche gösterir: cinsel ilişkide bulunmayan kadınlardan ancak % 30 kadarı buna izin vermektedirler. Bu oran, cinsel ilişkiyle birlikte artmaktadır. Ağız-göğüs ilişkisinin, cinsel tecrübesi olmayan kadınlara reddedilmesi sem psikolojik hem de fizyolojik sebeplerden ileri gelmektedir. Kadınların çok küçük bir kısmı bundan hiç zevk duymazlar. Yine çok küçük bir kısmı da o kadar zevk duyarlar ki ekseriya orgasmı olurlar. Psikolojik yönden ele alındığı vakit de, eğitim derecesi yükseldikçe bu ilişkiye taraflı olan kadınların oranı da yükselmektedir. Bu ilişkinin, ana-evlât ilişkisiyle bağlantılı olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir: Süt emilen göğsün başka kimselerle şehvi amaçlarda kullanılması; çok kez bilincaltı engellerle karşılanmaktadır. Amerikan kadınındaki bu çekingenliğe karşılık, Avrupa erkek ve kadınları ağız-göğüs ilişkisinde daha serbest davranırlar. Doğunun şehvi edebiyatında da göğsün yeri önemlidir. Kutsal kitaptaki «Ezgiler ezgisinde» göğüs tutkusu büyük bir yer tutar. Hindistan'da da kadın heykellerinde göğüs, kalça ve baldırlar çok beğenilerek verilir.

Sadizm ve mazohizme doğru

Cinsel ilişkiden önceki aşk oyunlarında ısırmak, çimdikleme, dövme, kırbaçlamak.. gibi acı veren birtakım «uyarıcı» usuller de yer alır. Cinsel duygular ile acı duygusu arasında bir bağ olduğu şüphe götürmez. Fort ile Beach, bütün omurgalılarda aşk ile acı arasında bir bağ olduğunu açıkça göstermiştir. Bunun en iyi örneği de kustebe-lerde görülür.

Cinsel uyardıma acının önde geldiği durumlarda iki öge gereklidir, bunlar sadizm ile mazohizmdir. Birincisinde zevk, başkasına acı vermek; ikincisinde zevk ise acı duymaktan doğar. Tam gelişmiş sadizm ile mazohizm bir ruh hastalığıdır. Fakat Dr. Helen Deutsch'un çok yerinde belirttiği gibi, hepimizde bu duygular «rüşeyma» hâlinde yer almaktadır. Antropolojik veriler, sadizm-mazohizm cinsel uyardımın karşılıklı bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Yani çiflerden her biri hem acı vermektense hem de acı duymaktan zevk alır. Aşağı yukarı hemen bütün toplumlarda acı vermek için hayyurulan en yaygın usul, mastürbasyondur. Fakat Avrupa toplumlarında kırbaçlanmanın da yaygın olduğu görülür. Polisin Londra, Paris, New York gibi büyük şehirlerde «masaj evlerini» sık sık basması da bunu gösterir.

TIYATRO

Altındağ yenilgisi

1 Bir tiyatrodaki iyi oyunlar anlayışlı düzenleyiciler tarafından sahneye konulur, ustaca oynanırsa o tiyatroya görevini yerine getirmiş sayılır mı?

Evet, sayılır.

Ya bu tiyatroya Devlet Tiyatrosu mu?

2 Şöyle bir düşünce dizisine varalım:

Devlet Tiyatrosu, genel bütçeden yirmi milyona yakın yardım alır. Devlet bütçesinde yer alan tek kuruluşa vatandaşın emeği vardır. O halde bütçeden kaynaklanan hizmetlerin, elden geldiğince, geniş yurttan topluluklarının yararına olmasına gereklidir.

Devlet Tiyatrosu Ankara, İzmir, Bursa illerinde yurttaşın hizmetindedir. Bu görünüşüyle - hele Başkent için - bu devlet kurumunun devlet kimliğine yaraşan bir genelliğe ulaştığını ileri sürenler çıkabilir: «Çünkü Devlet Tiyatrosu, kuruluş bakımından yurt dışındaki bir genel yarara ulaşma yeteneklerinden yoksundur; bu yüzden de özürli sayılabilir.»

3 Burada bir mesele ortaya çıkıyor. Devlet Tiyatrosu, hiç olmazsa Ankara için gereken kamu-görevini yaygın olarak yerine getirebiliyor mu? Bu soruya karşılık olarak, «Tiyatro işleri halkta açıktır, arz yapılmıştır, talep halktan gelsin.» denebilir.

Yine devlet'in olma, bütçeden kaynaklanma meselesine geleceğiz. Bu noktada -hele tiyatro gibi eğitici yani ağır basan bir kurum için- arz değerli kılmak değil, talep kışkırtmak, daha doğrusu talebi arzun yanı başına getirmek zorunluluğu doğuyor. İşte -halk tiyatrosu anlayışı, bu noktadan hareket etmektedir.

Kaldı ki, arz değerli olsa bile, Devlet Tiyatrosu sahnelerinin her zaman dolu olmadığı bir gerçektir. Öyleyse talep kesin şekilde kışkırtılmak zorunluluğu ortada. Yani oyunlar hep aynı yurttanların değil, gittikçe artan, değişen yurttaşların sayarına göre için çalınmak.

4 Memleketin dışındaki Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü, Altındağ'da bir «Halk Tiyatrosu» açmaya karar verdi. Bugüne kadar bu karar gerçekleşmedi, gerçekleşeceğini söylüyorlar. Bunun yanında geçtiğimiz yılın son haftasında Küçük Tiyatro'da Orhan Asena'nın «Kocaçoğlan» ile bir «Altındağ Haftası» yapıldı. Genel Müdür'ün yayınladığı bildiriye bakıldığında göre, aşağı yukarı «Bir onların ayağına gidemedik, onların ayağı bize alışın.» gibisinin bir girişimin sonucu olmuş bu «Altındağ Haftası».

Çok yerinde, çok iyi...

5 Genel Müdürlükte yarıyılın değerlendirilmesinde Altındağ'da yapılan çalışmaların değerlendirilmesi için ne yapılmıştır, noktaları:

a) Giriş ücreti, 1 lira gibi çok düşük bir miktara indirilmiştir.

b) Genel Müdür bir bildiri yayınlamıştır.

c) Uçaklarla Altındağ üzerine kâğıtlar atılmış, Altındağlılar tiyatroya çağırılmıştır.

İşte yoksulluğu yüzünden, gözetimi yüzünden tiyatroya gidemeyen yurttaşın «saygının tiyatroya «dışlanması» gibi, Batı'da büyük önem taşıyan bu çeyit bir halk tiyatrosu hareketi, böylelerine basit bir hazırlıkla geçirilmiştir.

5 Sonuç ne olmuş?

Hiç, inanmaz hiç. Tiyatro hergiz doldurulmuş, ama Altındağlılar tarafından değil. Bu ters sonuç nedenleri üzerinde acele yapılmış kararlar uzun zaman düşünmek lazımdır. Fakat bazı hatalar da Altındağlıların, Altındağlılar için oynanan oyunla gelebilecek imkânlar azaltmıştır. Şöyle ki:

a) Giriş ücretinin düşürülmesine karşılık, satış usulü aynı kalmıştır. Çocuklar sadece Altındağlılara açık tutulduğundan, meraklılar «1 liralık Kocaçoğlan» için kuyruk olmaktadır.

b) Altındağ'da ayrıca gişesi açılmayan biletlerin ne yoldan elde edileceği konusunda bilgi verilmemektedir. Bu yüzden akşam tiyatrosuna gelenler, kapalı gişelerin önünden dönmek zorunda kalmışlardır.

c) Altındağlıların evlerine dönmeleri için özel arabalar getirilmemesi, çünkü «Altındağ Haftası» saat 20.30'te başlamış olan bir

özellik yokmuş gibi düşünülmüştür.

İşte bu nedenler yüzünden «Altındağ Haftası», Altındağlılarla dolup taşmamış, tersine Altındağlılar yine açıkta kalmıştır. Bu durumu, oyunculara gelenler açıkça görmüşlerdir.

Devlet Tiyatrosunun iyi niyetine bir diyeceğimiz yok. Fakat Devlet Tiyatrosundan özenti gayretler yerine, iyi düşünülmüş, ciddi tegebülöler bekliyoruz.

SİNEMA

HABERLER

TÜRKİYE: «İtalyan Kültür Heyeti» bir «İtalyan filmleri haftası» hazırlığına girişmiştir. Yakında yapılacak olan bu gösteride oynatılacak filmler şunlardır: Vivere in pace - Barış için-

de yaşamak (Luigi Zampa, 1946), Il mulino del Po - Po Irmağının daki değirmen (Alberto Lattuada, 1948), E' primavera - İyile ilk bahar (Renato Castellani, 1949), Miracolo a Milano - Milano'da mucize (Vittorio de Sica, 1950), Il cammino della speranza - Umut yolu (Pietro Germi, 1950), Luci del varietà - Varyete ışıkları (A. Lattuada - Federico Fellini, 1950), Cronaca di un amore - Bir aşkın öyküsü (Michelangelo Antonioni, 1950), Umberto D. (de Sica, 1950), Ah! tempi - Geçmiş zamanlar (Alessandro Blasetti, 1952), Le ragazze del Piazza di Spagna - İspanya meydanı kızları (Luciano Emmer, 1952), I vitelloni - Aylaklar (F. Fellini, 1953).

★ Onbeş günlük «Sine - Film» dergisinin ikinci ve üçüncü sayıları yayımlanmıştır. Yerli ve yabancı sinema konularında çeşitli yazıların yer aldığı dergi-

yi okuyucularımıza salık veririz. **FRANSA:** Fransız sinemasına yardım için hükümetin 1962 yılında ayırdığı para 100 milyon yeni franktı (182 milyon T.L.). Yalnız uzun filmlerin yapımına ayrılan bu para geçen yıldaki yardımdan 1 milyon yeni frank fazladır.

★ Roger Vadim, Christiane Rochefort'un romanı «Le repos du guerrier»-yi çevirmeye başlamıştır. Başlıca oyuncularını Brigitte Bardot ile Robert Hossein'dir.

İTALYA: Mauro Bolognini, Albert Camus'un ünlü «Yabancı» romanını Cezayir'de çevirmeye hazırlanıyor.

★ Carlo Lizzani «Ciano'nun yargılanması» adında bir film çevi-recektir.

A. B. D.: Ünlü Fransız şarkıcı-sı Edith Piaf'ın hayatı Amerika-lıklar tarafından filme alınacak-tır. Edith Piaf'ın canlandırılmak

için Leslie Caron düşünülmekte-dir.

★ A.B.D. nin sinema alanında Sovyetlerle ilk işbirliğinin büyük bale sanatçısı Nijinskıy'nin hayatıyla ilgili bir filmin çevrilmesiyle gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır. Filminde, Kirov-Leningrad balesinin oynaması düşünülmektedir. Anlaşmanın bir maddesine göre, Amerikan şirketine çevrilecek filmin Sovyetler Birliği'ndeki dağıtım parasız yapılacaktır.

★ 34 üncü Oscar dağıtımına hazırlıklarına başlamıştır. «Academy of Motion Picture Arts and Sciences» m 2.300 üyesi yakında Oscar adaylarını seçeceklerdir. Üyeler sekiz bölümün her biri için en fazla beşer aday gösterecekler ve bu adayların listesi 26 Şubat'ta açıklanacaktır. Oscarların dağıtımı ise 9 Nisandadır.

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TIYATRO

ANKARA

Büyük Tiyatro :

HAMLET— Shakespeare'in ünlü bir oyunu olmaktan başka özelliği yok. Cüneyt Gökçer hem sahneye koymuş, hem oynuyor. Gökçer'le birlikte bir «Hamlet» daha görmek için gidilir. (Cumartesi 20.30, Pazar 15.00'te)

GERGEDAN— Cüneyt Gökçer'in ustalıklı yorumladığı bir İnesco. Yazar, vaktiyle savundukları görüşün tersi de olsa, insanların azınlığa düşüncü çoğunluktan yana olup kâhik değiştirdiklerini söylüyor. (Çarşamba, Pazar 20.30'da)

ÜÇ BALE— «Les Patineurs», «Les Sylphides», «The Rake's Progress», Türk Devlet Balesi'nin yeni başarıları oluyor. İlk ikisinin öyküsü yok, sonuncusu sefih bir adamın düşüncü anlatıyor. Görülmesi gerekir. (Pazartesi 20.30'da)

LUCIA— Puccini'nin operası. Yine Ferhan Önal oynuyor. Eski yıllarda birkaç kere tekrar edilmiştir. (Cumartesi 20.30'da)

TOSCA— Verdi'nin klasikleşmiş operalarından. Opera sevenler için. Daha önce de birçok kere sahneye çıkarıldı. Yeni bir yorum. (Perşembe 20.30'da)

Küçük Tiyatro :

CENGİZ HANIN BİSİKLETİ— Refik Erduran'dan yine bir komedi. Ama içine biraz ele avuca gelir bir demec sıkıştırılmış. Görmek için gidilebilir. (Pazartesi dışında hergün 20.30'da, Pazar 15'te.)

YOKLAR DAĞINDAKİ NAR— Mümtaz Zeki Taşkın'ın çocuk piyesi. Çocuklar gitsin, görsün, eğlensin. (Çarşamba, Cumartesi 15.00, Pazar 10.30'da.)

Üçüncü Tiyatro

BİR DON KIŞOT— Ziya Demirel'in sahneye koyduğu acele tatlı karışım bir Anavülh oyunu. Değişen toplumumuzdaki birçok aksaklıklara «parmak» basmış. (Çarşamba, Cuma, Pazar dışında saat 20.30'da, Pazar saat 15.00'te)

CARDAS FÜRSTİN— Emmerich Kalman'ın klasik opereti. Yavan bir oynayıp, tatlı bir müzik. (Çarşamba 20.30'da)

ORFEUS CEHENNEMDE— Offenbach'ın mitolojiyle alay eden değişik bir opereti. Ama Azmi Örsen'in sahneye anlayışı, yi-

ne sahnenin üstüne çıkamamış. (Pazar 20.30'da)

Yeni Sahne :

AĞAÇLAR AYAKTA ÖLÜR— Alejandro Casona'nın duygulu bir oyunu. Ahmet Evintan'ın kişisiz bir sahne düzeni. Yine görülmeye değer, hele Macide Tanrı'nın oyunu. (Cuma dışından hergün 20.30, Pazar 15.00'te.)

Oda Tiyatrosu :

İNSANSIZLAR— Yıldırım Keskin'in dört tablolu oyunu. Asuman Korad sahneye koymuş. Yazar, insanın kendini bulamaması üzerinde duruyor. İyi çekil bir oyun. (Pazartesi dışında hergün 18.00'de)

İSTANBUL

Küçük Sahne :

ŞAHİN MEKTUPLARI— Büyük bir şairin bir zamanlar taparcasına sevdiği yaşamış bir kadına duyduğu aşkın duygulu bir dram. Haldun Dormen'in elinde usta oyunculuk. **OYUNCAKCI DÜKKANI**— Devralın bu sıradan komedisinde Gülriş Sururi ile Altan Erbulak başarılı. Görmek isteyenler için.

Kenter Tiyatrosu :

APTAL KIZ— Marcel Achard'ın polis komedisi. Başarılı bir toplumsal yergi de var. Oyuncular yine usta.

BÜYÜK SEBASTİYANLAR— Lindsey-Crouse çiftinin kapitalist gözle komünist düzeni yergilemeleri. Taşlamalar ustaca. Yıldız Kenter Müzik Kenter çifti çok başarılı. Görülmeye değer.

Gona Tiyatrosu :

TEPEĐEN İNME— M. Andre'nin bir komedisi. Atlas Okyanusu üstünde biraraya gelen iki erkekle iki kadının başından geçen gülmelilikler.

Oraloğlu Tiyatrosu :

KÖTÜ TOHUM— Maxwell Anderson'u irsiyet teorisi üstüne kurduğu insanlık dışı davranışlarla dolu bir oyun. Alev Oraloğlu, boyunu adam öldüren küçük kızda çok başarılı.

UYUYAN PRENS— Terence Rattigan'ın bir komediyi. Filme de çekilmiş. Lawrence Olivier ile Marilyn Monroe oynamıştı. Sadece eğlendirici. Yine Oraloğlu'nun sahneye düzenleri.

Bulvar Tiyatroları :

LEYLEĞİN ÖMRÜ— Münir Özkul'un Bulvar Tiyatrosu'nda. **KONGRE EĞLENİYOR**— Tevhit Bilginin Aksaray Tiyatrosu'nda. **SENATÜR**— M.ammer Karaca-

nın Azak Tiyatrosunda. **CİCİ BEY ile KAPANAN DOSYA**— İstanbul Tiyatrosunda. **NAMUSUMU ARIYORUM** Ses Opereti'nde.

Şehir Tiyatroları :

SATICININ ÖLÜMÜ— Arthur Miller'in modern tragedyalarından biri Dünya klasikleri arasına şimdiden girmiş. Orta halli bir adamın çöküp gitmesi Sanlye Hüsnü başarılı. (Tepebaşı Tiyatrosu'nda.)

MOR DEFTER— Çetin Altan'ın oyunu. Kendini koyuvermiş bir aydınım Türk toplumunu bunaltan çelişmeler içinde kalıp. İyi bir oynayıp. (Fatih Tiyatrosu'nda.)

PUSUDA— Cahit Atayın bir köy gerçeği üzerine kurduğu başarılı bir tek perdelik. (Kadıköy Tiyatrosu'nda.)

SAHİLDEKİ KANEPE— Yine Cahit Atay'ın birinci sınıfına göre bir hayli zavıf bir fantastik oyunu. (Kadıköy Tiyatrosu'nda.)

İYİ SAATTE OLSUNLAR— Eduardo de Filippo'nun ustalıklı düzenlenmiş komediyi. Görülebilir. (Yeni Tiyatro'da)

İÇİMİZDEKİ ASLAN— J. Thurber'in bir komediyi. Üniversite çevresinde geçiyor. Oyunu sevmek için Amerikalı olmak gerek (Yeni Tiyatro'da)

DEVLET BALESİNİN ADIMLARI

Bale, yavaş yavaş değişik renkleriyle Türkell'ne girmeye başlıyor. Geçen mevsimin çocukları havalı «Coppella»-sından sonra, bu mevsim üç değişik bale, daha yüklü özellikleriyle sahneye çıktı:

1. Meyerbeer'in müziği üzerine Ashton'un düzenlediği «Les Patineurs - Buz Üstünde Kuyunlar».
2. Chopin'in müziği üzerine Fokine'in düzenlediği «Les Sylphides - Melekler».
3. Gavin Gordon'un müziği üzerine Valois'na düzenlediği «The Rake's Progress - Uçarım Gidici».

Doğrusu ya, bu mevsim için seçilen üç balenin de kısa süreli oluşu, tam yerinde. Bu balolar teker teker bale tarihi için daha şimdiden oturmaz ayıca. Kısaltık mı? Nitelik mi? diyeceksiniz. Ben, bu mevsim için «kısaltık» diyeceğim. Devlet Balesi'nin on yılı aşan hazırlık süresinden sonra, şimdileri bol bol değişik kişilerle balolar üzerinde çalışması gerekiyor. Tam alış zamanında bale sanatçıları. Şimdiden değişik kişiler içinde çalışılmalı ki, herkes iyiden iyiyeye beliren, uğrulsun, bu arada değişik adınlar, yorumlar da sindirilsin.

Geçen yıl bir «Connella» çıktı. Onunla yetinildik. sevindik. Bu yıl daha ötesi isteniyordu. Daha salt baleye doğru bir yöneliş... İşte bir «Les Patineurs», bir «Les Sylphides» bu yönelişin kısa, oysa soluklu örnekleri... Ardından «The Rake's Progress» geliyor... Yeni bir anlayışta, dışarıya bir bale balalarının düzenlerinden fason bir oyun. Bu üç ayrı kişilikli bale içinde nasıl çok vünlü olmaya gitemiz Devlet Balesi... Gider gittiği de görülmüyor.

Devlet Balesi'nin «Les Patineurs» ürününe bakıldığında, «Coppella»-nın kalıbından bir tasarıcı bu... «Connella»-nın çocukları tatlı havasından sert ezilmiş. Herkes adanmış bir «Les Patineurs» oluyorsa, «Coppella»-nın Devlet Balesi'nin süzülmesine tam atıp bir nebe eklenirdi. Oysa yeni mevsimin baloları, süzülme oturtulacak urhalardan. Giverken vaktinmek tabii ki bir havlı.

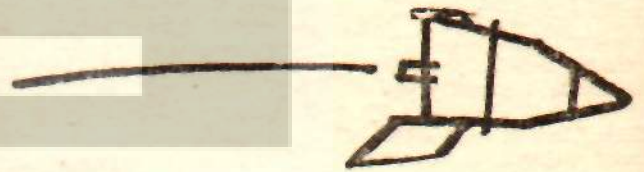
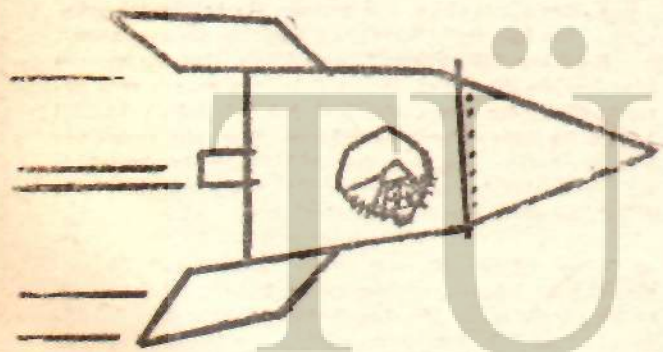
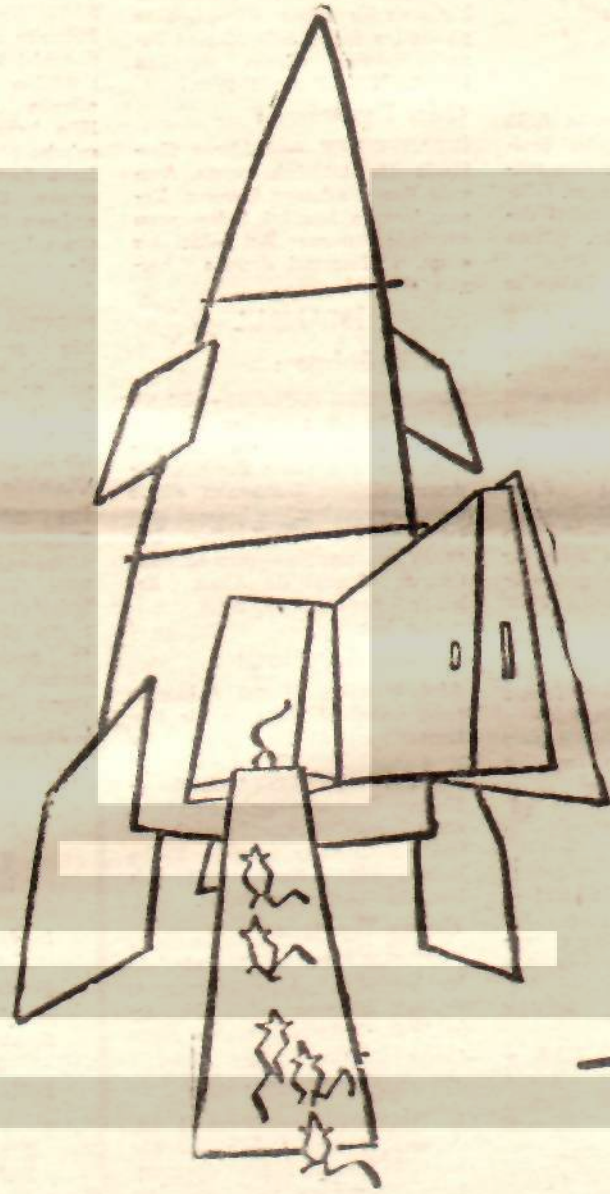
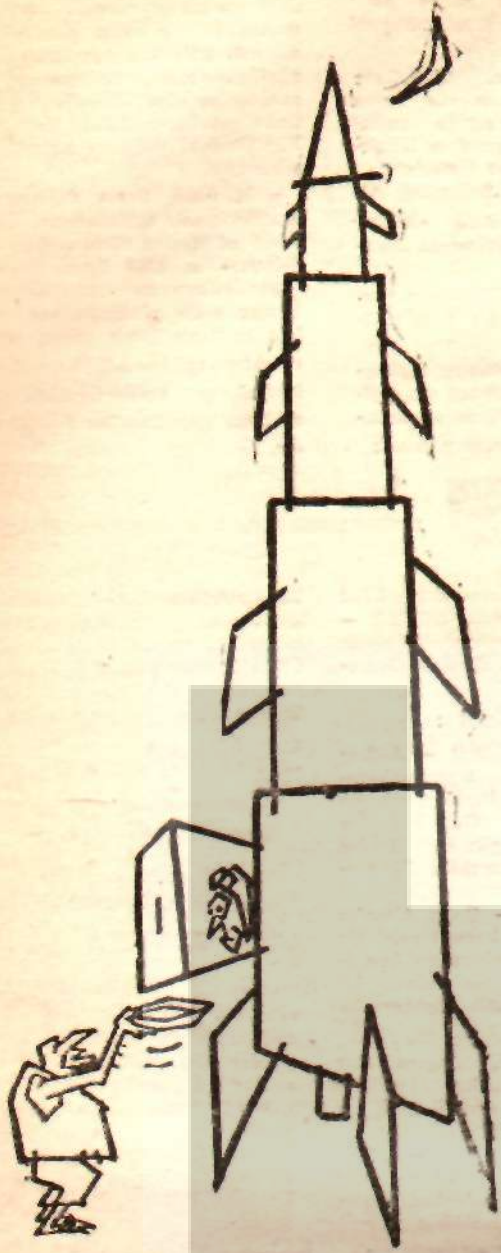
Vine de hep «Les Patineurs» da hem «Les Sylphides» te bu tabii ki en üst düzeyde görüncü seviyor insan...

Erol AKSOY

BİR DONKIŞOT — Tijen Par ve Yıldırım Önal

FÜZE ÇAĞI

TURHAN

